

Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen

door Herwig Todts

Openbaar Kunstbezit
in Vlaanderen
eenendertigste jaargang
april/mei/juni 1993
nr. 2
driemaandelijks tijdschrift
voor inwijding in
de beeldende kunsten
door reproducties, teksten
en radiuitzendingen
onder auspiciën van
de Vlaamse provincies
en i.s.m. de BRTN
Afgiftekantoor: Tielts

De westelijke voorgevel van het nieuwe museum

Deze gevel werd gebouwd naar de plannen van de architecten Winders en Van Dijk en voor het publiek geopend in 1890.

Vormgeving

Rob Buytaert
Annie Vandezande

Correctie

Els Peeters

Eindredactie en productie

Rudy Vercruyse

Druk aflevering, Museumkaart en Mededelingenblad

Drukkerij Lamoo N.V., Tielt

Opbergband

De Vooigt b.v., Montfoort

Public relations

Ugo Janssens, 03/384.33.21

De fotogravure voor dit nummer werd vervaardigd door

Kortrijksesteenweg 1142A
9051 Sint-Denijs-Westrem
091/20.40.40

Copyright OKV

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Herkomst van de illustraties

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen.
Met uitzondering van foto blz. 46 onder: Joris Luyten, foto blz. 63 boven links: Werner Neumeister.

Inhoudsopgave

Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen

door Herwig Todts

Ontstaan en karakter van het museum	blz. 43
De Vlaamse primitieven en hun voorgangers	blz. 51
Faam en fortuin van de metropool	blz. 59
Na de val van Antwerpen	blz. 65
Van het Hollandse realisme tot na '45	blz. 70

Algemene informatie

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten
Leopold de Waelplein
2000 Antwerpen, België
Telefoon: Int/32/(0)3/2387809
Fax: Int/32/(0)3/2480810

Briefwisseling
Koninklijk Museum voor Schone Kunsten
Plaatsnijdersstraat 2
B-2000 Antwerpen

Algemene informatie
Open: van dinsdag tot en met zondag 10-17 u.
Gesloten: op maandag, 1 januari, 1 mei, Hemelvaartsdag en 25 december
Speciale ingang voor mindervaliden; fotografieren zonder flitslicht of statief, toegelaten in permanente collectie; cafetaria, museumwinkel

Rondleidingen
Voor groepen op schriftelijke aanvraag bij de Educatieve Dienst

Bereikbaarheid
tram 8, 4, 12, 24; bus 1, 23

Bibliotheek
Maandag tot vrijdag van 9 tot 12 en 13 tot 16.30 u., op afspraak

Auteursidentificatie

Herwig Todts studeerde kunstgeschiedenis en oudheidkunde (R.U. Gent). Hij is assistent bij het departement moderne kunst van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen.

Ontstaan en karakter van het museum

"Den 23n juli 1794 bezette een leger Fransche republikeinen de stad. Niet tevreden zich de meesterstukken der Antwerpsche drijfkunst toe te eigenen en ze tot staven gesmolten naar Parijs te verzenden, aarzelden de zoogezeyde bevrijders niet zich ook meester te maken van de schoonste schilderijen.

Zestig schilderijen, waarvan dertig van Rubens en negen van Van Dijck, werden uit de kerken, het stadhuis en de Munt van Antwerpen gehaald en naar Parijs vervoerd. Barbier kreeg verlof om ze aan de Nationale Conventie aan te bieden als 'meesterstukken te lang door den aanblik der slavernij bezoodeld'. Vele andere werken werden gestolen, verkocht, vernield en verbrand." Aldus verhaalt Van den Branden in zijn *Geschiedenis van de Antwerpse Schilderschool* (Antwerpen, 1883) de gebeurtenissen die onmiddellijk aan de oprichting van het Antwerpse Museum voor Schone Kunsten voorafgingen en geeft hij, decennia na de feiten, uiting aan het gevoel van gekrenkte trots dat aan de basis lag van de oprichting van het museum.

In 1797 slaagde Willem Herreyns, directeur van de Antwerpse academie, er in om na het sluiten van de kerken en de kloosters 328 schilderijen te redden van verkoop en verduistering. Herreyns verkreeg vervolgens ook de teruggave van Rubens' *O.-L.-Vrouw met de papegaai* en *De madonna omringd door heiligen* uit de grafkapel in de St.-Jacobskerk. Met prefect d'Herbouville ijverde Herreyns voor de teruggave van de weggevoerde schilderijen, de oprichting van een museum en de toelating om academisch onderricht te geven. Pas in 1810 verleende Napoleon, tijdens zijn bezoek aan Antwerpen, de toelating om in de lokalen van het voormalige Minderbroedersklooster een museum in te richten. Pas in 1815 na de slag bij Waterloo werden 38 van de 63 weggevoerde schilderijen in het museum ondergebracht.

Het wel en wee van een patrimonium

Aanvankelijk bestond de verzameling hoofdzakelijk uit religieuze stukken uit de 16e en 17e eeuw, die in die tijd meestal door de plaatselijke ambachten, gilden en broederschappen of door welstellende burgers werden besteld bij lokale kunstenaars om altaren of graven in de kerken te versieren. Vanaf de 15e eeuw produceerden de kunstenaars ook werk voor privé-opdrachtgevers. Tegelijkertijd ontpopten sommige liefhebbers zich tot ware verzamelaars.

Na zijn terugkeer in Antwerpen verzamelde Rubens, die als expert was opgetreden voor zijn Italiaanse opdrachtgever de hertog van Mantua, antieke sculpturen en cameeën, en Italiaanse en Vlaamse kunst van de 15e tot de 17e eeuw. Deze benijdenswaardige verzameling stond niet ter

beschikking van de leerlingen en medewerkers in zijn atelier. Zij werkten vooral naar de kopieën van Rubens zelf. Zijn collectie was ondergebracht in een speciaal daarvoor voorziene kamer, de kunstkamer, waar zij kon worden bezichtigd door gretige en vooraanstaande bezoekers.

De collectie omvatte schilderijen van Jan van Eyck, Quinten Metsijs, Jan van Hemessen, Pieter Brueghel de Oude, Rafaël, Correggio, Titiaan, Tintoretto, Veronese en vele anderen. Maar ook het werk van tijdgenoten als Jordaens, Van Dijck, Sebastiaan Vrancx, Jan Wildens, Frans Sniijders en vooral Adriaen Brouwer werd door de kunstenaar verzameld.

De grootste verzameling in de 17e-eeuwse katholieke Nederlanden was uiteraard die van aartshertog Leopold Willem. Zij bevatte 1397 schilderijen, 324 tekeningen en 542 sculpturen. David Teniers de Jonge beheerde deze collectie. Toen Leopold Willem in 1656 terug naar Wenen vertrok, nam hij zijn verzameling mee.

Inmiddels waren alle Europese vorsten druk bezig met het aanleggen van enorme collecties. In 1681 werd het Louvre als een kunstverzameling ter ere van de vorst geopend en Colbert spendeerde fortuinen aan de uitbouw van de verzameling. Dit voorbeeld werd in de 18e eeuw gevolgd door de Duitse en Russische vorsten. Wanneer Paus Clemens XIV in 1773 de jezuïeten-orde afschafte, haastte Maria-Theresia zich om beslag te leggen op de onroerende en roerende goederen die de orde in de Oostenrijkse Nederlanden bezat. Beducht voor de reacties van de gelovigen en de frustraties van de kunstliefhebbers werd aanvankelijk het idee geopperd om met de 2.500 verzamelde schilderijen een Nationale Galerij samen te stellen. Dit voorstel bleek niet haalbaar. De beste werken van Rubens, Van Dijck en andere meesters van de barok verhuisden naar de keizerlijke collecties in Wenen. De inboedels en de kunstschaten van de jezuïeten werden openbaar verkocht en verhuisden, bij gebrek aan kapitaalkrachtige lokale kunstminnaars meestal naar het buitenland.

De belangstelling voor de artistieke rijkdom van Antwerpen manifesteerde zich in de loop van de 18e eeuw gelukkig ook in de onschuldige gedaante van de cultuurtoerist. De reisverslagen die J.B. Descamps of G.P. Mensaert omstreeks het midden van de eeuw publiceerden als praktische handleidingen voor een culturele uitstap of een gelijkaardige *Description... de la ville d'Anvers... Donnée au jour pour l'utilité des Voageurs*, die in 1755 in Antwerpen het licht zag, kunnen zelfs worden beschouwd als de catalogi van een museum in wording.

Het pedagogisch alibi

In de verzameling van de Stichting Custodia in het Institut Néerlandais te Parijs wordt een klein notitieboekje bewaard van de 17e-eeuwse Antwerpse schilder Pieter van Lint. Het boekje bevat schetsen en autobiografische aantekeningen. Het dateert van voor de inschrijving van Van Lint in het register van de St.-Lucasgilde in 1632–1633. De schetsen zijn topografisch-documentair studiemateriaal, studies naar het leven en kopieën van de altaarstukken in de Antwerpse kerken, meestal afzonderlijke motieven en pittoreske details, én fragmenten van composities van Rubens. Aldus vormen deze tekeningen een zeldzame getuigenis van de wijze waarop een debuterend schilder de ervaring die hij in het atelier van zijn meester had opgedaan, probeerde te verrijken door het bestuderen van erkende meesterwerken. Het onderzoek van de visuele bronnen, artistieke tradities en invloeden die beslissend zijn voor de schepping van een welbepaald kunstwerk of groep van kunstwerken vormt een van de belangrijkste activiteiten van de kunsthistoricus. Het pedagogisch argument rechtvaardigde de ijver waarmee academiëdirecteur Willem Herreyns en zijn medestanders bij de Franse overheid pleitten voor het opnieuw openstellen van de academie, de stichting van een museum en de teruggave van de geroofde schilderijen. Als een levend voorbeeld van meesterschap bleven de schilderijen van het museum na 1815 geïncorporeerd in de academie. Zij werden toevertrouwd aan de zorgen van de bestuurscommissie van de academie. Museum en academie werden letterlijk en figuurlijk de hoeders van een luisterrijk artistiek verleden.

De academie scheen hierdoor aan te knopen bij het verleden. Was zij immers niet de rechtmatige erfgename van de aloude St.-Lucasgilde en vormden de schilderijen uit het gildehuis niet de oudste kern van het museum?

In werkelijkheid is het oudste Antwerpse schilderij, het *Schuttersfeest* van de Meester van Frankfurt, afkomstig uit de gildekamer van de Oude Voetboog. De ambachten verzorgden niet alleen de decoratie van hun altaren in de kerken, maar bestelden ook werken voor de decoratie van hun vergaderlokalen. Maarten de Vos schilderde in 1602 *St.-Lucas schildert het portret van de madonna* voor het altaar van de St.-Lucasgilde in de O.-L.-Vrouwekerk. Een schilderij met dezelfde titel (maar zonder de madonna) van Frans Floris is evenwel afkomstig uit de schilderskamer van de St.-Lucasgilde. Het is, samen met de decoratieve panelen van Lambert van Noort, *De zeven sibyllen*, een van de oudst bewaarde stukken uit de verzameling van de St.-Lucasgilde. Quinten Metsijs' *Zelfportret* en de tekening die Albrecht Dürer aan de St.-Lucasgilde schonk, behoorden eveneens tot de pronkstukken

van de schilderskamer. Deze stukken gingen jammer genoeg verloren.

Het vogelnest van Pieter Snyers werd in 1763 uit de nalatenschap van de kunstenaar gekocht voor de directeurskamer van de academie van de St.-Lucasgilde. Waarschijnlijk kwam de verzameling nochtans grotendeels tot stand door schenkingen van de leden. Sommigen voldeden op die wijze ook aan hun financiële verplichtingen.

De zwanezang van Antwerpens artistieke faam en fortuin werd ingezet met de stichting van een academie naar het voorbeeld van Rome en Parijs. Deze academie werd in 1663 gesticht in de schoot van de St.-Lucasgilde door David Teniers de Jonge. Een jaar later verkreeg de gilde van de stad de tijdelijke toelating om te beschikken over het oostelijk gedeelte van de galerij in de Handelsbeurs om te vergaderen en academisch onderwijs te geven. Ter versiering van de vergaderzaal, de zogenaamde schilderskamer, werden oudere werken, zoals de *St.-Lucas* van Floris of *De madonna met de papegaai* van Rubens, "aangepast".

Aan Jacob de Backers *Allegorie van Justitia et Pax* werd de figuur van *Pictura* toegevoegd. Talrijke kunstenaars boden ook nieuwe werken aan. In de vergaderzaal werd een toneel gebouwd voor de rederijders. De rederijderskamer, De violieren, was immers sinds 1480 met de St.-Lucasgilde verenigd. De vergaderzaal werd versierd met zolderstukken van Theodoor Boeyermans, *Antwerpen, voedster van de schilders*, en Jacob Jordaens, *Pegasus* (het gevleugelde paard slaat met zijn hoeven het inspirerende water uit de rotsen van de Helicon) en *Nijverheid en handel bevorderen de bloei van de kunsten* (of *De allegorie van de dichtkunst*: de muzen bieden de dichter een dronk van het inspirerende water, terwijl Mercurius de dichter bijstand verleent in het ontwikkelen van zijn kunde). Op die manier werd de eendracht van de zusterkunsten, poëzie en schilderkunst, onder de hoede van de goden van de Parnassus en de stad Antwerpen, bevestigd. In navolging van de artistieke theorie van de renaissance wordt hier impliciet de fundamenteel gemeenschappelijke natuur van schilderkunst en poëzie verdedigd, waardoor de schilderkunst, boven de (middeleeuwse) status van ambacht, wordt verheven tot vrije kunst. Want de schilderkunst is zwijgende poëzie en de poëzie sprekende schilderkunst. Terecht heeft het onderzoek van de inhoud van visuele voorstellingen, de iconologie, zich na de Tweede Wereldoorlog, ontwikkeld van een kunsthistorische hulpwetenschap tot een onmisbaar bestanddeel in de interpretatie van kunstwerken.

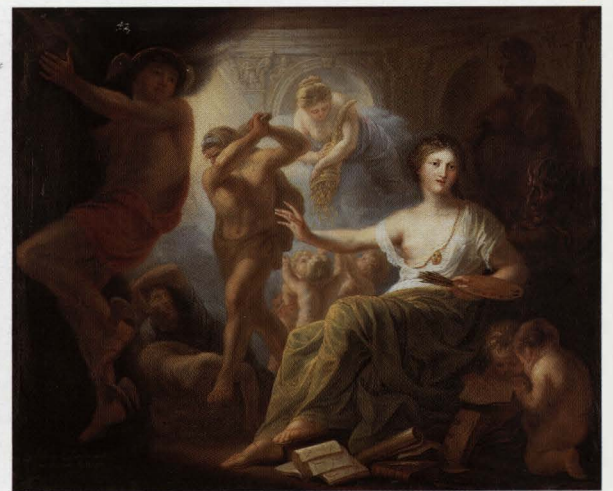
Vanaf de renaissance werden de voorstellingen van christelijke, oud-testamentische, antieke of mythologische historieën boven alle andere verheven. Deze artistieke norm heeft uiteraard gedurende lange tijd het uitzicht van de kunst bepaald en werd na de Franse Revolutie door de

Quinten Metsijs (ca. 1460–1530) Triptiek van de schrijnwerkers: De onthoofding van St.-Jan Baptist, De Nood Gods, St.-Jan in de olie

1509–1511
Olieverf op doek
260 x 263 cm (middenpaneel)
260 x 120 cm (zijpanelen)
Cat. 245–249

Dit drieliuk werd in 1508 bij Metsijs besteld door het ambacht van de schrijnwerkers voor hun altaar in de O.-L.-Vrouwekerk, tegen de prijs van 300 gulden. In 1566 ontsnapte het werk als bij wonder aan de woede van de beeldenstormers. In 1577, toen Philips II en Elisabeth van Engeland het drieliuk tegen een buitengewoon hoge prijs wilden kopen, bleef het door toedoen van Maarten de Vos voor Antwerpen behouden. De stadsmagistratuur kocht het werk en liet het opstellen in het stadhuis. In 1599 werd het naar het altaar van de besnijdenis in de kathedraal overgebracht, waar het bleef tot het in 1798. Toen werd het door Herreyns naar de Ecole centrale des Deux-Nèthes verhuisd, zodat het niet met zovele andere meesterwerken naar Parijs zou worden vervoerd. De bekommernis van Herreyns om het altaarstuk te vrijwaren voor een willekeurige behandeling werd dus aangekondigd door het optreden van de overheid in 1577.

**Meester van Frankfurt
(? 1460)
Het schuttersfeest**
1493 (?)
Olieverf op hout
176 x 141 cm
Cat. 529

**Andries Cornelis Lens
(1739–1822)
Hercules beschermt de
muze van de Schone
Kunsten tegen de
aanvallen van Nijd en
Onwetendheid**

Gesigneerd: Andreas C. Lens
Inv.: pinxit / et huic Academie
D.D. 1763
Olieverf op doek
73 x 92 cm
Cat. 1092

De naar inhoud en vorm
"neoklassieke" boodschap van
deze allegorie zou men als
volgt kunnen samenvatten:
de goden zullen instaan voor
het fortuin van de schilder-
kunst wanneer deze zich
onderwerpt aan de liefde en
de kennis (van de op de
antieke voorbeelden

gebaseerde schoonheids-
normen).

Lens werd in 1763 leraar-
directeur van de academie van
zijn geboortestad en werd een
jaar later hofschilder van Karel
van Lorreinen. Hij ijverde voor
de loskoppeling van de
academie en de St.-Lucasgilde,
wat door een decreet van
Maria-Theresia in 1773 werd
bekrachtigd. Lens werd door
de 19e-eeuwse historici zowel
omwille van zijn artistieke
ideaal, als zijn kunst-
pedagogische hervormingen,
volstrekt ten onrechte,
verantwoordelijk gesteld voor
de trieste teloegang van
Antwerpens artistieke roem.

Friedrich von Schadow
(1788–1862)
Caritas
1828 (?)
Olieverf op doek
167 x 122 cm
Cat. 1553

Von Schadow was directeur van de kunstacademie te Düsseldorf. Antwerpen onderhield contacten met deze stad. Het schilderij is een van de weinige belangrijke stukken uit de eerste helft van de 19e eeuw in de verzameling.

academie naar voor geschoven als het pedagogisch doel bij uitstek. Het academisch curriculum was afgestemd op het verwerven van de nodige kennis en kunde om uit te blinken in de realisatie van historiestukken.

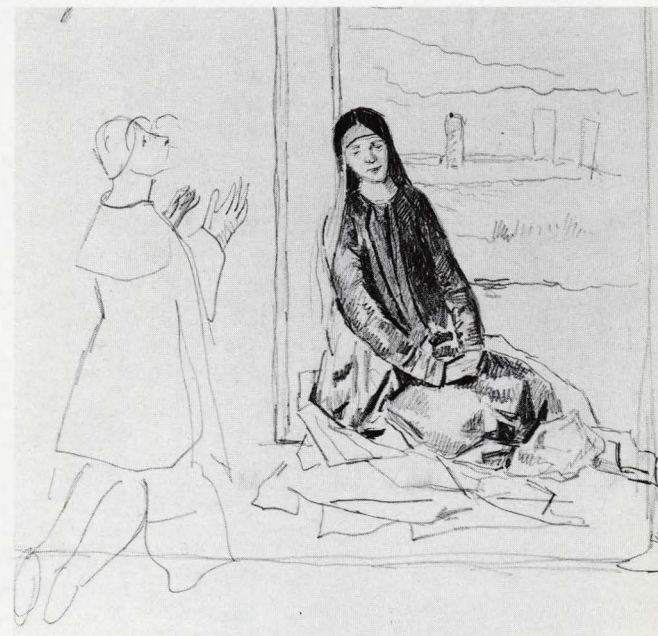
Spijts het verheven gedachtengoed kan men de zolderstukken van Jordaens moeilijk tot de meesterwerken van de kunstenaar rekenen. Afgezien van enkele merkwaardige stukken zoals het *Portret van Abraham Grapheus* (Grapheus was een geliefd model en lid van de gilde), een aantal werken van Cornelis de Vos en de bustes van de hand van Quellinus de Oude en van Kerricx, is de kwaliteit van het veertigtal kunstwerken uit de schilderskamer of het "museum" van de oude academie niet uitzonderlijk. Joshua Reynolds, die in 1781 Antwerpen bezocht als cultuurtoerist, achtte een bezoek dan ook niet noodzakelijk. De schilderijen uit de schilderskamer leggen in de verzameling van het museum geen substantieel, wel een ideologisch gewicht in de schaal.

Academiekers

Naar het model van de schilderskamer van de St.-Lucasgilde werd na de stichting van het museum in 1810 tamelijk snel begonnen met de uitbouw van een verzameling moderne kunst. Bij Koninklijk Besluit bepaalde koning Willem I in 1817 dat de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten naast de directeur en de professoren zou bestaan uit een reeks eminente binnen- en buitenlandse kunstenaars die men "Academiekers" zou noemen. De kunstenaars die tot dit keurcorps wilden toetreden moesten eerst een of meerdere werken ter goedkeuring voorleggen. Dank zij de vrijgevigheid van Jacques-Louis David, Benjamin West, Antonio Canova, Berthel Thorvaldsen en anderen, hoopte men de collectie van het museum te verrijken. Dit bleef een ijdele wensdroom tot in 1853 het academisch corps radicaal werd gereorganiseerd en Staat en Stad een dotatie ter beschikking stelden om het "Museum der Academiekers" uit te bouwen. Zo werd de verzameling verrijkt met merkwaardige stukken van Ingres, August Kiss, Christian Rauch en Friedrich von Schadow.

Mecenaat

Het legaat Van Ertborn verrijkte het museum in 1841 met enkele kapitale 14e-eeuwse schilderijen, een unieke groep Vlaamse primitieven, tientallen 16e-eeuwse werken van Vlaamse, Nederlandse, Duitse en Franse meesters. De verzameling van het museum werd door dit legaat in tijd en ruimte uitgebreid en bekroond met magistrale werken van Simone Martini, Jean Fouquet, Antonello da Messina, Jean Clouet en anderen.

Henri de Braekeleer
(1840–1888)
Calvarie (naar
Antonello da Messina)
ca. 1860
Potlood op papier
192 x 288 mm
Stedelijk Prentenkabinet,
Antwerpen
Cat. 981

Dit is een van de weinige bekende voorbeelden van een studie, door een leerling van de academie, naar een van de schilderijen uit de "pedagogische" verzameling van het museum. De voorkeur voor een "gotisch" schilderij is voor die tijd eerder uitzonderlijk. De Braekeleer was ook een leerling van zijn oom, de pre-rubenist Henri Leys. Deze tekening hemeemt twee figuren uit Antonello's Calvarie en een anonieme stichtersfiguur. Vergeleken met het origineel is het duidelijk dat de nog jonge De Braekeleer de vormgeving nog niet beheerste (de voet en de arm van Johannes zijn stuntelig weergegeven). De Braekeleer offerde de oorspronkelijke intensiteit en variatie uit het werk van Antonello op aan de samenhang van zijn overgemodelleerde interpretatie.

In 1860 legateerde barones Baut de Rasmon haar schilderijen aan het museum. Het museum kwam hierdoor in het bezit van een belangrijke groep Hollandse schilderijen uit de 17e eeuw. Deze twee legaten hebben de aankooppolitiek als het ware definitief bepaald. In tegenstelling tot de meeste andere grote musea is die niet encyclopedisch geïoriënteerd.

Het eigenaardige Groot-Nederlandse, Vlaamse of zelfs Antwerpse karakter van de verzameling van het museum is het gevolg van gevoelens van gekrenkte trots, lokale frustraties en cultuur-nationalistische verzuchtingen. Daarom wilde men in een tempel ter ere van een luisterrijk artistiek verleden het nationale erfgoed definitief vrijwaren voor de willekeur van hebzuchtigen en vandalen. Gelijkwaardige gevoelens en waarden liggen ook aan de basis van het mecenaat. Het hoogtepunt van de erfgiften en schenkingen ligt in de periode 1880–1940. Naast tal van particuliere weldaden verdient vooral de werking van de Vereniging Artibus Patriae een bijzondere vermelding. Deze vereniging werd in 1866 gesticht door kunstenaars en kunstliefhebbers en zorgde tot 1957 voor de aangroei van de verzameling met liefst 60 items, hoofdzakelijk op het terrein van de oude kunst.

Het mecenaat heeft ook de verzameling moderne meesters boven het lokale en nationale niveau getild. In 1840 werd naar aanleiding van de hervormingen van het academisch onderwijs de wens geuit om naast een verzameling oude meesters en "Academiekers" een verzameling eigentijdse of moderne kunst aan te leggen. De zaak werd in de Antwerpse gemeenteraad van 5 december 1863 opnieuw aangekaart door kunstenaar-raadslid Jozef Bellemans. Pas vanaf 1873 stelden staat en stad middelen ter beschikking van de Koninklijke Maatschappij tot aanmoediging van de Schone Kunsten van Antwerpen om uit de driejaarlijkse tentoonstelling werken aan te kopen voor de verzameling van het museum. Afgezien van de onvermijdelijke verplichtingen aan de nationale en lokale coryfeeën kan men de aankopen van de Koninklijke Maatschappij niet zonder meer verwerpen als geborneerd conservatief en irrelevant. Dank zij de Koninklijke Maatschappij kwamen de eerste werken van Jan Stobbaerts, Henri de Braekeleer, Emiel Claus en James Ensor in het museum.

Tijdens de laatste decennia van de 19e eeuw ontstond bij tal van jonge kunstenaars evenwel de wens om, wat het tentoonstellen en consacreren van hun werk betrof, onafhankelijker te zijn van quasi officiële instituten zoals de Koninklijke Maatschappij en de academie. Op 1 maart 1905 werd in het huis van de latere staatsminister Louis Franck de vereniging Kunst van Heden gesticht. Deze oprichting bekroonde tientallen pogingen om een onafhankelijk artistiek forum te realiseren in

Antwerpen. Tot de stichtende leden behoorden enkele Antwerpse kunstenaars. De ruggegraat van de vereniging werd gevormd door ambitieuze handelaars, ondernemers en zakenlui die zich lieten bijstaan door deskundigen zoals de conservator van het prentenkabinet, Max Roose, of de conservators van het Koninklijk Museum, Pol de Mont en Arthur Cornette. Willekeurig, naar eigen smaak en inzicht, organiseerde deze vereniging een 90-tal tentoonstellingen waarbij een of meerdere laat-19e-eeuwse of eigentijdse kunstenaars in een overzichtstentoonstelling werden gehuldigd en aandacht werd geschonken aan het nieuwe werk van genodigden, waaronder vaak representatieve groepen buitenlanders. Kunst van Heden was een Antwerpse vereniging maar recruteerde kunstenaars uit het hele land en zelfs in het buitenland. De betekenis van de vereniging ligt hoofdzakelijk in de manier waarop zij triomfantelijk en op beslissende wijze heeft bijgedragen tot de canonisatie van de moderne Vlaamse schilderkunst. Het moet worden opgemerkt dat deze canonisatie opnieuw aansloot bij cultuur-nationalistische waarden. Zo werd Henri Leys, die een pre-rubenaanse stijl had ontwikkeld, als vader van het realisme in de Belgische schilderkunst en als regenerator van de niet-academische Antwerpse schilderkunst herhaaldelijk door Kunst van Heden gehuldigd. Ook de reputatie van Henri de Braekeleer als een modernistisch en oorspronkelijk Vlaams talent van universele betekenis werd door Kunst van Heden verspreid. De artistieke opvattingen van de vereniging werden eveneens weerspiegeld in de verzamelingen van de leden-kunstliefhebbers. Zij waren tuk op het werk van de zogenaamde inheemse impressionisten, zij kochten gretig werk van Rik Wouters, Jakob Smits en James Ensor en steunden de Vlaamse expressionisten. Afgezien van onvermijdelijke kunsthistorische nuances en correcties weerspiegelt de verzameling moderne kunst van het museum de smaak van Kunst van Heden zeer goed. Toch bleef het aankopen van werk van "levende" meesters problematisch. De nauwe samenwerking tussen de vereniging en het museum heeft dan ook een blijvende betekenis verworven in de schenkingen van de Vrienden van de moderne kunst die als een soort pendant voor Artibus Patriae, in 1925 in de schoot van Kunst van Heden werd opgericht. Daarnaast waren ook de schenkingen van particuliere leden van de vereniging, zoals de gebroeders Charles en François Franck die alleen al door de omvang van hun vrijgevigheid tot de meest prominente behoorden, heel belangrijk. Het museum dankt onder meer zijn ongeëvenaarde Ensorcollectie aan Kunst van Heden evenals de zeldzame aanwezigheid van werken van Breitner, De Vlaminck, Zadkine, Chagall en Sironi. De opties van Kunst van Heden zullen trouwens in het aankoopbeleid van dr. W. Vanbeselaere, die zich, naar eigen zeggen "obstinaat heeft toegelegd" op de

De vestibule

Het ontwerp van de trappenhuis van het nieuwe museumgebouw werd door de architecten afgestemd op de monumentale reeks schilderijen die van het oud museum-bij-de-academie werden overgebracht naar het nieuwe gebouw. Nicaise de Keyser werkte van 1861 tot 1872 aan de *Hulde aan de Antwerpse School*. Deze reeks bezingt de roem van de Antwerpse kunstenaars. Ze bevond zich aanvankelijk in de hal van het oude museum en bestaat uit: (links) *De allegorische figuren van de Stad Antwerpen, de Gotiek en de Renaissance, omringd door kunstenaars* (olieverf op doek, 550 x 1300), twee groepsportretten van schilders, graveurs en beeldhouwers, die afgewisseld worden met twaalf historische (of legendarische) taferelen uit de geschiedenis van de Vlaamse schilderkunst. Het decoratief-iconografisch programma van deze *Hulde aan de Antwerpse School* wordt in de gevelbeelden aan de buitenzijde van het museumgebouw gedeeltelijk hernomen. De vestibule bracht, naar de woorden van Max Rooses, 'de bezoeker in de juiste stemming, alvorens het heilige der heiligen te betreden'.

uitbreiding van de ensembles van De Braekeleer, Ensor, Wouters, Permeke en De Smet, triomfantelijk worden verdergezet.

De groei van de kunsthistorische kennis heeft uiteraard de collectievorming beïnvloed. Men ging niet alleen een meer kritische houding aannemen tegenover het aanbod, ook de vraag werd specifieker. En men werd zich bewust van de beperkingen van en de hiaten in de verzameling. De collectievorming wordt evenwel geconfronteerd met een van oudsher krap aankoopbudget dat niet in overeenstemming is met het belang van de verzameling vergeleken met gelijkaardige binnen- en buitenlandse instellingen. Bovendien is de commerciële waarde van kunst vanaf de 19e eeuw stelselmatig gestegen wat heeft geleid tot de fabelachtige en onbereikbare bedragen die vandaag de voorpagina's van de dagbladen halen.

Een populaire wetenschappelijke instelling ?

Een van de allereerste wetenschappelijke museumcatalogi die werden gepubliceerd, was de catalogus die de commissie van het museum in 1857 had samengesteld. Het was een uitgebreide, verbeterde en herziene uitgave van de catalogus die in 1849 werd geredigeerd door de dichter Jan de Laet. Aan de uitgave van 1857 werkten diverse Antwerpse intellectuelen mee. Het werk van deze mensen was hoofdzakelijk gebaseerd op archiefonderzoek van biografische gegevens. "Dit alles brengt", volgens de inleiding van de uitgave van 1857, "het ogenblik nabij waarop de geschiedenis van de Belgische kunst een waarheid zal zijn, nadat zij gedurende twee eeuwen niets meer was dan een roman of een lofzang."

De filologische methode die door de samenstellers

van de eerste catalogus werd gevolgd, sloot aan bij de opvattingen van de politieke historiografie. Pol de Mont was voor zijn aanstelling als conservator van het museum jarenlang bedrijvig als criticus van de eigentijdse kunst. De catalogus die hij in 1905 publiceerde, verschilde in drie opzichten van de oudere. Hij voorzag voor het eerst een Nederlandse versie en splitste de catalogus in twee delen, respectievelijk gewijd aan de oude meesters en aan het werk van na 1800. Er werden vooral essentiële biografische gegevens in vermeld, terwijl vooral de voorstelling en de authenticiteit van ieder schilderij of beeldhouwwerk de nodige aandacht kregen. De catalogi van 1857 en van 1905 bleven model staan voor latere uitgaven. De catalogus van 1849 bevatte 400 nummers. In 1905 publiceerde De Mont 823 oude en 500 moderne meesters. De groei van de collectie maakte de noodzakelijke heruitgave, waarmee de wetenschappelijke staf in de loop van de jaren 1970 van start ging, tot een gefragmenteerd en langdurig project. De werken van na 1800 werden gespreid over drie volumes, respectievelijk gewijd aan de schilderijen, de tekeningen en de beelden. Naar het model van 1857 werden zij opgevat als biografische woordenboeken bij de verzameling. Naast de inventaris catalogi zagen ook twee grondige deelcatalogi het licht. Zij werden door de auteurs, Yolande Morel en Dr. Paul Vandebroek, opgevat als "beredeneerde catalogi" en behandelen respectievelijk het nauwelijks ontgonnen terrein van de 18e-eeuwse schilderkunst en de 14e en 15e eeuw.

De toename van de kunsthistorische kennis heeft ook geleid tot tal van nieuwe toeschrijvingen. Conservator Paul Busschmann, die De Mont opvolgde, ging van start met de publikatie van een jaarboek, dat door zijn opvolger Arthur Cornette

De Rubenszaal

1927

In 1927 werd het museum heropend na een eerste grote aanpassing van het gebouw. De open binnenplaatsen werden dichtgebouwd en de lange galerijen aan de noord- en zuidzijde werden in kleinere zalen onderverdeeld. Voorheen werden alle schilderijen in de bovenzalen getoond, waar ze, gerangschikt naar formaat, de wanden van onder tot boven vulden. In 1927 kregen alle zalen hun definitief karakter. Van dan af werden kunstwerken op basis van kunsthistorische criteria samengebracht en over de zalen verspreid. Bovendien streefde men steeds meer naar "esthetische ademruimte" voor ieder werk afzonderlijk.

werd aangevuld met wetenschappelijke bijdragen en onder conservator Walther Vanbeselaere uitgroeide tot een van de belangrijkste lopende publikaties over de kunst van de Zuidelijke Nederlanden. De leden van de wetenschappelijke staf worden bijna dagelijks geconsulteerd door een aangroeiende groep schattenjagers, handelaren, liefhebbers, vorsers en vaklui, die vertrouwen op de kunst-historische expertise van de staf. Inmiddels is de kunstgeschiedenis zich steeds meer gaan toeleggen op het zoeken naar antwoorden op de vragen "wat, hoe en waarom?", terwijl de oude vragen naar het "wie, waar en wanneer?" naar de achtergrond werden verdrongen.

Naar aanleiding van een verzoek van Kunst van Heden om een schilderij uit de verzameling te lenen voor een tijdelijke tentoonstelling boog de bijzondere Commissie, die nog steeds bevoegd is voor het beheer van de collectie, zich over het probleem van de bruiklenen. Sommigen waren van mening dat hier geen precedent kon worden geschapen om de verzameling van het museum te laten verworpen tot een grabbelton waaruit iedere gegadigde naar hartelust kon putten om zijn wensdromen te verwezenlijken. Max Rooses, de eminente kunsthistoricus, meende nochtans dat het museum met zijn bezit diende "te woekeren". In het boekje *Drie uren in het Koninklijk Museum* aanvaardt conservator Arthur Cornette dit

"woekeren" als een voldongen feit, een "traditie van lieverlede, die wel zal worden gehandhaafd.

De gevaren die de kunstwerken bij verplaatsing lopen zijn fel overdreven geworden... Zelfs lichte beschadigingen behoren tot de uiterste zeldzaamheden, die niet noemenswaardig zijn in verhouding tot het voordeel van kunstkennis in den meest uitgebreide zin."

Hoewel de bruikleenpolitiek (zelfs die van het meest behoedzame museum) wel nooit vrij zal zijn van dubbelzinnigheden of hypocrisie, heeft het toegenomen inzicht in de kwetsbare materiële aard van artistieke realisaties de museumcommissie in toenemende mate huiverig gemaakt om kunstwerken uit te lenen.

Met natuurwetenschappelijke methodes (ultraviolet-, infrarood-, en röntgenstralen, analyse van verfstalen en dendrologisch onderzoek) wordt de kwetsbaarheid van kunstwerken, die immers niet alleen worden bedreigd door beeldenstormers en accidentele voorvallen, maar evenzeer door de omstandigheden waarin zij worden bewaard, onderzocht.

De kunsttempel die in 1879 door de architecten Winders en Van Dijck werd ontworpen, was museologisch verrassend adequaat. Het museum breidde evenwel geleidelijk uit en het comfort van het publiek vroeg een aangename temperatuur. Sedert de binnenkoeren werden dichtgebouwd, kon de vereiste relatieve luchtvochtigheid (55 à 60 % bij

Het kabinet van Dr. Van Bogaert
1974

Ludo baron van Bogaert was een wereldberoemd neuroloog. Het legaat Van Bogaert-Sheid verrijkte in 1989 de afdeling oude meesters met vier schilderijen en zeven beelden. De afdeling moderne kunst kreeg 58 schilderijen, aquarellen, tekeningen en beelden van Rik Wouters. Reeds voor de Tweede Wereldoorlog begon Dr. Van Bogaert aan de samenstelling van dit schitterend geheel. Het museum bezit eveneens kwantitatief en kwalitatief ongeëvenaarde ensembles van Henri de Braekeleer, James Ensor en Jacob Smits.

De Vlaamse primitieven en hun voorgangers

20 °C) niet meer worden gehandhaafd. De schilderijen begonnen steeds meer onder de droogte te lijden. Met het vooruitzicht op het Rubensjaar van 1977 werd gezorgd voor een aangepaste technische installatie in functie van de klimatologische condities in het gebouw.

Het Koninklijk Museum is sinds 1965 een wetenschappelijke instelling. Toch verwacht men van de stafleden niet alleen dat zij aan fundamenteel en toegepast onderzoek zouden doen, maar ook dat zij de middelen zouden ontwikkelen om deze kennis met succes te populariseren. Dit, voorwaar, is een nobel doel.

De Rubenstentoonstelling van 1977 lokte meer dan 600.000 bezoekers. Dergelijke successen hebben musea vanaf de Tweede Wereldoorlog aangezet tot het organiseren van "kaskrakers". De term verwijst naar de inzet van dit soort manifestaties. Hoewel de cultuur- en kunstgeschiedenis slechts een beperkt aantal populaire onderwerpen levert, weten slimme museummedewerkers wel dat een tentoonstelling die aanslaat bij de juiste (en niet de grootste) groep mensen net zo goed een kaskraker mag worden genoemd. Wanneer het museum in de 19e eeuw de pers haalde dan was dat naar aanleiding van een aanwinst voor de verzameling, vandaag volgt de pers nagenoeg uitsluitend de tentoonstellings-industrie.

Moet het idee om tijdelijk een groep kunstwerken te confronteren en toegankelijk te maken voor een breed publiek dan worden verworpen omwille van conservatorische of ideologische bezwaren?

Hoewel de musea al dan niet terecht schermen met groeiende bezoekersaantallen kan niet worden verheeld dat zij langzamerhand het contact met hun publiek hebben verloren. Dit publiek bestaat immers niet langer uit het kleine groepje gelijkgestemde kunstliefhebbers en ingewijde kenners. Kennen de conservators ook de verwachtingen van die uiterst grote groep anonieme, goed gevormde, maar zwijgende belangstellenden? Heeft deze groep geen recht op een openhartige en stimulerende vorm van communicatie? De dingen waarvan zij in een museum als het Koninklijk Museum in Antwerpen steeds weer kunnen genieten en leren, zijn immers zowel meeslepend als terughoudend.

Door kunstwerken te verzamelen, te bewaren, te beveiligen, te verzorgen, door ze economisch waardeloos te maken, ze uit hun vertrouwde socio-culturele context te rukken, ze te consacreran, dissecteren, te analyseren, te interpreteren en te presenteren, onttrekken musea kunstwerken aan een willekeurige behandeling en waardering. Zaak is uiteraard om wat vergankelijk is te behoeden en wat duurzaam is tot spreken te brengen.

De verzameling van het museum omvat zowat 13.000 kunstwerken: meer dan 8.000 tekeningen en prenten, 3.200 schilderijen en een 400-tal sculpturen. Het belang, de waarde en de reputatie van de verzameling is natuurlijk niet afhankelijk van het aantal kunstwerken.

Zo vertegenwoordigt de groep van ongeveer 60 oude schilderijen uit de 14e en 15e eeuw nauwelijks 2% van het schilderijenbezit. Deze stukken zijn hoofdzakelijk afkomstig uit het legaat van ridder Florent van Ertborn.

In 1840 werden door schepen Van Pelt, stadsarchivaris Verachtert en (schilder en kunsthandelaar) Joseph Nicolí niet minder dan 105 werken of 141 panelen in ontvangst genomen. Het is de vraag of de stadsvaders de waarde van het legaat konden bevroeden. Van Eycks *Heilige Barbara* werd op 30 gulden geschat, Fouquets *Maria en Jezus omringd door serafijnen en cherubijnen* op 80 gulden, terwijl de *St.-Christoffel*, destijds toegeschreven aan Memling, maar eigenlijk van Metsijs, op 500 gulden werd geschat. Van Ertborn was als verzamelaar van wat men toen gotische schilderkunst noemde een pionier. In 1816 had de Gentse kerkfabriek nog zes panelen van het *Lam Gods* verkocht. In 1827 deed de stad Leuven de *Gerechtigheidsstaferelen* van Dirk Bouts van de hand aan de kunsthandelaar Van Nieuwenhuys, die ze toen reeds voor 10.000 gulden aan de te Brussel residerende koning Willem II doorverkocht. (De kunsthandelaar zou de panelen in 1851 opnieuw verwerven voor 7600 gulden en ze voor meer dan het dubbele bedrag verkopen aan de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten te Brussel). Van Ertborn kon zijn verzameling ongetwijfeld met minder middelen samenstellen dan Willem II die een klein fortuin besteedde aan een onovertroffen ensemble oude schilderijen.

De aard van de stukken en de schaarse getuigenissen betreffende zijn activiteiten als verzamelaar bewijzen dat Van Ertborn niet willekeurig te werk ging en intens aan prospectie deed. Hij was een intellectueel met een brede maatschappelijke belangstelling. Reeds tijdens zijn burgemeesterschap van Antwerpen (1817-1828) verzamelde hij oude panelen. Na 1830 zou hij talloze reizen naar Duitsland ondernemen. De toeschrijving van sommige stukken aan de Meester van Frankfurt wijst op het intelligente kennerschap van Van Ertborn. Toch bleef de toenmalige kunsthistorische kennis hoofdzakelijk beperkt tot de 16e-eeuwse geschriften van Karel van Mander die de betekenis van de kunst van Van Eyck reduceerde tot de uitvinding van de olieverftechniek. Voor de overgrote meerderheid van kunstenaars, critici en kunstliefhebbers was gotiek een synoniem voor een kunst die in alle opzichten onvolmaakt, barbaars en kinderlijk was. Classicisten en romantici stonden afwijzend of

onverschillig tegenover de Vlaamse primitieven en konden niet veel meer dan een welwillende waardering opbrengen voor de ongecompliceerde vroomheid die zij in het werk van Memling meenden te ontdekken. De belangstelling van Van Ertborn was ongetwijfeld een uiting van wetenschappelijke nieuwsgierigheid. Zijn vriendschap met Jan-Frans Willems en de invoering van het Nederlands als officiële bestuurstaal van de stad Antwerpen wijzen wellicht ook op cultuurnationalistische overtuigingen. Ger Schmook, cultuurhistoricus en vader van het Archief en Museum van het Vlaamse Cultuurleven te Antwerpen, heeft in verband met het ontstaan van een Vlaams bewustzijn reeds gewezen op het belang van de Rubensverering en de terugkeer in 1815 van de geroofde schilderijen. De herontdekking van een veel oudere bloeiperiode van de Vlaamse schilderkunst gaf dit bewustzijn nieuwe impulsen. Maar Van Ertborn wilde als kunstliefhebber evenzeer de "gothieken" rehabiliteren. Ongecultiveerd als ze waren stonden deze kunstenaars, zijns inziens, dicht bij de natuur. Het 19e-eeuwse realisme opende de ogen van het publiek voor de artistieke kwaliteiten van de veel oudere erflater. In de loop van de 2e helft van de 19e eeuw werden lang vergeten meesters als Petrus Christus, Gerard David, Rogier van der Weyden, Hugo van der Goes en Dirk Bouts herontdekt. Hun oeuvre werd triomfantelijk voorgesteld in de glorieuze tentoonstelling die in 1902 te Brugge werd gehouden en waar de benaming Vlaamse primitieven niet langer als een brandmerk, maar integendeel als een eretitel werd gevoerd.

De stukken uit het legaat Van Ertborn werden bij voorkeur en vaak ten onrechte aan grote namen (Giotto, Hubert en Jan van Eyck, Antonello en Memling) toegeschreven. Van de duizenden schilderijen die het corpus van de Vlaamse primitieven bevat, zijn er evenwel geen honderd met zekerheid van de hand van een gekende kunstenaar. Zo zijn er ook in de verzameling van het museum slechts zes of zeven stukken onbetwistbaar van Simone Martini, Jan van Eyck, Jean Fouquet, Antonello da Messina, Goossen van der Weyden en Derick Baegert. De kunsthistorische expertise die onder meer door de spectaculaire zaak van de valse Vermeers van Van Meegeren heel wat van haar pluimen heeft verloren, is er toch in geslaagd om op overtuigende en bruikbare wijze het oeuvre van diverse al dan niet anonieme schilders van elkaar te onderscheiden en te groeperen. Via stijlanalytisch onderzoek werd met een verrassende precisie niet alleen de auteur maar zelfs de ontstaansdatum van sommige stukken bepaald.

Jan van Eyck

De kunst van Van Eyck ontstond vanuit een onvrede met de manier waarop de werkelijkheid werd voorgesteld. *De madonna bij de fontein*, het kleinste werkje van zijn hand, biedt wat dat betreft in een notedop de essentiële kwaliteiten van de schilderkunst van Jan van Eyck. Deze kwaliteiten treffen ons des te meer in confrontatie met de *Calvarie van Hendrik van Rijn*, het oudste van de weinige panelen uit de periode vóór Van Eyck, die in de Nederlanden bewaard zijn. Hier tekenen de streng symmetrisch geplaatste figuren zich scherp af tegen een gesloten, irrealistische achtergrond. Die achtergrond is bezet met een stelselmatig herhaald reliëfornament dat in een gietvorm werd geprefabriceerd, op het paneel werd gekleefd en verguld. De lijst is beschilderd met imitatie-edelstenen.

De Eyckiaanse wereld daarentegen lijkt nauw verwant aan de onze. De ruimte strekt zich uit buiten de lijst van het schilderij. Ons oog wordt in de diepte gevoerd via de wijkende lijnen van een fragment van de tegelvloer waarop de fontein "moet" staan, het grasveld, het brokaatdoek, het stenen verhoog, de rozenhaag en de lucht, die naar de einder toe verheldert. In deze wereld is de omvang van de dingen minder afhankelijk van hun waarde dan van hun positie in de ruimte, hun vormgeving en volume (ovaal in plaats van cirkel, parallellogram in plaats van rechthoek) zijn afhankelijk van ons gezichtspunt en van de mate waarin zij licht opvangen. De uitgestrektheid van deze wereld belet de kunstenaar niet om nauwgezet aandacht te besteden aan grassprietjes en bloemetjes, zonder het tastbare karakter van een bronzen fontein, malse graszoden, een zware blauwe mantel, de kostbare gouddoorweven stof, het snoer van koraalparels, de ragnijne lokken van het jonge meisje of het spel van het klaterende water uit het oog te verliezen.

Simone Martini

Om ons rekenschap te geven van de hindernissen en risico's die Van Eyck schijnbaar moeiteloos heeft genomen wenden wij ons best tot het kleine ensemble oude schilderijen uit de Italiaanse school. De 14e-eeuwse Italiaanse schilderkunst, de kunst van het *Trecento*, ligt aan de basis van een zelfstandige paneelschilderkunst en meer dan 600 jaar picturaal realisme. Hier treffen wij ook de eerste hoogtepunten uit de Westeuropese traditie aan. De vier kleine paneeltjes van het *Passieveelluik* van Simone Martini maakten oorspronkelijk deel uit van een polyptiek met links een *Kruisdraging* (in het Louvre), gevolgd door *De kruisiging* en *De kruisafneming*, en rechts *De Graflegging* (te Berlijn). In gesloten toestand zag men op de

Goossen van der Weyden (ca. 1465–na 1538)

Triptiek van Antonius

Tsgrooten (middenpaneel)

1507

Olieverf op hout

34 x 11 cm – 33,7 x 25,2 cm –

34,3 x 11,5 cm

Cat. 5091

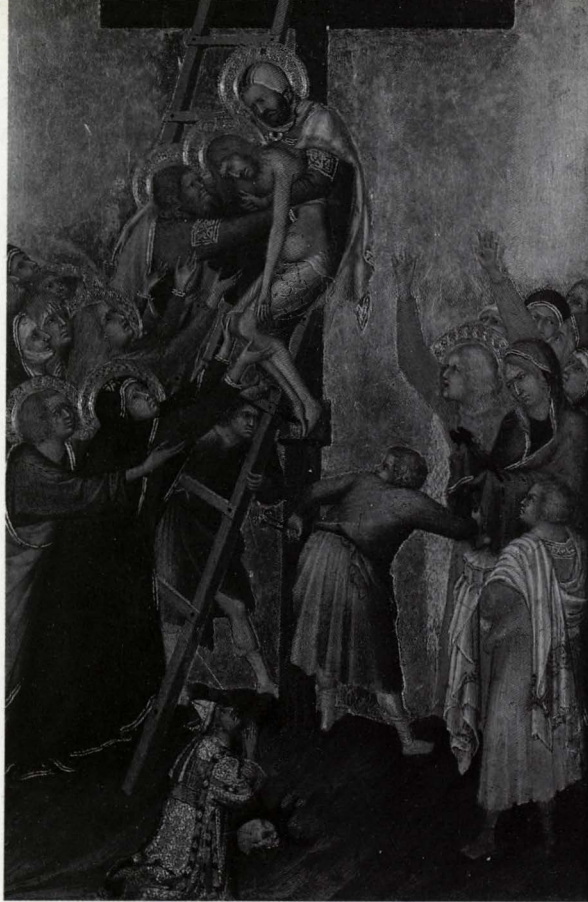
Het middenpaneel wordt in het uittreksel uit de rekeningen van de abdij van Tongerlo een "Passie" genoemd.

De voorstelling van Christus die ons zijn wonden toont en die omgeven is door motieven (de Arma Christi of passiewerktuigen) die naar episodes uit het lijden van Christus verwijzen, stamt uit de Byzantijnse kunst van de 11e eeuw. Zoals zoveel iconografische én formele thema's en motieven bereikte "De Man van Smarten", zoals dit soort voorstelling wordt genoemd, de Lage Landen via de Italiaanse maniera greca en de invloed van de Siëense schilderkunst.

Simone Martini
(ca. 1284–1344)
De kruisafneming
(uit het *Passieveelluik*)

ca. 1342
Tempera op paneel
29,6 x 20,4 cm
Cat. 260

De dicht bij elkaar geplaatste figuren en de gouden achtergrond bewijzen hoe weinig belang Martini hechtte aan de suggestie van ruimte. Verrassend verschijnt dan ook het motief van de man die links achter het Kruis voorover buigt om de ladder te steunen. Deze man is in gesprek met de man die de spijkers (passiewerktuigen) aan de vrouw rechts overhandigt. Deze handelingen verbinden de twee groepen aan weerszijde van het Kruis en getuigen van een bescheiden en onvolmaakte poging om "plaatselijk" een dramatische eenheid van handeling, tijd en ruimte te creëren. Het is een op zichzelf staand motief, net zoals de onbeheerste gebaren van Maria Magdalena. Dit soort pathos is typisch voor de laat-middeleeuwse zucht om door het ontroeren van de individuele toeschouwer de godsdienstige devotie te stimuleren.

voorzijde het wapenschild van de opdrachtgever, vermoedelijk de franciscaan Napoleone Orsini, en op de achterzijde *De boodschap aan Maria*, verdeeld over twee panelen. Martini was een jongere tijdgenoot van Giotto en de voornaamste vertegenwoordiger van de Siënese schilderkunst, waarvan de invloed geleidelijk over heel Europa zou worden verspreid. Martini werkte van 1339 tot aan zijn dood in 1344 te Avignon in dienst van de pausen in ballingschap.

Met in het achterhoofd Van Eycks *Madonna bij de fontein* ontdekken we zonder veel moeite de naturalistische elementen in Martini's werk. Hij heeft onmiskenbaar aandacht voor de diversiteit van de kleding en de fysionomie van de personages. Er is ook een poging gedaan om de troon waarop Maria zit als een driedimensioneel object voor te stellen door middel van wijkende lijnen. Via licht en schaduw worden het volume van het lichaam van Christus in *De kruisiging* en van het aangezicht van Maria in *De boodschap* gesuggereerd.

Het doeltreffend gebruik van licht en schaduw wordt opnieuw verrassend gedemonstreerd in een Keuls paneeltje van omstreeks 1400 met een voorstelling van *De Man van Smarten tussen de Heilige Maagd en St.-Catharina*, gevat in een boog en *trompe l'œil*. Toch blijken deze 14e-eeuwse voorstellingen nog in hoge mate irreëel wanneer we ze vergelijken met Van Eycks *Heilige Barbara*. Dit bijna onooglijke werkje toont ons hoezeer Van Eyck het decoratief raffinement opofferde ten voordele van een allesomvattende visuele weelde en de luxueuze uitvoering in goud en een verfijnd koloriet verving door een fascinerende luminositeit (let bijvoorbeeld op het schitterend verkort

weergegeven rad achter de drie vensters in de toren of de ongeëvenaarde suggestie van lichtreflecties in het haar van het meisje). Met de 19e-eeuwse kunstenaar en criticus Eugène Fromentin zou men kunnen stellen "dat de schilderkunst hiermee haar laatste woord heeft gesproken en nog wel in haar eerste uur".

Precies omwille van deze kwaliteiten werd de Vlaamse schilderkunst tot in het Italië van de vroeg-renaissance bewonderd en nagevolgd. Een klassiek voorbeeld van Vlaamse invloed levert Antonello da Messina's *Calvarie* van 1475.

Rogier van der Weyden

Het streven naar een rationele ruimtelijke samenhang en een afgewogen, dramatische opbouw van de compositie in al haar geledingen is typisch voor de renaissancekunst en vreemd aan de contemporaine Vlaamse schilderkunst.

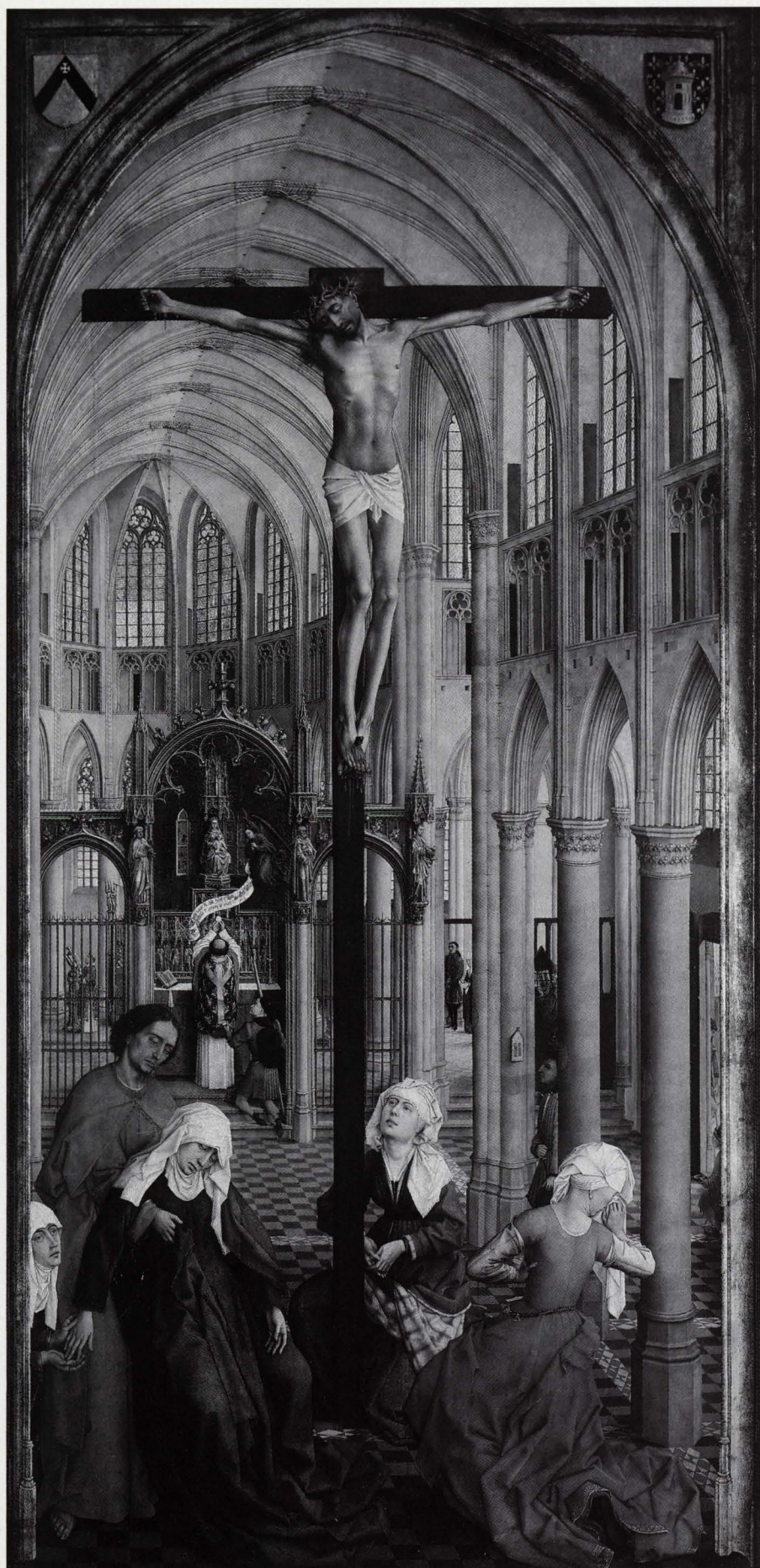
Het sacramentsaltaar, dat aan Rogier van der Weyden wordt toegeschreven, is beslist niet volgens dezelfde maatstaven geconcipeerd. De gotische kerkruimte is hier over drie afzonderlijke panelen op een gedurfd en overtuigende wijze weergegeven.

De vluchtlijnen van de vloer wijken over de drie panelen naar een verdwijnpunt links boven de koorafsluiting – de steile soms wat vervaarlijke helling van de bodem blijft geruime tijd kenmerkend voor de vroege Vlaamse schilderkunst – bovendien is het perspectief van de verticale elementen niet afhankelijk van de projectie van de vloer.

De denkbeeldige horizon én de positie van de toeschouwer blijven in feite onbepaald. Misschien ervaren we daarom het hiërarchische schaalverschil tussen de tijdloze en verheven figuren van de calvarie en de gewone stervelingen die aan de rituelen deelnemen niet als een storende paradox.

Deze ruimtelijke weergave is bijzonder overzichtelijk, de voorstelling van de diverse groepen laat aan duidelijkheid niets te wensen over. De compositie is ondergeschikt aan de boodschap van de voorstelling: de genade die de christenen kunnen verwerven door middel van de sacramenten (doopsel, vormsel, biecht, eucharistie, priesterwijding, huwelijk en het Heilig Oliesel) vindt haar oorsprong in het offer van Christus, de Verlosser. Materieel onderzoek naar aanleiding van restauraties heeft ons de jongste jaren geleerd dat de interieurs van burger- en bedehuizen veel rijker waren gedecoreerd dan tot nog toe werd aangenomen. De soberheid van Rogiers kerkinterieur (die in de kunst van de Vlaamse primitieven overigens de regel is) lijkt dus een anachronisme. Het interieur is nochtans gestoffeerd met het gekende meubilair: een koorafsluiting, gepolychromeerd beeldhouwwerk, retabels, een aflatbord en een geelkoperen arendlezenaar.

Niet minder realistisch lijkt de weergave van de diverse fysionomieën. Kan men wat dat betreft in

verband met Martini's veelluik spreken van diversiteit dan hebben we in het werk van de Vlaamse primitieven blijkbaar te maken met sterk geïndividualiseerde personages. Zo herkennen sommige kenners in de bisschop die het Vormsel toedient niemand minder dan Jean Chevrot, bisschop van Doornik en opdrachtgever van *Het sacramentsaltaar*. Chevrots wapenschild en dat van zijn diocees komt driemaal voor op de omlijsting.

Iconografie en iconologie

De verzameling van het museum is bijzonder rijk aan uitstekende portretten die treffend de evolutie van de portretkunst, van de 14e-eeuwse stichtersfiguren in profielaanzicht, over de zelfstandige buste en portretten ten halve lijve in driekwartprofiel (vanaf de Bourgondische hertog Jan Zonder Vrees), tot het portretje als het ware ten voeten uit van Christiaan d'Hondt, illustreren. De 15e-eeuwse portretten confronteren ons opnieuw met het problematisch karakter van het realisme. Op het eerste gezicht lijkt de evolutie het resultaat te zijn van de neiging om beter waar te nemen. Bij nader inzien berust de kunst van het portretschilderen op het hanteren en ontwikkelen van het geschikte type voor ieder specifiek model. De persoonlijkheid van Filips de Goede kan niet sterker contrasteren dan in de twee verschillende portretten die in het museum worden bewaard. En het rijke burgerinterieur waarin de Meester van 1499 Christiaan d'Hondt voorstelt, werd door een ander schilder opnieuw gebruikt als achtergrond voor Margaretha van Oostenrijk (Museum voor Schone Kunsten, Gent).

Rogier van der Weyden
(ca. 1399–1464)

Sacramentsaltaar

ca. 1453

200 x 97 cm (middenpaneel)

Cat. 394

Dit schilderij werd destijds toegeschreven aan de legendarische stamvader van de olieverfschilderkunst: Jan van Eyck. Het hoofse, verstilte en uiterst picturale idioom van Van Eyck verschilt manifest van Rogiers burgerlijke, smartelijke en eerder lineaire opvatting die hier aan de orde is. Rogiers talent om waarachtige pathetische figuren te creëren, die ieder afzonderlijk appelleren aan een diep medeleven en -lijden (en dus aanzetten tot de devotie van het sacrale dat onrechtstreeks in de voorstelling is geconcretiseerd), maakte hem tot de invloedrijkste 15e-eeuwse Vlaamse schilder.

Jan van Eyck
(ca. 1390–1441)
De Heilige Barbara

1437

Tekenstift en penseel op
paneel

31 x 18 cm

Cat. 410

Infraroodopnamen hebben de tekening onder de verflagen (die men in sommige schilderijen ook met het blote oog kan waarnemen) in het werk van de Vlaamse primitieven aan het licht gebracht. Dit onderzoek bevestigt het vermoeden dat we hier niet met een onvoltooid schilderijtje hebben te maken, maar met het vroegste voorbeeld van een tekening als zelfstandig kunstwerk. De densiteit van de lijnvoering en de detaillering zijn voor een ondertekening niet bruikbaar. In de onmiddellijke nabijheid van een "afgewerkt" schilderijtje van Van Eyck leert deze tekening ons toch iets over het Eyckiaanse of oudnederlandse realisatieproces.

Als ondergrond werd op het paneel een gepolijste plamuurlaag aangebracht. Daarop werd de voorstelling (de contouren van de vormen en de schaduwen) met de tekenstift nauwkeurig vastgelegd. Nadat de plamuurlaag ondoordringbaar was gemaakt, kon het aanbrengen van de dunne verflagen worden aangevat.

De transparantie van deze verflagen liet de kunstenaar toe gebruik te maken van de helderheid van de ondergrond. Hij diende dus weinig (lood)wit te gebruiken en de enkele hoogsels die verblijvende lichtweerspiegelingen suggereren, vertonen weinig reliëf. De nuances in het modelé van de vleespartijen en de schaduwen zijn zoveel mogelijk het resultaat van een rijkere verf. Er wordt spaarzaam omgesprongen met donkere schaduwen en de kleuren behouden overal hun diepte.

De tekening is uitgevoerd met stift en penseel. (De sepia en blauwe lucht lijken niet oorspronkelijk.)

De werkwijze van de Vlaamse primitieven zou in de loop van de 16e eeuw plaats maken voor een aanpak die vertrok van een rudimentaire ondertekening in een toon tussen helder en donker, die toeliet om een sterk plastische voorstelling op te bouwen van donker naar licht en van magere naar vette verflagen.

**Meester van Frankfurt
(1460)
Dubbelportret van de
kunstenaar en zijn
vrouw**

1496
Olieverf op paneel
38 x 26 cm
Cat. 5096

Van Ertborn vermoedde reeds dat enkele her en der verspreide schilderijen (onder meer in zijn eigen verzameling) van de hand van dezelfde kunstenaar waren. Het zelfportret van de kunstenaar komt voor op een aantal van de werken die aan de anonieme Meester van Frankfurt (naar de drieluiken voor Frankfurtse opdrachtgevers en bewaard in de musea te Frankfurt) worden toegeschreven. De opschriften op de originele lijst leren ons dat de kunstenaar in 1496, 36 jaar oud was en gehuwd met een meisje van 27. Het rankwerk en het blazoen bovenaan bevestigen de vermoedens die deze kunstenaar in Antwerpen situeren: hij was er lid van het St.-Lucasgilde en van de rederijderskamer Der violieren. Het museum verwierf dit werkje in 1974. De inkepingen op de zijkanten zijn van de scharnieren waarvan er een bewaard bleef. Het schilderijtje vormde dus aanvankelijk het middendeel van een van de weinige "bewaarde" profane drieluiken.

Rogiers onvergetelijke portret van *Filips van Croy* vertelt ons in feite weinig of niets over de uitzonderlijke godsdienstige toewijding van het model. Om ons een idee te vormen van zijn persoonlijkheid zijn we aangewezen op andere bronnen. Van Croy poseerde. Als een substituut bevestigt het portret de devotie waaraan hij zich diende te onderwerpen om te kunnen hopen op de goddelijke genade. Het schilderij is immers de rechterhelft van een tweeluik waarvan de linkerhelft met de voorstelling van een *Madonna met kind* elders wordt bewaard. De linkerhelft van Rogiers portret was dus een "Andachtsbild" zoals de *Madonna met kind* uit de omgeving van Dirk Bouts. Het museum bezit enkele laat-15e-eeuwse devotiediptieken die ons herinneren aan het oorspronkelijk uitzicht, de opvatting en de functie van Rogiers portret of Jean Fouquets prachtige *Madonna*; ook dit werk vormde aanvankelijk immers een dubbelluik met het *Portret van Etienne Chevalier* (te Berlijn).

Het realisme van de 15e-eeuwse schilderkunst en de hele benadering van de kunst vanuit de formele of stilistische karakteristieken werd fundamenteel in vraag gesteld door Erwin Panofsky. Panofsky beschreef de vroege Vlaamse schilderkunst als een vorm van schijnrealisme of versluierd symbolisme. De taferelen uit Rogiers *Sacramentsaltaar* verwijzen niet in de eerste plaats naar de godsdienstige gebruiken van het midden van de 15e eeuw. Misschien ontgaat ons de inhoud van de teksten die de engelen tonen, maar hun aanwezigheid herinnert ieder beschaafd mens aan de religieuze categorie waartoe deze voorstelling behoort. Wat de identificatie (de iconografie) van de motieven betreft, stelt het schilderij ons niet voor onoverkomelijke problemen, hoewel de theologische samenhang voor de ongeletterden (tot wie de middeleeuwse schilderkunst zich naar verluidt richtte) een gesloten boek bleef.

Een ooggetuige beschreef Van Eycks *Heilige Barbara* in de 18e eeuw evenwel als de voorstelling van een zittende madonna met het Christuskind. Een wat grondiger kennis van de christelijke iconografie leert ons dat de palmtak het attribuut is van de martelares en dat de toren met drie vensters het attribuut is van de Heilige Barbara. Vrijwel zonder uitzondering wordt Barbara echter ten tonele gevoerd met een verkleind model van de toren in haar hand. Van Eycks voorstelling levert dus een mooi voorbeeld van het versluierde symbolisme, het attribuut heeft hier immers een verraderlijk realistisch voorkomen gekregen. Verraderlijk omdat het attribuut een suggestief of iconologisch tenminste verleidelijk aandeel in de compositie heeft verkregen. Evoceert hij zoals Kenneth Clark vermoedde, de Babelse hoogmoed in contrast met Barbara's "mariale" nederigheid, of benadrukt de

aanwezigheid van tientallen handarbeiders de hoofse en beschouwende positie van Barbara.

Op dezelfde wijze werden in de *Madonna bij de fontein* de gangbare mariale symbolen (rozenhaag, iris, meiklokjes en bronzen fontein) versluierd. De betekenis van deze motieven is volkomen in overstemming met een overvloed van Mariavoorstellingen in tekst en beeld. De context en de categorie waartoe deze voorstelling behoort, bevestigen de geldigheid van een iconologische analyse die zich niet beperkt tot het louter identificeren van de motieven. Zelden beschikken we echter over een zo ondubbelzinnig bewijs als het uittreksel van 7 april 1507 uit de rekeningen van de abdij van Tongerlo "aen meester Goeswin (van Der Weyden), de schilder, voor een klein tafereel, sluitend met twee luiken, waarop Maria (bij) haar zoon voorspreekt, terwijl ze haar borst toont, en de Zoon, aan zijn Vader zijn wonden (tonend), met de Passie in het midden, 15 rijngulden". Hierdoor weten we tegelijkertijd wie de auteur en de opdrachtgever waren, en wat de functie en de betekenis van het kleine drieluikje dat sedert 1966 in het museum bewaard wordt, was. Het schilderijtje consolideert de zegen die God aan abt Antonius Tsgrooten schenkt op voorspraak van Zijn lijdende Zoon en diens tedere Moeder.

Gefascineerd door de briljante iconologische interpretaties van Panofsky en zijn navolgers menen sommigen dat in het *Dubbelportret van de kunstenaar en zijn vrouw* van de Meester van Frankfurt onder schijnrealistische, maar feitelijk symbolische vorm naar de eucharistie wordt verwezen. Daarvoor bestaan geen bewijzen. Zijn de vliegen een talisman tegen onheil, een *memento mori* of een *trompe l'œil*-effect?

Het onvolprezen *Madonna met Kind omringd door engelen* van Jean Fouquet stelt ons weer voor andere problemen. Op basis van min of meer contemporaine teksten kan men de rode en blauwe engelen zowel beschouwen als een verwijzing naar de negen engelenkoren of als een groep cherubijnen en serafijnen.

En wat te denken van het portret van Christiaan d'Hondt waar tal van motieven, zoals het fruit, het vuur of de leeuwen op de haard, in een religieuze context ongetwijfeld een symbolische betekenis zouden hebben?

Faam en fortuin van de metropool

In 1840 bezorgde stadsarchivaris Frederic Verachter de Nederlandse vertaling van Albrecht Dürers *Dagverhael* van zijn reis en verblijf in wat men destijds "de landen van derwaarts over" (les pays de par deça) noemde. De Duitse kunstenaar vertrok op 12 juli 1520 en nam op 3 augustus in Antwerpen zijn intrek bij Joos Blanckefeld. Volgens Verachter werd Dürer tot deze reis aangezet door "een driftig verlangen om de wydbefaemde Nederlandsche kunstschilders, zyne tydgenoten, te zien". Uit het reisdagboek leren we echter dat het reisdoel van professionele en commerciële aard was. De keizerskroning van Karel V en diens intrede te Antwerpen vormden een uitgelezen gelegenheid om aan het hof te ijveren voor de voortzetting van een jaarlijkse uitkering voor allerlei bewezen diensten. Dürer hoopte ook zijn talenten aan het hof te verzilveren. Zijn dagboek getuigt voorts van een zeer intense omgang met de zaakgelastigde van de Fuggers en met de agenten van de Portugese kroon die verantwoordelijk waren voor de koloniale transacties, die aan de basis lagen van de economische bloei van Antwerpen in de 16e eeuw.

Dürer tekende en schilderde tal van portretten maar verkocht ook de gravures en schilderijtjes die hij vanuit Nürnberg had meegebracht. Albrecht Dürers verblijf in Antwerpen herinnert ons dan ook in de eerste plaats aan het fortuin van de metropool.

De twee eeuwen durende economische bloei van Antwerpen was in de eerste plaats te danken aan het "onderontwikkeld" karakter van de stad. In tegenstelling tot de grote Vlaamse steden beschikte Antwerpen niet over een textielindustrie van enige betekenis. Antwerpen werd dus niet getroffen door de ongelijke concurrentie met het Engelse laken. Reeds in de 15e eeuw werd de stad het handelscentrum voor de uitvoer van Engels laken naar Keulen. Spoedig ontstond er een plaatselijke industrie in afgewerkte textielproducten. De economische vlucht was vooral te danken aan de Portugese kroon die het monopolie bezat op de handel in exotische specerijen (peper en kaneel) en goud, wat in Antwerpen werd verhandeld voor Zuidoost-Europese koper en zilver. Dank zij de Zuidoost-Europese en de Brugse Italianen werd de stad bovendien een belangrijke kapitaalmarkt. Niet minder belangrijk was de handel in luxeproducten zoals schilderijen. Deze bedrijvigheid zal later de economische val van Antwerpen met decennia vertragen.

Ook als artistiek centrum gaf Antwerpen aanvankelijk de voorkeur aan doorvoer en distributie in plaats van productie. In 1382 verleende de stadsmagistraat toelating aan de schilders om zich in de St.-Lucasgilde te verenigen. Maar de Gilde telde in 1453 nog maar 31 leden. Voor de decoratie van haar kapel in de Onze-Lieve-Vrouwekerk deed ze in 1493 een beroep op de Brusselse schilder Colijn de

Coter. Nog voor Antwerpen een artistiek centrum van internationale betekenis werd, was de stad een van de belangrijkste wereldcentra voor de kunsthandel. In tegenstelling tot de strenge vestigings-, productie- en distributiebeperkingen waarmee de Brugse St.-Lucasgilde de lokale producenten trachtte te beschermen, kende Antwerpen een zeer liberaal regime. Toen de Medici's in 1466 Vlaamse schilderijen zochten voor de decoratie van hun Florentijnse paleizen stuurden zij hun Brugse agenten naar de Antwerpse jaarbeurs. Deze jaarmarkten vonden aanvankelijk tweemaal per jaar plaats (onder andere de "Sinksenfoor") maar deinden geleidelijk uit tot permanente handelsbeurzen. De handel concentreerde zich in de panden die daarvoor door religieuze instellingen werden ingericht. In 1460 stichtte de latere kathedraal het Onze-Lieve-Vrouwepand, het eerste huis in Europa dat exclusief voor de kunsthandel was bestemd. Door de verhuur van uitstallingsruimten in dit pand trachtte men de kosten van de bouw aan de kathedraal te verlichten. In de 16e eeuw bouwde het stadsbestuur de Nieuwe Beurs, waar de kunsthandel een nieuw onderkomen vond. Kunstenaars maar ook kunsthandelaars huurden daar permanent verkooplokalen waar soms honderden schilderijen en prenten in voorraad bewaard werden. Schepen vertrokken naar Spanje, Portugal en Madeira met "tonnen" schilderijen aan boord.

Inmiddels was ook de lokale artistieke productie tot bloei gekomen. In de jaren '60 van de 16e eeuw waren er ongeveer 300 kunstenaars in de stad gevestigd, wat het hoogste aantal ter wereld was. In navolging van de Italiaanse steden zal Antwerpen een doorslaggevende rol spelen in het fundamentele proces van liberalisering, commercialisering en secularisering van de kunst. Lang voor de Franse Revolutie definitief een einde maakte aan de bevoogding van het artistieke leven door de corporaties, moest er rekening worden gehouden met de kunstenaar die als vrij ondernemer een klant (liefhebber, verzamelaar, kenner, handelaar of speculant) zocht voor zijn werk. De voorkeur voor artistieke, naturalistische en mobiele hoedanigheden van de klant zal het progressief halen op de oudere materiële, symbolische en monumentale waarden van het kunstwerk.

Een van de eerste typische producten van dit fenomeen is het werk van de zogenaamde Antwerpse maniëristen. Deze naam wordt gebruikt om het werk aan te duiden van een groep kunstenaars van wie het werk wordt gekenmerkt door een italianiserend gebruik van decoratieve, architecturale motieven, een spetterend kleurgebruik, een effectrijke en overdadige compositie (steevast wapperen de gewaden elegant naar alle windstreken), een neiging om de figuren overdreven uit te lengen, het voortdurend hernemen van standaardtypes, -poses en -motieven, en het afzien,

tenslotte, van technisch raffinement. Omwille van de ongelijke, soms haast lamenteuze kwaliteit, de gemaniëerde stijl, het kleine formaat en de verspreiding van varianten en kopieën neemt men aan dat de Antwerpse maniëristen misschien voor een provinciale, vrije markt werkten. Maar deze aspecten maken het ook bijzonder moeilijk om binnen de groep Antwerpse maniëristen welbepaalde individuele stijlen te onderscheiden. Naast enkele representatieve schilderijtjes bezit het museum ook het bekoorlijk-excentrieke drieluikje met *De aanbedding der koningen*, een uitzonderlijk geliefd thema.

Metsijs

Tijdens zijn langdurig verblijf in de Nederlanden had Albrecht Dürer verrassend weinig belangstelling voor kunst en kunstenaars. Hij zingt de lof van Antwerpens welstand, spreekt enthousiast over allerlei rariteiten die hij op de kop had weten te tikken, en heeft het over wondere kostbaarheden zoals de schatten uit het "Goudland" (Latijns Amerika). In Brugge bewondert hij het werk van Rudiger, Johannes, Michelangelo en Rogier van der Weyden, Jan van Eyck en Hugo van der Goes. In Antwerpen verwerft hij "Italiaanse kunstzaken" en ontmoet hij een discipel van Rafaël van Urbino. Hij ontmoet er ook regelmatig meester Joachim, "de goede landschapschilder", die hem een knecht ter beschikking stelt en van wie Dürer zelf het schilderijtje *Lot met zijn twee dochters* verwerft. "Ook", zo meldt hij slechts lakoniek, "ben ik in meester Quintines huis geweest". Dürer werd te Antwerpen en elders allerhartelijkst

ontvangen. De stad bood hem bovendien een jaarlijkse uitkering, een huis en vrijheid van handel aan, indien hij zich definitief in Antwerpen wilde vestigen. Omstreeks 1500 werd de stad door verschillende kunstenaars bezocht. Jan Gossaert, Lucas van Leyden, Marinus van Reymerswael en Jan Provoost verbleven er een tijdje, en Quinten Metsijs, Joachim Patinir, Goossen van der Weyden (kleinzoon van Rogier) en Joos van Cleve vestigden zich definitief in de Scheldestad. Ook later in de 16e eeuw bleef Antwerpen aantrekkelijk voor kunstenaars. Frans Pourbus de Oude verliet Brugge voor Antwerpen. Pieter Brueghels zonen Jan en Pieter keerden terug naar de stad. Michiel Coxcie, Ambrosius Francken, Willem Key, Lambert van Noort, Kerstiaan de Coninck, Deodaat Delmonte e.a. sloten hierbij aan.

Met Quinten Metsijs begon eindelijk het verhaal van Antwerpens artistieke roem. Metsijs wordt zowel beschouwd als de laatste belangrijke kunstenaar in de traditie van de Vlaamse primitieven, als de eerste geslaagde vertegenwoordiger van een nieuwe richting in de schilderkunst. Metsijs was afkomstig uit Leuven waar hij ongetwijfeld de invloed van Dirk Bouts onderging. Wat de iconografie en de motieven betreft, sluit zijn werk aan bij de oudnederlandse trant. Zijn stijl verraadt echter eveneens invloed van de uit Italië afkomstige zin voor levendigheid en dramatische eenheid in het typeren en groeperen van de personages. De evolutie van Metsijs kan men in het museum volgen vanaf een vroege *St.-Christoffel* in de stijl van Bouts en misschien zelfs geschilderd voor hij zich te Antwerpen vestigde, over de monumentale

Peter Balten (ca. 1525–ca. 1598) St.-Maartensfeest

Laatste kwart 16e eeuw
Olieverf op hout
112 x 161 cm
Cat. 811

Peter Balten werd in 1540 ingeschreven als vrijmeester in het Antwerpse St.-Lucasgilde onder de naam Pierken Custodis. Hij werkte in de trant van Brueghel. Dit blijkt duidelijk blijkt uit deze min of meer panoramische voorstelling van een St.-Maartensfeest. De patroonheilige van de gilde der wijnhandelaars, Martinus, de ruiter rechts, snijdt met zijn zwaard een mantel doormidden om hem, als blijk van naastenliefde, met de verminkte bedelaar te delen. Centraal staat evenwel de viering van het St.-Maartensfeest: een uitgelaten menigte overrompelt een stellage waarop een reusachtige ton is geplaatst, die de wijn bevat die onder de haveloze bende wordt verdeeld. De groep bestaat uit mannen, vrouwen en kinderen. Sommigen halen de gekste toeren uit om in de nabijheid van het goddelijke vocht te komen (Bacchus en Mercurius bevinden zich op de ton). Een enkele deinst er niet voor terug om handtastelijk te worden en daarbij een jongetje ten val te brengen, die aan het krijsen slaat. Maar een andere knaap deelt zijn rantsoen met een blinde speelman. Links aan de rand van het beeld buigen enkele deftige armenmeesters zich over een aantal kreupelen die niet aan het wilde feest kunnen deelnemen. Een van de feestvierders draagt op zijn rug een hand; wellicht een merkteken van een of ander plaatselijk bestuur dat toelating gaf tot bedelarij en recht op publieke liefdadigheid; bovendien diende het teken de kans dat de bedelaar zijn kleding zou "verdrinken", te verkleinen. Deze amusant-moraliserende voorstelling biedt reële (folkloristische en sociale) en ideële informatie over de wijze waarop men destijds leegloperij en losbandigheid onder controle trachtte te houden.

en magistrale *Triptiek van de schrijnwerkersgilde*, tot de late *Magdalena*, die wel eens een noordelijke replek op Leonardo's *Gioconda* is genoemd.

Landschap en genre

De betekenis van het 16e-eeuwse artistieke leven ligt voor alles in de navolging van Italiaanse opvattingen over de taak, de vorm en de inhoud van de beeldende kunsten. Opvattingen die zoals men weet doorslaggevend zijn geweest voor de latere artistieke evoluties en revoluties. Deze navolging doorloopt meerdere fases en is afhankelijk van diverse invloeden. Grosso modo kan men stellen dat ze evolueert van een fragmentaire of occasionele integratie van Italiaanse decoratieve en humanistische motieven tot een zelfstandig "toepassen" van het renaissance-idiom. Deels met deze evolutie verweven, maar in sommige opzichten ook volstrekt onafhankelijk van klassieke voorbeelden, ontwikkelden Vlaamse kunstenaars in de loop van de 16e eeuw een aantal artistieke vormen die tijdens de volgende eeuwen de artistieke productie in toenemende mate zullen beheersen en tot vandaag hun geldigheid hebben bewaard. Antwerpen mag de bakermat worden genoemd van het landschap en het genrestuk.

Pieter Bruegel de Oude
(† 1569)
Landschap met drie pelgrims

ca. 1553-56
Pen en bistre op papier
260 x 415 mm
Cat. 5098

Aan Bruegel worden een 80-tal tekeningen toegeschreven. Deze belangrijke tekening is een der laatste die in privé-bezit werd bewaard en in 1978 door het museum werd verworven. De tekening gaat vooraf aan de door Hiëronymus Cock uitgegeven gravure *De Emmaüsgangers*, waar de middelste pelgrim een nimbus om het hoofd kreeg. De weidse, overzichtelijke, planmatige opbouw herinnert nog aan de opvattingen van Patinir, maar de overgangen tussen de diverse plans (van links onder naar rechts boven) zijn oneindig veel subtieler en de totale indruk is er een van een tot dan toe ongekende epische grandeur.

Kort na 1500 ontstond klaarblijkelijk de specialiteit van het landschapschilderen. Een specialiteit die werd geanticiepeerd in de Eyckiaanse en pre-Eyckiaanse schilderkunst. Joachim Patinir was, zoals Dürer reeds suggereerde, de eerste uitgesproken landschapschilder in de Nederlanden. Zijn kleine religieuze tafereeltjes in een enorm panoramisch landschap gezien vanuit een hoog gezichtspunt waren vernieuwend. Deze landschappen zijn steevast gemonteerd met behulp van eenvoudige coulisse-achtige plans. Zij geven een fantastische indruk en gaan in hun geheel zeker niet terug op persoonlijke waarnemingen. Van de hand van Patinir zijn slechts drie gesigneerde werken bekend. Eén daarvan, misschien het oudste, behoort tot de verzameling van het museum. Vergeleken met Gerard Davids *Rust op de vlucht naar Egypte* waarin het landschap een wezenlijke rol vervult, lijkt in Patinirs *Landschap met de vlucht naar Egypte* het bijbels gegeven slechts van bijkomstig belang. Toch heeft de kunstenaar wel degelijk het legendarische en miraculeuze korenveld voorgesteld, dat de Heilige Familie onttrok aan de blikken van de wrede kindermoordenaars in dienst van Herodus. Dit korenveld met de omliggende boerderijen lijkt een naturalistische weergave te zijn. De rotsen mogen sommigen dan al overhaast aan de geboortegrond van de kunstenaar in de omgeving van Dinant herinneren, ze zijn evenzeer schatplichtig aan de stereotiepe, symbolische rotsmotieven uit de Grieks-Romeinse, Byzantijnse en Siënese schilderkunst. De evolutie van het landschap kan men in de verzameling van het museum volgen via Patinir en een *St.-Jan op Patmos* van een onbekende meester omstreeks 1520, over het werk van Jan en Cornelis Metsijs en Lucas Gassel, de anonieme *Legende van St.-Christoffel* van ca. 1550, het werk van Frans Mostaert en de Meester van de Verloren Zoon, tot het *Zicht op het Kiel bij Antwerpen* van Grimmer en de laat-16e-eeuwse landschappen van Kerstiaan de Conick en Lucas van Valckenborgh.

Patinir en Metsijs werkten samen aan het *Landschap met de bekoring van St.-Antonius* dat in het Prado te Madrid wordt bewaard. Metsijs ligt ook aan de basis van satirisch-moraliserende genrestukken. Een dergelijk genrestuk bevond zich in de persoonlijke verzameling van Fornenberg, de eerste biograaf van Metsijs. De beschrijving die Fornenberg van dit schilderij geeft stemt tot in de details overeen met het schilderij *Ongelijke geliefden*. Maar de authenticiteit van de *Ongelijke geliefden* wordt door kenners niet aanvaard. Dit "euvel" wordt enigzins gecompenseerd door de aanwezigheid van een gelijkaardig tafereel van de hand van Quintens zoon Jan en vroeg 16e-eeuwse genrefaerelen van of naar Marinus van Reyerswael, wiens maniërisme bepaald expressionistische vormen aanneemt, en Jan van Amstels *Kroegtafereel*, dat een staalkaart biedt van verwerpelijk, losbandig en lichtzinnig gedrag.

Brueghel

De vooraanstaande Franse kenner en criticus Théophile Thoré, alias Wilhelm Bürger, noteerde in zijn *Musée d'Anvers* van 1862: "Quinten Metsijs had een instinct voor de menselijke comédie, net zoals Shakespeare in Engeland, Cervantes in Spanje of Molière in Frankrijk haar hebben begrepen en beschreven". En hij vergelijkt de figuren in de achtergrond van de *Nood Gods* met een scène uit Hamlet. "De oude Brueghel, een meester die men niet genoeg naar waarde schat (!), was een van zijn navolgers. Men kan zelfs zeggen dat in zijn banale en gruwelijke taferelen, in zijn *Gierigaarden* en *Goudwegers*, in zijn volkse types, de hele Vlaamse school kiemt, die zich ten tijde van Teniers en later, toelegt op de zedenschildering."

Beide belangrijke aspecten van de vroege Antwerpse schilderkunst, het moraliserende genrestuk en het panoramische landschap, worden door Pieter Brueghel de Oude op geniale wijze gesynthetiseerd. Brueghel verbleef van 1551 tot 1563 in Antwerpen. Aan het begin van zijn loopbaan werkte hij voor de prentenuitgever Hiëronymus Cock. Voor hem tekende hij zowel drolerieën in de trant van Bosch, wat aansloot bij de toen in Antwerpen heersende populariteit van de Noordbrabantse meester, als topografisch opgevatte landschappen, vooral berggezichten. Deze laatste werden gedeeltelijk uitgevoerd naar de directe natuurimpressies die Brueghel noteerde tijdens zijn Italiëreis van 1552–1553. De tekeningen zijn meesterwerken van treffende observatie in de weergave van indrukwekkende rotsformaties, beboste hellingen en weidse valleien.

Brueghels beroemdste landschappen, namelijk de *Twaalf maanden*-reeks, telde zes stuks (er is er één verloren). Ze werd hoogstwaarschijnlijk besteld door de Antwerpse liefhebber Nicolaes Jonghelinck, die ze in zijn Hof van Plaisantie Ter Beke buiten Antwerpen bewaarde. Na 1570 kwamen de stukken op de kunstmarkt terecht en in 1590 werden ze door het stadsbestuur gekocht en aan de Aartshertog doorverkocht.

Met voormalig hoofdconservator Arthur Cornette kunnen wij de afwezigheid van een onbetwistbaar meesterwerk in het Antwerps museum betreuren. Cornette waagde het nog de grote figuren van *De dans der bruid*, verworven in 1929, aan de meester toe te schrijven en hoopte dat het kleine *Stilleven met haringen* eveneens van zijn hand zou zijn. Vandaag staat *De dans der bruid* gecatalogeerd als de enige oude (eigentijdse?) kopie rechtstreeks naar het origineel. Het *Stilleven* werd inmiddels een *Armenluismaal* van omstreeks 1600. In 1978 verwierf het museum een authentieke landschapstekening van Brueghel de Oude.

Brueghel vestigde zich in 1563 te Brussel maar bleef actief voor Cocks uitgeverij *De vier winden*. Zijn

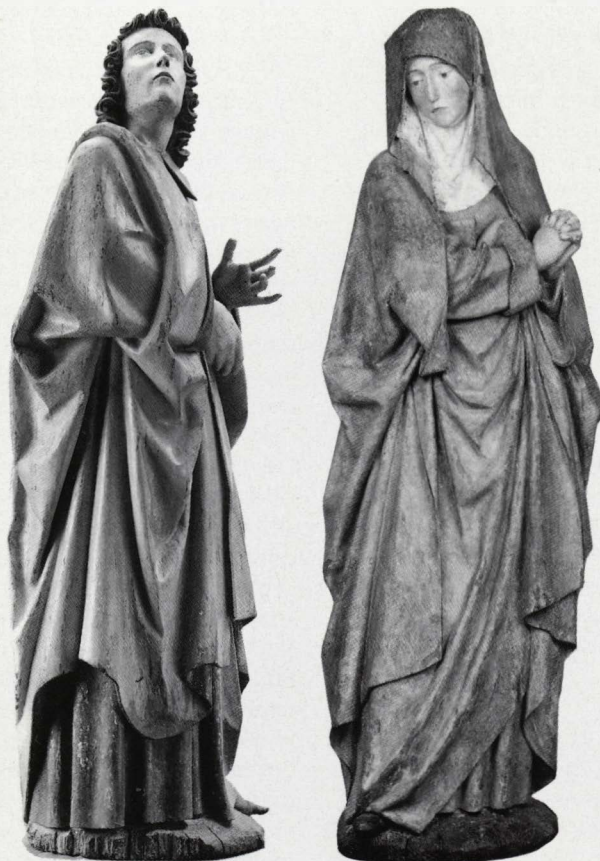
Adriaen Thomasz. Key
(ca. 1544–na 1589)
Maria de Deckere en
haar dochter
(zijluik van de
memorietriптиek voor
Gillis de Smedt)

1575
Olieverf op hout
181 x 118 cm
Cat. 2

werk werd blijkbaar hoog gewaardeerd. Omstreeks 1600 was het nog steeds (of opnieuw) uitzonderlijk populair. Toen ontstonden soms tientallen kopieën en varianten naar schilderijen, gravures en verloren composities van de meester. Vooral Brueghels zonen Jan I en Pieter II zijn bijzonder produktief. Aldus beschikt het museum over een twintigtal Bruegheliaanse composities, die de typische iconografie en thematiek illustreren. In de loop van de 18e eeuw is de belangstelling voor het werk van "Peer den drol" bijna tot onder het nulpunt gezakt. Pas vanaf het midden van de 19e eeuw kan men net zoals met betrekking tot de Vlaamse primitieven van een herontdekking spreken. Van den Branden noemde hem "een geestig wijsgeer" en de Antwerpse historieschilder Henri Leys bezat naast een versie van *De parabel der blinden* nog vijf werken van de hand van Pieter II. Historici, critici en volkskundigen bogen zich over de interpretatie van zijn iconografie en stijl. Spoedig kwam men tot de voor de hand liggende vaststelling dat Brueghel de Oude ook artistiek wel degelijk was beïnvloed door zijn bezoek aan Italië, wat onder meer uit de grootse vormgeving van de personages blijkt.

Maniera grande

De nieuwe vormprincipes werden ingevoerd door Brueghels tijdgenoot Frans Floris de Vriendt. Hij was de eerste Antwerpse schilder die zich consequent heeft gericht op de navolging van de *maniera grande*, de stijl van de Florentijnse en Romeinse hoog-renaissance en het maniërisme.

Anoniem, Antwerpen
Treurende Maria en
Johannes (uit een calvarie)
 ca. 1475-1500
 Gepolychromeerd hout
 Hoogte: 150 cm
 Cat. 5103/1b & 2b

Het departement Oude Meesters omvat een dertigtal beelden, gaande van een zwaar gehavende Romaanse Sedes Sapientiae van omstreeks 1200, tot de laat-barokke beelden van Jan-Frans van Geel. Binnen deze uiterst bescheiden groep vormen de beelden van omstreeks 1500 het merkwaardigste ensemble.

Frans Floris
(1519/20-1570)
Banket der goden
 Derde kwart 16e eeuw
 Oliverf op hout
 150 x 198 cm
 Cat. 956

De herinnering aan de antieke, heidense goden bleef tijdens de middeleeuwen bewaard, maar kende in de kunst en cultuur van het Italiaanse quattro- en cinquecento een ware heropleving. De kerk stond van oudsher afwijzend tegenover de productie van heidense taferelen. Toch kon deze productie worden gerechtvaardigd dank zij de moraliteit die door de heidense goden werd belichaamd. De moraliteit van de mythologische allegorieën van Floris is nauw verweven met de functie en de specifieke wensen van de opdrachtgever. Hoewel we een aantal goden herkennen (Mercurius, Mars, Bacchus, Demeter) is de preciese betekenis van de voorstelling niet duidelijk. Het werk getuigt niettemin van een volstrekt nieuwe houding tegenover het naakt. Het is dan ook de moeite om de weergave van dit thema te volgen vanaf Goossen van der Weydens *Tsgroeten triptiek* en Joos van Cleves *Jezuskindje*, over Barend van Orley's grote *Triptiek van het laatste oordeel* en de zeven werken van *barmhartigheid*, en Jan Metsijs' *Judith*, tot de zogenaamde *Oordeeltiensen of Laatste oordelen* van Jacob de Backer en Crispijn van den Broeck.

Dit Italiaans maniërisme heeft niets van doen met het reeds eerder genoemde werk van de laat-gotische italianiserende Antwerpse maniëristen (de kunsthistorische terminologie maakt de zaken inderdaad niet altijd eenvoudiger).

Floris verbleef van 1541 tot 1545 (of iets later) in Rome, waar hij ijverig de antieke sculptuur en de Italiaanse renaissancekunst bestudeerde. Bij zijn terugkeer vond hij een enthousiast publiek voor zijn mythologisch-allegorische composities, die in Antwerpen een nieuwigheid waren. Nicolaes Jonghelinck, die later Brueghels *Twaalf maanden*-reeks verwerfde, bestelde in 1555–1557 bij Floris twee grote reeksen, met name *Werken van Hercules* en *Vrije kunsten*. Het museum beschikt slechts over één representatief profaan werk, het monumentale *Banket der goden*. Het is wat men destijds een *poëtery* noemde en een van de vroege voorbeelden van profane historiestukken in Antwerpen. In dergelijke stukken werd het mythologisch materiaal verwerkt als een allegorische moraliteit. De heroïsch-monumentale stijl paste Floris ook toe in zijn religieus werk zoals *De val der opstandige engelen*. De evolutie van zijn stijl kan in het museum verder gevolgd worden in *Het oordeel van Salomo*, *St.-Lukas schildert de Heilige Maagd* en *De aanbidding der herders*.

De vernieuwende rol van Frans Floris kan best met die van zijn broer Cornelis II worden vergeleken. Tot ver in de 16e eeuw bleef de aanmaak van houten retabels de belangrijkste tak van de Antwerpse beeldhouwkunst. De kwaliteit van dit exportartikel was niet altijd even hoog, mee door de relatief industriële produktiewijze ervan. Die was op haar beurt het rechtstreeks gevolg van de grote faam van het Brabantse retabel in het algemeen, dat vermaard was over heel Europa, van Portugal tot Zweden. Tussen het vele seriewerk kwamen niettemin toch werken van hoge stilistische perfectie voor. Onlangs wist het museum overigens twee monumentale gepolychromeerde beelden te verwerven, *Een treurende Maria* en *Johannes* (van een calvarie), die niet alleen wat het formaat maar ook wat de kwaliteit betreft uitzonderlijk zijn. De beelden werden tijdens het laatste kwart van de 15e eeuw in een Antwerps atelier vervaardigd. Net als de schilderkunst was de beeldhouwkunst tijdens de eerste helft van de 16e eeuw te Antwerpen niet bijzonder vooruitstrevend. De waarachtige renaissance vernieuwer, niet alleen van de Antwerpse sculptuur en ornamentiek, was Cornelis Floris. Cornelis verbleef vóór 1538 in Italië en dankt zijn historische betekenis allereerst aan zijn ontwerpen van sierornamentiek. Als ontwerper van sculpturale monumenten (sacramentstorens, grafmonumenten en koor-doksalen) kwam Cornelis tegemoet aan de wensen van heel wat opdrachtgevers, niet alleen uit de

Nederlanden maar uit heel Noord-Europa. Voor de appreciatie van dit aspect van de 16e-eeuwse kunstproductie dient men zich evenwel ter plekke te begeven; de beeldhouwkunst is, net als in de andere belangrijke musea, in de verzameling van het Antwerps museum zeer zwak vertegenwoordigd.

De Italiaanse stijlopvattingen hebben ook de Antwerpse genreschilderkunst beïnvloed. Hiervan getuigen de monumentale keukenstillevens van Pieter Aertsen die tussen 1535 en 1554 in Antwerpen verbleef. Nadat Aertsen terugkeerde naar zijn geboortestad Amsterdam werkte zijn neef Joachim Beuckelaer te Antwerpen in dezelfde trant verder. De latere barokke keuken- en markttaferelen van onder meer Frans Snijders, waarvan het museum er een bewaart, vinden hun oorsprong in het werk van Aertsen en Beuckelaer. Het werk van deze twee was bijzonder populair, getuige de talloze herhalingen en varianten die zijn bewaard gebleven. De groentemarkten en keukenstukken, portretten, landschappen, kopieën en de genre- en interieurstukken en stillevens onstonden als zelfstandige onderwerpen in de 16e-eeuwse schilderkunst quasi organisch uit de elementen die de oudere religieuze stukken stoffeerden. Men denke wat dat betreft slechts aan het landschap in Van Eycks *Heilige Barbara*, en aan het kerkinterieur of het stervens-taferel in Rogiers *Het Sacramentsaltaar*. In het museum ontbreken de cruciale schilderijen om deze evolutie te illustreren. Toch kan men onder de 15e- en 16e-eeuwse panelen her en der fragmenten en motieven aantreffen die, wanneer men ze zou losrukken uit hun oorspronkelijk verband, zouden kunnen doorgaan voor een zelfstandige weergave van een aspect van de werkelijkheid. De zucht naar een natuurgetrouwe weergave van de werkelijkheid heeft bijgevolg tot een geleidelijke reductie van het religieuze gegeven geleid, tot het tenslotte uit de voorstelling verdween. Recent werd alvast aangetoond dat onder meer de keukenstukken en groentemarkten van Beuckelaer niet bedoeld zijn als een ondubbelzinnige weergave van de werkelijkheid (hoewel ze heel wat informatie geven over de materiële cultuur). Overtuigende bewijzen werden aangevoerd om de zogenaamde *Eierverkoopster*, verwant aan het werk van Pieter Aertsen, te lezen als de voorstelling van *De hennetaster*, of vrouwengek. Ook in de werken van Beuckelaer zijn de amoureuze en erotische zinnebeelden, gesymboliseerd door groenten, fruit en gevogelte, legio. Sommige zinnebeelden behoren overigens nog steeds tot het obscene repertorium, terwijl andere gebaren natuurlijk boekdelen spreken.

**Maarten de Vos
(1532–1603)
De bekoring van
de H. Antonius**
ca. 1594
Olieverf op hout
280 x 212 cm
Cat. 103

De Vos werd in 1594 betaald door de St.-Antonius-broederschap voor een drieluik bestemd voor hun altaar in de O.-L.-Vrouwekerk. In tegenstelling tot de officiële, contrareformatorische aanbevelingen heeft De Vos toegegeven aan de zucht van de broedersschappen en gilden om niet Christus, maar hun patroonheilige centraal te stellen. Ook de demonische figuratie die nadrukkelijk herinnert aan de groteske fantasie van Martin Schongauer of Jeroen Bosch, stemt niet overeen met de wens van de kerk om buitennissige, volkse of bijgelovige motieven uit de kerken te weren.

Na de val van Antwerpen

De godsdiensttroebelen van 1566–1585 worden doorgaans beschouwd als een episode met verstrekkende gevolgen voor Antwerpen. Alva's repressie leidde tot het vertrek van duizenden inwoners. Nadat Alexander Farnese in 1585, na een langdurige en niets ontziende belegering, het laatste protestantse bolwerk veroverde, verliet bijna de helft van de Antwerpse bevolking de stad. Bovendien zou het tot het Twaalfjarig Bestand van 1609 duren voor er weer sprake kon zijn van een betekenisvolle heropleving van de economische bedrijvigheid.

De godsdiensttroebelen stimuleerden nochtans het intellectuele leven in de metropool. Antwerpen mag dan prat gaan op een Pieter Gillis, vriend van Erasmus en Thomas More, over het algemeen was het intellectuele peil er bedroevend laag. Er was immers geen hogeschool en de kwaliteit van het middelbaar onderwijs was erbarmelijk. Omstreeks 1555–1560 ontstond er echter een nieuwe intellectuele kern rond de drukker Christoffel Plantijn. De drukkerij van Plantijn werd uitgebouwd tot één van de grootste industriële

ondernemingen in Europa. De jezuiten en dominicanen stichtten colleges. Antwerpen werd na 1585 dan ook een intellectueel en artistiek centrum met een faam die het tijdens de periode van economische bloei nooit had gekend. Van een calvinistisch bolwerk evolueerde Antwerpen spoedig naar een bastion van het militante katholicisme.

Onder de emigranten die na 1566 en 1585 de stad verlieten, treffen we een aantal kunstenaars die mee aan de basis liggen van de 17e-eeuwse Hollandse schilderkunst. Maar de Contrareformatie bezorgde de kunstenaars ook in de Zuidelijke, Spaanse, katholieke Nederlanden, tal van nieuwe opdrachten op het gebied van de religieuze schilderkunst.

Na 1585 gaf het stadsbestuur de opdracht aan de gilden en ambachten om hun altaren die tijdens de beeldenstorm van 1566 of later werden ontmanteld, in ere te herstellen. Die verordening werd, afhankelijk van de financiële mogelijkheden, nog tot ver in de 17e eeuw gevolgd. De provinciale bisschoppensynode van 1570 te Mechelen hernam het decreet in verband met de beeldenverering van het Concilie van Trente (1563) en verordende de verwijdering van heidense, obscene of bijgelovige voorstellingen uit de bedehuizen. Nieuwe religieuze voorstellingen werden onderworpen aan de goedkeuring van de bisschop.

Vanaf 1585 vervingen volledig geschilderde triptieken de oudere retabels met houtsnijwerk. Na 1615 werd deze gewoonte opgegeven voor de installatie van grote altaarstukken in een imposante portiek.

De belangrijkste kunstenaars die deelnamen aan de nieuwe decoratie van de kerken waren de vroegere calvinist Maarten de Vos en Ambrosius Francken. Deze kunstenaars behoorden met enkele anderen tot de Broederschap der romanisten die in 1572 werd opgericht. Het betrof een groep kunstenaars die in navolging van Frans Floris streefden naar een volledige assimilatie van de Italiaanse renaissance en om die reden vanaf de 19e eeuw nogal ongenueanceerd werden veroordeeld. De invloed van het Venetiaanse koloriet, de aandacht voor de perspectief en de wat gezochte diagonale opbouw, de monumentale figuren en het streven naar dramatiek zijn kenmerkend voor het werk van Maarten de Vos, die enkele jaren in Italië had doorgebracht.

Het museum beschikt alleen al uit de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal over niet minder dan 17 altaarstukken, zoals het altaarstuk van Metsijs voor het schrijnwerkersambacht van 1508/9 en Pieter IJkens' altaarstuk voor het oudkleerkopersambacht van 1688.

Caravaggisme

De 16e-eeuwse Italiaanse kunst is in het museum enkel vertegenwoordigd door Titiaans *Ex voto van Jacopo Pesaro*. Het schilderij herinnert ons aan de lange weg die kunstenaars sedert Quinten Metsijs' zowat gelijktijdige *Triptiek van de schrijnwerkersgilde* dienden af te leggen om de smaak en stijlbarrières benoorden en bezuiden de Alpen definitief omver te werpen. De assimilatie van de Italiaanse smaak en artistieke opvattingen verliep traag en leidde op het einde van de 16e eeuw nog steeds tot fascinerende paradoxale of hybride composities zoals Ambrosius Franckens *Marteling van de Heiligen Crispinus en Crispianus* of Maarten de Vos' *St.-Antonius*.

Rond de eeuwwisseling verbleef Abraham Janssens in Rome waar hij het werk van Caravaggio ontdekte. De kunst van Caravaggio was doorslaggevend voor de ontwikkeling van de barok. Janssens keerde in 1601 terug naar Antwerpen en introduceerde dus nog voor Rubens het caravaggisme. In enkele werken zoals *Scaldis en Antverpia of Eendracht, liefde en oprechtheid overwinnen de tweedracht* kan men vaststellen hoe Janssens in navolging van Caravaggio, de spectaculaire maniëristische perspectieven, de doorwrochte compositie en het antiquiserende idealisme verving door een synthetiserende compositie, die was afgestemd op de karakteristieke figuren in de onmiddellijke nabijheid van de toeschouwer. De dramatische samenhang werd door felle contrasten van licht en donker benadrukt. Deze stijlkenmerken treffen we ook aan in de vroege *Aanbidding der herders* van Jordaens en het monumentale genrestuk van Theodoor Rombouts, *De kaartspelers*. Schilderijen van een dergelijke bijna kale soberheid kwamen daarvoor alleen in de 16e-eeuwse portretschilderkunst voor.

Het schilderij *Scaldis en Antverpia* is een allegorie die uitdrukking geeft aan de hoop van het Antwerpse stadsbestuur op een nieuwe periode van welvaart en voorspoed dank zij het vrijgeven van de doorvaart op de Schelde. De oude riviergod schenkt de maagd Antverpia een hoorn van overvloed, samengesteld uit de componenten die in de markt- en keukenstukken van Beuckelaer niet enkel een erotisch-satirische rol spelen, maar evenzeer getuigen van een voorheen ongekende welstand. De allegorie werd door het stadsbestuur besteld voor de decoratie van de schouw in de staten- of staatsiekamer van het stadhuis, waar op 9 april 1608 de onderhandelingen van start gingen, die leidden tot het Twaalfjarig Bestand. Niet veel later keerde Rubens na een achtjarig verblijf in Italië terug naar Antwerpen.

“Het enige Vlaamse koningschap”

Met Rubens staan wij naar de woorden van de 19e-eeuwse criticus Eugène Fromentin, “voor een man, niet meer dan een schilder, die in volle waarheid het enige Vlaamse koningschap vertegenwoordigt, dat nimmer betwist of bedreigd is geweest en het zeker nooit zal worden”.

De verzameling van het museum kan natuurlijk niet worden vergeleken met de uitzonderlijke ensembles in Madrid, Parijs, München, Wenen of St.-Petersburg. Maar zij biedt naast magistrale en onvervangbare stukken wel een stilistisch en thematisch overzicht. Het kolossale *Doopsel van Christus* werd in 1604–1605 geschilderd voor de Santissima Trinità te Mantua, in opdracht van hertog Vincenzo I Gonzaga. Na zijn aankomst in Antwerpen huwde de kunstenaar met Isabella Brant en werd spoedig de meest gegeerde en gewaardeerde kunstenaar. Hij ontving ambitieuze opdrachten van vooraanstaande en welstellende Antwerpse burgers. In opdracht van zijn vriend, de Antwerpse burgemeester Nicolaas Rockox, schilderde hij de beroemde *Lanssteek* en het epitaaf met centraal *Het ongelooft van Thomas*. Beide schilderijen versierden tot de Franse bezetting de kloosterkerk van de minderbroeders-recoletten. Uit deze kerk is ook *De laatste communie van Franciscus van Assisi* afkomstig – “als men dit weergaloze werk, waarin Rubens aan zichzelf ontstijgt, lang heeft bekeken, heeft men voor niets en niemand meer ogen, noch voor de anderen, noch voor Rubens zelf; die dag moet men het museum verlaten” (Fromentin). En *Christus gekruisigd*, een typische barok-nieuwigheid, die door Rubens werd geïntroduceerd en onder meer door Van Dijck schitterend werd vertolkt. Voorheen werd de Gekruisigde immers steevast in de context van een calvarie met tenminste Maria en Johannes voorgesteld. Ook de andere verdwenen kerken in het Antwerpse, die van de Ongeschoeide Karmelieten, de St.-Michielsabdij en de Geschoeide Karmelieten, verrijkten het museum met belangrijke werken. De beroemde *Aanbidding der koningen*, door Fromentin “de triomf van zijn scheppingsdrang en kunde” genoemd, is afkomstig uit St.-Michiels. Sedert 1958 bewaart het museum bovendien de drie altaarstukken die door Rubens, Van Dijck en Jordaens in 1628 voor de augustijnerkerk werden geschilderd, namelijk Rubens' *Mystiek huwelijk van de H. Catharina*, ook *De tronende Madonna omringd door heiligen* genoemd, Jordaens' *Marteling van de H. Apollonia* en Van Dijcks *Extase van de H. Augustinus*.

Naast religieuze triptieken en monumentale altaarstukken bezit het museum ook een van de weinige mythologische stukken van Rubens die in België worden bewaard. De *Venus frigida* illustreert het spreekwoord “Sine cerere et bacchon friget Venus” of honger en dorst doen de liefde verkillen.

Het schilderij werd enkele jaren na Abraham Janssens' *Scaldis en Antverpia* geschilderd. Het getuigt op bescheiden wijze van de Rubeniaanse verbeeldingskracht, die er steeds weer in slaagt om zonder omwegen de inhoud van een voorstelling tot leven te wekken.

Diezelfde verbeeldingskracht zien we ook in de overdonderende theatrale voorstelling van het erbetoon dat de vorsten van alle volkeren en geslachten bewijzen aan de pasgeboren Messias in de ruïnes van het paleis van koning David. Het is voldoende om tijdens een museumbezoek even terug te keren naar het anonieme Antwerpse drieliukje met de *Aanbidding der wijzen* om vast te stellen dat de vorstelijke hulde in het werk van Rubens geen kwestie is van een uitvoerige uitstalling van kostbaarheden, maar het resultaat van een suggestief gebruik van de picturale middelen.

De *Aanbidding der wijzen* is net zoals de aangrijpend-sombere *Laatste communie van Franciscus van Assisi* de vrucht van een verbeelding die zich niet afvraagt "wat er allemaal bij van pas komt" maar wel "hoe het er aan toeging". Overtuigend in dat opzicht is een vergelijking van Martini's *Lanssteek* uit het *Orsini*-veelluik met de versie van Rubens. Waar Martini zich toedeed op een fragmentaire en uitvoerige visuele uiteenzetting van een fragment uit de Passie, culmineert Rubens' dramatische interpretatie van de gruwelijke en sublieme bekering van Longinus (die Christus' zijde doorboort met de lans) in de bovenmenselijke waardigheid van de dode Christus. Dat de wervelende dynamiek een dramatische en geen oppervlakkige decoratieve functie heeft, bewijst tenslotte het populaire *Christus op het stro*.

Ook hier werd smart op een al even unieke Rubeniaanse wijze geconcentreerd in het naakte lichaam van Christus. Rubens maakte daarbij, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Frans Floris of Ambrosius Francken, geen gebruik van het wisselende spel van de spieren, maar wel van een zeker in deze context niet mis te begrijpen sensuele interpretatie van de huid.

Tijdens zijn verblijf in Madrid zocht Rubens naar bronnenmateriaal over de geschriften van Marcus Aurelius. Hij voldeed hiermee aan de wensen van zijn vriend Gaspar Gevartius, de griffier van Antwerpen, die hij aan zijn schrijftafel, geconfronteerd met Aurelius' buste, omstreeks 1628-1630 portretteerde. Rubens' faam was inmiddels reeds zo groot dat hij en zijn atelier in opdracht van de grootste Europese vorsten gigantische projecten uitvoerden.

Een olieverfontwerp of modello, *Minerva treft de onwetenschap*, werd in functie van een plafondstuk voor het Banqueting House van Karel I geschilderd.

Jordaens, Van Dijck, Teniers

Rubens, Van Dijck en Jordaens worden vaak in één adem genoemd. Zij zijn inderdaad de vedetten van de Vlaamse barok en overheersen het artistieke leven. Na de dood van Rubens in 1640 wordt Jordaens de belangrijkste schilder. Ook aan werk van zijn hand of uit zijn atelier is het museum bijzonder rijk. De eerder genoemde vroege caravaggeske *Aanbidding der herders* is misschien identiek met "Une nativité de nostre Seigneur sur toile" uit het sterfhuis van Rubens. Vroeg zijn ook twee profane taferelen waarin Jordaens' bijzonder koloristisch en picturaal talent ruim aan bod komen. Het ene is een fragment van een schilderij naar de zo populaire *Metamorfosen* van Ovidius, namelijk *Meleager en Atalanta*, een "brok schilderwerk" waarvan sommige 19e-eeuwse realisten slechts konden dromen. De *dochteren van Cecrops vinden Erichthonius* is een luisterrijke, als het ware letterlijke, vertolking van de vleselijke lusten.

Met het schilderij *Zo de ouden zongen, zo pijpen de jongen*, beschikt het museum eveneens over de vroegste voorstelling van dit voor Jordaens zo karakteristieke thema.

De overvloedige en ongelijke produktie van Jordaens heeft zijn reputatie uiteraard niet ten goede beïnvloed en kan misschien als voorbeeld gelden voor de gehele 17e-eeuwse Antwerpse school.

Maurice Gilliams aarzde niet om in *De man voor het venster – Journaal van de dichter*, Jordaens de schilder van de ideale keukenmeid te noemen, die het ideaal zou zijn gebleven van het Antwerpse volk, dat graag de namen van Rubens en Van Dijck citeert, maar in werkelijkheid de geestelijke nazaat van Jordaens is gebleven. Toch noemde een niet veel mildere geest dan Charles Baudelaire Jordaens "plus personel et plus candide que Rubens". En dichter bij huis aarzden de woordvoerders van het 19e-eeuwse realisme, Emile Leclercq en Louis Dubois, niet om Jordaens met Rembrandt te vergelijken.

Jacob Jordaens (1593-1678)

De dochters van Cecrops
Rechts onder: I. JORDAENS.
FECIT / 1617
Olieverf op doek
172 x 283 cm
Cat. 842

Het iconologisch onderzoek is afgestemd op de reconstructie van het "litteraire" programma of de vereiste "historie" die in de voorstelling is gevisualiseerd. De titel van deze voorstelling verwijst naar de *Metamorfosen* van Ovidius, die in een gemoraliseerde, Nederlandse versie door Charles van Mander, beschikbaar was. Deze voorstelling van de dochters van Cecrops die het slangenkind Erichthonius ontdekken, verwijst nochtans niet naar een literaire bron, wat onder meer uit de slangestaart van het kindje blijkt, maar naar een visuele bron, met name het gelijknamige schilderij van Rubens, dat op zijn beurt geen illustratie maar een allegorische interpretatie van de passage uit Ovidius' *Metamorfosen* is.

De jongste van de drie grootmeesters van de Vlaamse barok was Antoon van Dijck van wie het museum een tiental werken bezit. Hoewel Cornelis de Vos, portrettist van de Antwerpse burgerij in het museum beter aan bod komt, beschikt het museum met het bescheiden portret van *Marten Pepijn* en het grote *Ruiterportret van Cornelis de Wael* toch over enkele belangrijke stukken. Ze werden geschilderd kort na het verblijf van Van Dijck in Londen en Italië. Ook de andere schilderijen stammen uit deze tweede Vlaamse periode. Het kleine *Nood Gods* en het portret van de opdrachtgever abt *Caesar Scaglia* zijn afkomstig uit de voormalige minderbroeders-recolettenkerk. Net zoals de zogenaamde grote *Nood Gods* en de *Gekruisigde Christus* getuigen ze van de mate waarin Van Dijck gracieus aan de nietsontziende invloed van Rubens wist te ontsnappen. Zijn Antwerpens fortuin en faam gewoon ondenkbaar zonder Rubens, dan kan men zich ook afvragen in hoeverre zijn genie evenzeer gewogen heeft op de verdere ontwikkeling van de Antwerpse schilderkunst. Vlijtig werkend aan een oeuvre ten dienste van onsterfelijke roem, ontleende de 19e-eeuwse academiedirecteur Nicaise de Keyser de composities van zijn altaarstukken nog steeds aan Rubens.

Boeiend is ook het werk van een aantal minder ambitieuze kunstenaars. De specialisatie, die kort na 1500, onder meer in het werk van Metsijs, haar intrede had gedaan, werd ook in de 17e eeuw ijverig voortgezet. Het maniëristische schema van de Brueghel-epigonen, waarvan de zucht naar verscheidenheid en virtuositeit zowel het genretafereel als het landschap beheerste, werd door Adriaen Brouwer doorbroken. Van de weinige onbetwistbare werken die aan deze meester worden toegeschreven, bezit het Antwerps museum er één. Het mooie ensemble van Joos van Craesbeeck sluit hierbij aan. Brouwers produktiefste navolger was David Teniers de Jonge, wiens vroegste werken soms zelfs moeilijk van die van Brouwer te onderscheiden zijn. De idyllische opvatting van het landelijke leven die het warmmerk van Teniers is, blijft tot in de 19e eeuw geldig. De impact van de kunst van Teniers is ten onrechte omgekeerd evenredig met de tanende kritische waardering voor zijn werk. De kritiek beroept zich daarbij soms, onder meer naar aanleiding van de recente retrospectieve in het museum, op ronduit potsierlijke "sociaal-realistische" criteria, zoals ook Diderot in de loop van de 18e eeuw de natuurlijkheid van Teniers boven het aanstellerige rococo-idiom van Watteau verkoos. De ogenschijnlijke authenticiteit van Brouwers levensechte vechtende en drinkende paupers is net zoals de rooskleurige benadering van Teniers of de betoverende maskerades van Watteau, eerst en vooral een "wijze" van voorstellen, een mode die de burgerlijke vooroordelen en frustraties vertolkt en voedt.

Pas in de loop van de tweede helft van de 19e eeuw werd met steeds meer aandrang herhaald dat het ware, het schone en het goede niet met elkaar mogen worden verward. Uit die tijd stamt dan ook de voorkeur voor het onbeschaafde en onbezoedelde. Een onvervalste, zij het gematigde, aanhanger van deze naturalistische esthetiek was de eerste volwaardige hoofdconservator van het autonome museum, Pol de Mont. Hij verzamelde getrig getuigenissen van het "naïeve" oud-nederlandse realisme, "autochtone" taferelen toegeschreven aan Brueghel, Aertsen en Beuckelaer, portretten van Cornelis de Vos, Brouweriaanse Craesbeecks of de monumentale genrestukken van de laat-17e-eeuwse Jan Sibberechts, die net als sommige werken van Jordaens werkelijk vooruitlopen op de aspiraties van Gustave Courbet.

**Anoniem
De heilige maagden
Agnes en Dorothea**

ca. 1650.
Olieverf op hout
89 x 121 cm
Cat. 599

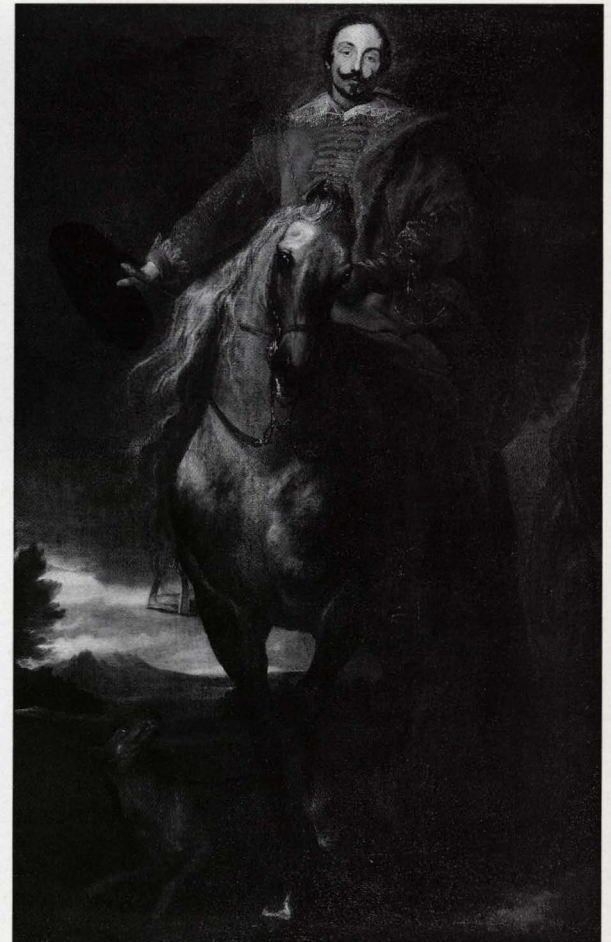
Deze merkwaardige en bekoorlijke voorstelling, die zowel aan een genrestuk als aan een dubbelportret doet denken, is in feite de weergave van de heiligen Agnes en Dorothea in de gedaante van twee jonge meisjes. Het schilderij is met een tiental andere afkomstig uit het voormalige paleis van de Antwerpse bisschop. De toeschrijving van dit "meesterlijk" werk blijft een raadsel.

De achttiende eeuw

De 18e-eeuwse schilderkunst in ons land is in haar eigen tijd en ook later nooit het voorwerp geweest van huldgingen. Gedurende lange tijd werd zij zelfs beschouwd als niet meer dan een getuige van artistiek verval. Dit oordeel mag dan al gevoerd zijn door romantische cultuur-nationalistische opvattingen, die door de triomf van het naturalisme grotendeels werden bevestigd, men kan hoe dan ook niet voorbijgaan aan de vaststelling dat de Vlaamse schilderkunst in de 18e eeuw haar toonaangevende positie definitief heeft verloren. Smaak- en spraakmakende Franse kunstenaars, van Watteau en Fragonard tot Géricault, Delacroix en Renoir hadden inmiddels Rubens ontdekt. Wat het historiestuk betreft hield het rubenisme ook in Antwerpen stand, overigens op een weinig aantrekkelijke wijze.

De galante rococo ging aan ons land voorbij. Het neoclassicisme zou aan de kunst wel een nieuw elan verlenen. Joseph-Benoît Suvée won in 1771 in Parijs de Grote Prijs van Rome. Ook andere kunstenaars zoals Jozef Odevaere, Leonard Defrance, Joseph Paelinck, Filip van Bree en François Navez hebben een oorspronkelijke bijdrage tot de neo-classicistische stijl geleverd. Van Bree uitgezonderd, betreft het hier Bruggelingen, Gentenaars, Luikenaars en Brusselaars, die om een of andere reden, voor de verzameling van het museum klaarblijkelijk niet in aanmerking kwamen. Antwerpen kon zich beroepen op vader en zoon Horemans, Peeter Snyers, Andries Lens, de destijds populaire landschapschilder Balthasar Ommeganck en de bloemenschilders Pieter Faes, Joris Ziesel, Jan-Frans Eliaerts, Jan-Frans van Dael en Jan-Baptist Berré. Precies omdat zoveel typisch romantische en realistische thema's kort voor en na 1800 werden ontwikkeld, zoals *De schipbreuk* van Jean-Baptiste Tency bewijst, mag men de ondervertegenwoordiging van de kunst van 1700 tot omstreeks 1840 het belangrijkste hiaat in de verzameling van het museum noemen.

**Antoon van Dijk
(1599-1641)
Ruitersport van
Cornelis de Wael**

1623-1627
Olieverf op doek
263 x 164 cm
Cat. 892

In een brief van 23 oktober 1913 prees de vermaarde kunstkenner Max Friedländer hoofdconservator Pol de Mont voor de aankoop van werken van Jan Provost en Jeroen Bosch. "Maar de gelukkigste aanwinst is ongetwijfeld de Van Dijk; het ruitersport... is een meesterwerk uit de Italiaanse periode, die zo slecht vertegenwoordigd is in de Belgische musea."

**Artus Quellin de Oude
(1609-1668)
Lodewijk van Benavides,
gouverneur-generaal van
de Spaanse Nederlanden**

ca. 1664
Marmer
98 cm
Cat. 701

De 17e- en 18e-eeuwse beeldhouwersateliers leverden de bedehuizen tot in de kleinste dorpen tabernakels, doksalen, koorgestoelten, preekstoelen, biechtstoelen, heiligenbeelden en praalgraven, in een dynamische, zwierige, illusionistische stijl die met de schilderkunst wedijverde. De realisaties van grote namen als Jeroen du Quesnoy, Artus Quellin de Oude en Artus Quellin de Jonge, Willem Kerricx de Oude, Lucas Fay d'Herbe tot de vroeg-19e-eeuwse laat-barokke werken van Jan Frans van Geel moet men hoofdzakelijk in de kerken zelf gaan zoeken. Deze beeldhouwers zijn allen met tenminste één werk vertegenwoordigd in het klein ensemble beeldhouwwerken in het museum. Het portret van Lodewijk Benavides is ongetwijfeld het meesterwerk uit dit ensemble.

Van het Hollandse realisme tot na '45

De 17e-eeuwse Nederlandse schilderkunst

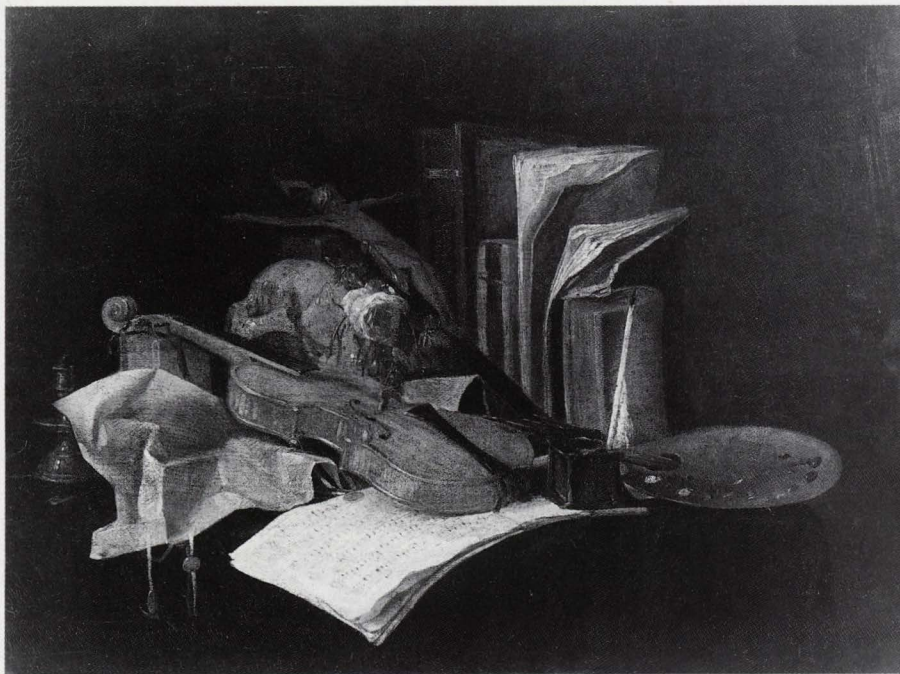
Het kennerschap van Van Ertborn was occasioneel en dilettant. De Franse criticus Theophile Thoré, alias Wilhelm Bürger, was een ontwikkeld kenner. Als politiek banneling reisde Thoré, na 1848, door Europa en bezocht de belangrijkste openbare en particuliere collecties. Thoré ging vergelijkend en analytisch te werk. De verslagen die hij publiceerde, kunnen voor sommige verzamelingen zelfs als catalogus worden gebruikt. Hij beperkte zich immers tot de voor de connaisseur essentiële vragen: wie, waar en wanneer? In zijn *Musée d'Anvers* (Parijs 1862) gaat hij uitvoerig in op biografische, historische en stilistische gegevens. De Franse kenner aarzelde niet om de tweede uitgave van de *Catalogue du Musée d'Anvers* van 1857 te loven als het eerste en enige, uitvoerige en kritische standaardwerk over de Vlaamse schilderkunst. Dank zij de nauwkeurige biografische en historische notities, blijft er volgens Thoré, in het Antwerps museum maar weinig over waar men het raden naar heeft, maar des te meer om te bewonderen. Toch besteedt Thoré bladzijden aan de authenticiteit van Rembrandts *Portret van Saskia*, dat door het museum in 1850 was gekocht uit de veiling van de verzameling van koning Willem II van Nederland. De connaisseur merkt op dat het schilderij stilistisch een latere herhaling is van het portret in de Gemäldegalerie te Kassel. En zonder het werk definitief af te schrijven, suggereert hij, terecht, een leerling of navolger van Rembrandt als auteur.

Twee jaar voor Thoré het museum bezocht, werd de verzameling verrijkt met een behoorlijke groep schilderijen uit de Hollandse school. Deze waren afkomstig uit het bezit van barones Van Hecke-Baut de Rasmon. Hoewel deze adellijke Gentse familie van oudsher schilderijen verzamelde, schijnt dit legaat gevormd te zijn tijdens de laatste decennia van de 18e eeuw en het begin van de 19e eeuw door de vader van de douairière. Na de dood van haar vader erfde de barones een deel van de verzameling. Haar huwelijk bleef kinderloos maar zij begunstigde de zoon van hun koetsier, Emiel van Ghysegem. Van Ghysegem ontving in 1855 twee schilderijen van Teniers en een attest van de barones met de raad ze te verkopen aan het Antwerps museum. Inmiddels liet zij via omwegen aan de directie van het museum weten dat zij haar kunstkabinet aan de instelling zou legateren, indien men de schilderijen van haar beschermeling wilde aankopen. Na prospectie werden de schilderijen voor vierduizend frank gekocht. Een notariële akte werd opgesteld ten gunste van het museum.

Het legaat werd in 1860 geschat op 31.000 frank. Thoré die onder meer *Het landschap* van Jacob van Ruysdael een meesterwerk noemde, betreurde het dat het museum niet over meer Hollandse schilderijen beschikte. Hij vond de wens van het museum om een zo volledig mogelijk overzicht van de Vlaamse schilderkunst te bieden rechtvaardig, maar meende dat ook de Hollandse school in het Antwerpse museum haar rechten had. Zij was immers tijdens de 15e en 16e eeuw de dochter van de Vlaamse school en werd tijdens de 17e eeuw haar zuster. Hij adviseerde de aankoop van werken van Frans Hals, Adriaen Brouwer, een Hobbema als pendant voor de Van Ruysdael, en vooral enkele werken uit de Rembrandtschool, met name van Ferdinand Bol, Gerbrand van den Eeckhout, Jacob Backer, Nicolaas Maes en anderen. Deze groep kon de analogieën en de verschillen tussen de twee verwante scholen demonstreren, wat gegeven het feit dat men vooral in Frankrijk de twee scholen onderling verwarde, hoogst vruchtbaar kon zijn. Tijdens de volgende jaren zal het museum, ook in het buitenland, werken van de door Thoré aanbevolen kunstenaars verwerven.

Het museum bezat trouwens uit het legaat Van Ertborn al enkele 16e-eeuwse Noord-nederlandse schilderijen, portretten en religieuze voorstellingen van of toegeschreven aan Jacob Cornelisz van Oostzanen, Cornelis Engelbrechts, Aertgen en Lucas van Leyden, Jan Swarten en Jan van Scorel. Deze groep, die later nog werd uitgebreid, illustreert zowel de fundamentele verwantschap als de toenemende onafhankelijkheid van de twee scholen.

Zoals reeds werd opgemerkt, lagen Antwerpse kunstenaars rechtstreeks en onrechtstreeks aan de basis van de 17e-eeuwse Hollandse schilderkunst. Antwerpen was immers de bakermat van de genres die in de Republiek tot bloei zouden komen en bepalend waren voor de roem van de Hollandse schilderkunst. Een groot aantal kunstenaars verliet tijdens de laatste decennia van de 16e eeuw trouwens de Scheldestad om de voor de hand liggende redenen en vestigde zich in Nederland.

**Jacques Grief genaamd
De Claeuw (1623-1671 ?)**
Vanitas

ca. 1655-1665
Olieverf op doek
36 x 48,5 cm
Cat. 5083

De boeken, het palet met penselen, de viool en de muziekpartituur, de inktkoker met ganzeveer en het gezegelde document zouden verwijzen naar het "beschouwende leven". De gedoofde kaars en de schedel herinneren de toeschouwer aan de ijdelheid en vergankelijkheid ervan. Dit soort vanitas-stilleven was typisch voor de universiteitsstad Leiden.

**Meindert Hobbema
(1638-1709)**
**De watermolen
(Gelderland)**

1670-85
Olieverf op doek
74 x 108 cm
Rechts onder: M. Hobbema f.
Cat. 675

Hobbema was een leerling van Jacob van Ruysdael en ontwikkelde, aansluitend bij het voorbeeld van zijn meester, knap gecomponeerde landschappen, waarvan de formule en de bestanddelen door de 19e-eeuwse romantici en realisten als het ware werden aanvaard als "de natuurlijk visie" par excellence.

Portret, landschap, genre en stilleven

Kenmerkend voor de Hollandse schilderkunst is ongetwijfeld haar overgave aan de feitelijkheid. De kunstenaar schijnt zich te beperken tot de visuele registratie van de dingen die tot de dagelijkse leefwereld van zijn publiek behoren. In tegenstelling tot andere artistieke centra en in weerwil van de heersende artistieke normen werd het portret, toonbeeld van burger trots, de belangrijkste opgave voor de Nederlandse schilder. De evolutie van de bescheiden beschrijving van het model naar een dynamische vertolking van zijn of haar relatie tot de medemens kan men aan de hand van een reeks van enkele tientallen, vaak anonieme, 16e-eeuwse Vlaamse, Nederlandse en Duitse portretten volgen. Bij de statige retoriek van Willem Key en Pieter Pourbus sluiten enkele vroeg-17e-eeuwse portretten, onder meer van Michiel van Miereveld, aan. Het genre triomfeert in het briljante portret van *Stefanus Geraerds, schepen te Haarlem* van Frans Hals. Dit portret vormde aanvankelijk een geheel met het pendant, het portret van *Isabella Coymans* (in een privé-verzameling). Het werk van Hals is ongetwijfeld het koninginestuk van de hele verzameling Nederlandse schilderijen waarin we voor wat het portret betreft ook enkele "beelden van echt en trouw" moeten vermelden, evenals een intimistisch familieportret van Palamedes.

De zucht naar feitelijkheid blijkt duidelijk wanneer men de 16e-eeuwse landschappen vergelijkt met hun 17e-eeuwse Hollandse nazaten. In Patinirs *Landschap met de vlucht naar Egypte* werden feitelijke, fantastische en stereotiepe symbolische vormen uitvoerig en overzichtelijk samengevoegd in overeenstemming met het verhaal. Het stereotiepe en fantastische zijn uit de landschappen van Jan van Goyen, Salomon van Ruysdael, Jacob van Ruysdael en Meindert Hobbema volledig verdwenen. Tenminste in die mate dat we geneigd zijn om de topografische waarachtigheid van deze landschappen nader te bekijken. In vergelijking met hun onmiddellijke voorgangers, de bijna cartografische Antwerpse zichten van vader en zoon Grimmer, bieden de Hollandse landschappen nochtans minder topografische informatie. De horizon is in het beeldvlak ver naar beneden verschoven zodat het grootste deel van het schilderij in beslag wordt genomen door de hemel, een topografisch nagenoeg onbruikbaar gegeven. Die hemel ging evenwel in hoge mate de ruimte en de expressieve waarde van het landschap bepalen. Met Jan van Goyen of Salomon van Ruysdael staan we enkele tientallen jaren later reeds voor landschappen die aan de "moderne natuurlijke" visie beantwoorden. De spectaculaire diversiteit van vormen, kleuren en bewegingen en de virtueuze maniëristische perspectivische effecten, worden in hun werk radicaal opgeofferd aan een tonale

versmelting van het terrein, enkele motieven als blikvanger en de hemel.

In de landschappen van Jacob van Ruysdael en zijn navolgers wordt de natuur zelf spectaculair. Zonder toe te geven aan het fantastische gaan kunstenaars aan een essentieel betekenisloze en neutrale natuur, de meeslepemde emotionele impact verlenen, die door zoveel romantische kunstenaars vruchteloos werd nagestreefd. Eerder idealiserend zijn de arcadische "Italiaanse" fantasieën van een Nicolaas Berchem, die af en toe worden bedreigd door woeste soldaten of rovers.

De overtuigende weergave van de werkelijkheid en het tegelijkertijd uitvoerig beschrijven en suggereren van de kleinste details waren reeds kwaliteiten die door 15e-eeuwse liefhebbers in het werk van Jan van Eyck werden bewonderd. Deze kwaliteiten komen demonstratief aan bod in het wijnglas dat in het midden van Willem van Aelsts *Stilleven* prijkt, en waarin de hele omgeving wordt weerspiegeld. Vergeleken met de overdadige weelde van Beuckelaers markt- en keukenstukken is het *Stilleven met tinnen kruik* van Jan Trencq van een ongehoorde eenvoud. De voorstelling lijkt een hulde aan de magie van de weergave (met vaste hand en een niets ontziende blik). De lens van het horloge is zo geplaatst dat de voet van de tinnen kruik schijnbaar ononderbroken doorloopt.

Een inhoudelijk misschien verwant element prijkt betekenisvol in het midden van het stilleven van Franciscus Gysbrechts. Naar analogie met onder meer bepaalde emblemata, dit zijn beelden voorzien van een motto en een moraliserende commentaar, kunnen we niet alleen in het doodshoofd, maar ook in de gedoofde kaars, de zeepbellen, de zandloper, de muziekinstrumenten, de boeken, de pijp en de tabak, zinnebeelden van ijdelheid en vergankelijkheid herkennen. Een overweldigende hoeveelheid bewijsmateriaal werd sedert de jaren zestig aangevoerd om aan te tonen dat gelijkaardige morele waarschuwingen verzinnebeeld worden in de schijnbaar onverdachte voorstellingen van de dagelijkse bezigheden van boeren en burgers in de schilderijen van bijvoorbeeld Adriaan van Ostade, Jan Miense Molenaer, Jan Steen, Jacob Vrel of Gerard ter Borch. De Nederlandse kunst was er onder het mom van de feiten op uit om te voldoen aan Samuel van Hoogstraetens berijmde aanbeveling: "Met bywerk dat bedektlijk iets verklaert, Een zinnebeeld uit beelden dient vergaert" (*Inleyding tot de Hooge School der Schilderkunst*, 1678). Enkele 17e-eeuwse Vlaamse stillevens getuigen duidelijk van het vroege succes van de Nederlandse schilderkunst. Maar de invloed verliep ook in omgekeerde richting. Twee prachtige portretten van Adriaan Hanneman leveren zelfs een welkome aanvulling bij de portretkunst van Van Dijck, wiens voorbeeld ze schitterend navolgen.

Henri de Braekeleer (1840-1888)

De man in de stoel

1876

Olieverf op doek

79 x 63 cm

Cat. 1845

Sedert baron Caroly dit schilderij in 1921 voor het destijds ongeëvenaarde bedrag van 165.000 frank kocht en het prompt aan het museum schonk, geldt dit werk "als een der meest gedegen, één der onvergankelijkste scheppingen van de Vlaamse schilderkunst", aldus conservator Paul Buschman Jr.

De 19e eeuw

Vanaf Van Eycks *Madonna bij de fontein* en de *Heilige Barbara* werden we geconfronteerd met voorstellingen die tonen hoe de dingen er uit zien (in relatie tot de nabije en verre omgeving en onder bepaalde omstandigheden) en hoe iets er aan toe gaat. Het lijkt zelfs alsof kunstenaars er uitsluitend op uit waren om deze opdracht maximaal te vervullen met een minimum aan middelen. Toch speelt het "wat?" (de inhoud en betekenis van de voorstelling) nog steeds een beslissende rol.

De relaties tussen de motieven onderling of tot hun omgeving (binnen of buiten het kunstwerk) blijken uiteindelijk symbolisch te zijn en ver boven de aardse banaliteit uit te stijgen. Dit maakt dat de mate waarin deze voorstellingen overeenstemmen met onze ervaring van de werkelijkheid dubbelzinnig wordt en het realisme van de Vlaamse primitieven, Brueghel, Rubens of zijn Hollandse tijdgenoten ons voor interpretatieproblemen plaatst. In de loop van de 18e eeuw verdwenen de symbolische relaties om plaats te maken voor strikt empirische. Het meest opvallende kenmerk van de

19e-eeuwse kunst is het failliet van de verheven genres. Mythologische thema's beleefden in het neoclassicisme een modieuze zwanezang. Alleen de tekenaar van spotprenten maakte nog met succes gebruik van de allegorische vorm. De religie werd een marginaal iconografisch gegeven dat vooral werd gebezigd door de industriële producenten van allerlei volks devotiemateriaal. De kwintessens van een schilderkunst die het naar inhoud en vorm bij de visuele waarneming houdt, met name het stilleven, werd evenzeer een marginaal genre.

De salon

In 1791, nog voor de Franse Revolutie, organiseerde de "Konstmaetschappij" voor het eerst een publieke tentoonstelling of salon. Dergelijke verenigingen ontstonden ook in andere Belgische en Europese steden. Op die manier wilde men de contacten tussen de verzamelaars van oude kunst (vooral van de Italiaanse, Vlaamse en Hollandse school), de critici, kenners en de scheppers van eigentijdse kunst bevorderen.

Na 1830 bleef de Société Royale pour l'encouragement des Beaux-Arts, bij Koninklijk Besluit, maar hoofdzakelijk met eigen middelen, driejaarlijkse tentoonstellingen organiseren. Dit gebeurde tot na de Tweede Wereldoorlog. In de loop van de 19e eeuw gingen de gelauwerde professoren van de academie een beslissende rol spelen in deze salons. Als leden van de jury beslisten zij over de toelating en bekroning van ingezonden schilderijen, prenten en beelden. Dit gegeven is typerend voor de alliantie tussen de Koninklijke Maatschappij, de academie, het museum en de overheid, die eensgezind een ideaal van artistieke emulatie verdedigden, op het gebied van de opleiding en vorming, de aanmoediging, de waardering en de bekroning van de kunstenaar, zijn werk en het publiek. Wanneer het werk van eigentijdse kunstenaars in de verzameling van het museum werd opgenomen gebeurde dat niet om dergelijke werken te behoeden voor een willekeurige behandeling, maar wel om ze te beschermen tegen een willekeurige waardering. Het gaat om consecratie niet om conservatie en ook in het geval van de moderne kunst was het pedagogische

argument waarschijnlijk een alibi. Hoewel er de verzameling van het academisch corps was, zouden kunstenaars herhaaldelijk pleiten voor het oprichten van een afzonderlijke verzameling eigentijdse kunst. Vanaf 1873 ging de jury van het driejaarlijkse salon te Antwerpen met gelden van staat en stad eigentijdse schilderijen aankopen voor het museum.

Cruciaal voor dit ideaal van emulatie was het ontwikkelen en verdedigen van een hiërarchie van artistieke waarden. Waar vroeger alle genres inferieur werden geacht aan de voorstelling van gewijde en antieke geschiedenissen, waren de 19e-eeuwse theoretici en critici (met een inzet een betere zaak waardig) druk doende om diverse soorten van voorstellingen van elkaar te onderscheiden en te classificeren in overeenstemming met verheven normen.

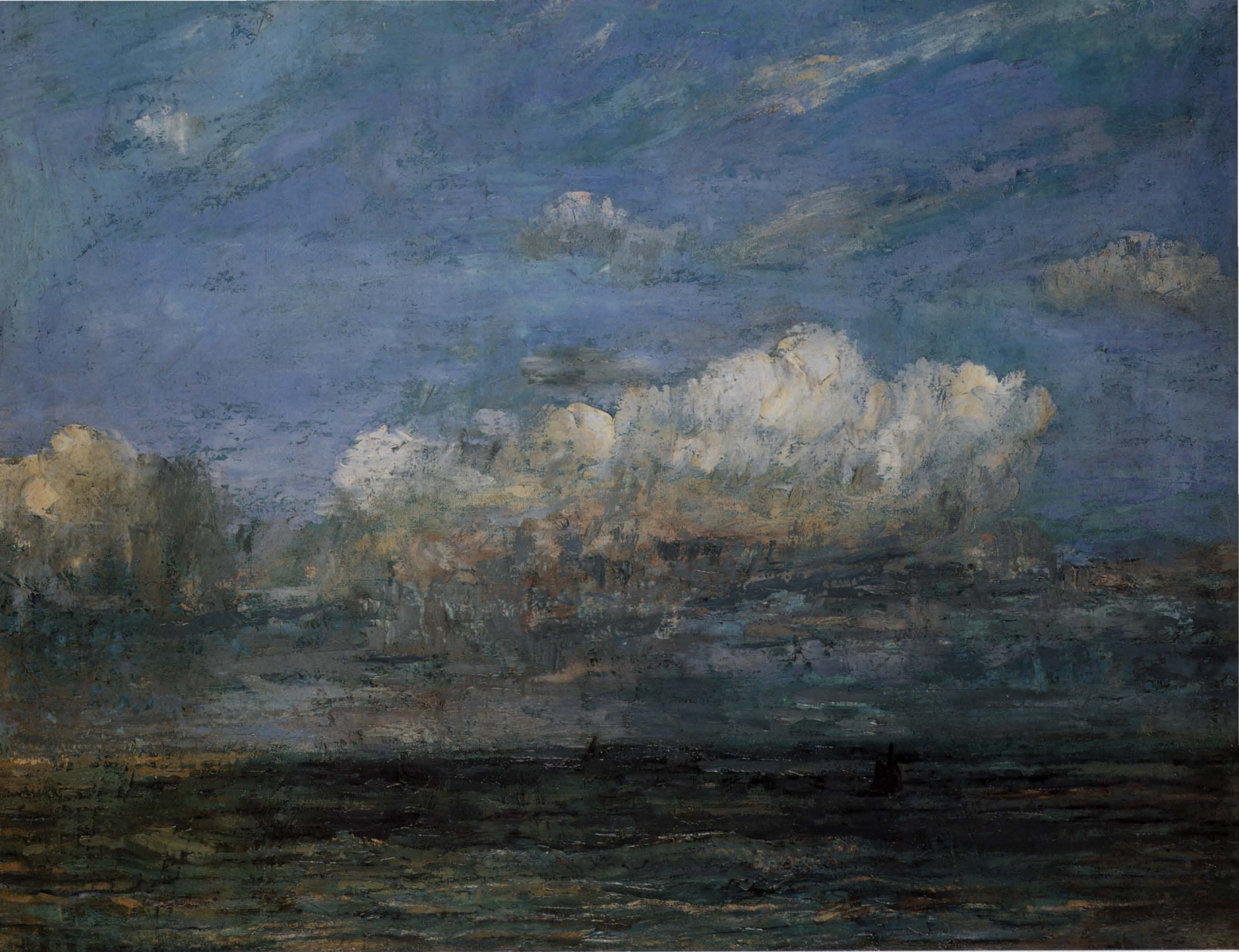
Bovenaan de waardenschaal bevond zich het historiestuk. Profane martelaren en heiligen gaven een voorbeeld van "schone zedelijke daden". Godfried van Bouillon, de Bourgondische hertogen, Karel V, het verzet tegen de Franse en Spaanse furie, ... vormden de aanloop tot het welvarende, burgerlijke, democratische vorstendom dat in 1830 het daglicht zag.

Hoewel men vooral de Belgische romantici wel eens beschuldigd heeft van een "staatsnationalistische pathetiek", trad de persoon van de legendarische "meester van weleer" veel meer op de voorgrond. In kwantitatief opzicht was het historiestuk trouwens van ondergeschikt belang. Het aantal monumentale voorstellingen van roemruchte daden uit het verleden werd in hoge mate overtroffen door gehistoriseerde genrefaerelen. In dergelijke voorstellingen werd nu eens amusant dan weer sentimenteel, maar steevast anekdotisch, de lof van het burgerlijk bestaan bezongen. Dergelijke tafereeltjes werden met evenveel succes uit het eigentijdse leven gegrepen. Hoewel het historisch kostuum ontbreekt, poogden vele kunstenaars historische stijldiemen te evenaren. Eretitels als de nieuwe Rubens, Van Dijck, Ter Borch, Mëtsu of De Hoogh zijn in die jaren dan ook niet uit de lucht. De belangrijkste bron van inspiratie waren inderdaad de 17e-eeuwse Nederlandse schilders. Men kan de pogingen om hun prestaties na te bootsen en na te volgen nagaan in het werk van Ferdinand de Braekeleer, Jean-Baptiste Madou, Alfred Stevens, Henri de Braekeleer, James Ensor en vele anderen.

Henri Leys (1815–1869)
Bezoek van Albrecht Dürer aan Antwerpen in 1520
1855
Olieverf op hout
90 x 160 cm
Cat. 2198

Dit doek is in diverse opzichten cruciaal voor de 19e-eeuwse schilderkunst. Het stelt een belangrijke historische gebeurtenis voor: de grote Duitse kunstenaar Albrecht Dürer woont in 1520 te Antwerpen de optocht van de schuttersgilden bij. Dit fictieve verslag is gebaseerd op Dürers dagboek, waarvan stadsarchivaris Verachttert reeds een Nederlandse vertaling had bezorgd, en op topografisch en iconografisch materiaal. Uiterst rechts treedt de kunstenaar aan, vergezeld door een begeleider in wie sommigen ten onrechte Quinten Metsijs herkenden, en vooraf gegaan door zijn vrouw en Erasmus. De typisch 19e-eeuwse zucht naar waarachtigheid blijkt uit de uitvoerige beschrijving van de historische omgeving en kleding. Centraal staan drie "uit het leven gegrepen" anonieme personages met de rug naar de toeschouwer. Deze versterken het genreachtige karakter van de voorstelling waarvan het belang vooral uit het grote formaat van het schilderij blijkt. Ook stilistisch heeft Leys zich gewaagd aan een reconstructie die is aangepast aan de historische inhoud van de voorstelling. De vlakke, friesachtige compositie, de lineaire karakterisering van de personages en het bonte koloriet moeten ons herinneren aan de schilderkunst van Metsijs en in meerdere mate Cranach en Holbein. Dit pre-rubenisme lijkt ouderwets, maar was in feite een oorspronkelijke en nieuwe creatie van Leys die hierin door een groot aantal kunstenaars zou worden nagevolgd.

Het Hollands realisme leverde ook de modellen voor de landschapschilderkunst. Het landschap werd zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht het centrale genre in de 19e-eeuwse kunst.

Wanneer een 19e-eeuwse kunstenaar een landschap schilderde, aanvaardde hij spoedig de pretenteloze status van vertrouwde, intieme hoekjes uit de natuur. Dit pretenteloze gegeven trachtte hij niet zozeer door historische rekvisieten of amusante en sentimentele voorvalletjes op te smukken, maar wel door een sterk subjectieve en picturale beleving. Niet alleen het failliet van het verhevene is kenmerkend voor de 19e-eeuwse kunst, ongemeen fascinerend zijn ongetwijfeld ook de pogingen om aan de banaliteit van het realisme te ontsnappen.

De landschapschilders zullen geleidelijk aan afrekenen met de oudere conventies en volstrekt nieuwe artistieke vormen ontwikkelen, die leidden tot de overgang van een visuele voorstelling van de werkelijkheid naar een conceptuele voorstelling van zaken.

James Ensor
(Oostende 1860–1949)
De witte wolk

1884
Doek
80 x 99 mm
Cat. 2175

Het specifieke karakter van onze moderne kunst wordt aan de hand van twee tendensen verdedigd. In de weelderig-picturale, bijna sensuele vertolking van de pretenteloze, zelfs af en toe banale, aspecten van de werkelijkheid schuilt naar verluidt het ware Vlaamse genie. De Vlaamse schilderkunst van de 15e tot de 17e eeuw voorziet deze opvatting ruimschoots van adelbrieven. Maar ook in de kunst van de 19e en 20e eeuw werd met succes gespeurd naar voorbeelden van dit Vlaams picturaal genie. De voorstelling van het

autochtone landschap, van Hippolyte Boulenger over Guillaume Vogels, Jan Stobbaerts, James Ensor en Rik Wouters tot Constant Permeke en Gust De Smet, vertoont inderdaad een expressieve en letterlijk "flink in de verf gezette" samenhang, die zeker het gevolg is van artistieke afhankelijkheid. De waarde, de samenhang en vooral het wezenlijk modernistisch statuut van deze evolutie werden spoedig betwist. Inmiddels zoekt men naar de antecedenten van een typisch Belgische satirische tendens. De helden van dit verhaal zijn Félicien Rops, James Ensor, René Margritte en Marcel Broodthaers.

**Marthe Donas
(1885–1967)**

Stilleven

1917

Olieverf op doek

35,5 x 53 cm

Cat. 2948

Dit schilderijtje ontstond te Parijs en is typisch voor de tweede fase van het kubisme. Donas speelde in het artistieke leven geen eersterangsrol. Zij behoorde, net zoals de Antwerpenaar

Jules Schmalzigaug, tot de eersten die radicaal aansloten bij de artistieke vernieuwingen die in het buitenland werden ontwikkeld.

De abstracte kunst bleef tot de Tweede Wereldoorlog een marginaal verschijnsel en kunstenaars als Jozef Peeters en Victor Servranckx werden pas na '45 door de jongeren als pioniers herontdekt en gehuldigd.

Jan Cox (1919–1980)

Twee heksen

1962

Olieverf op doek

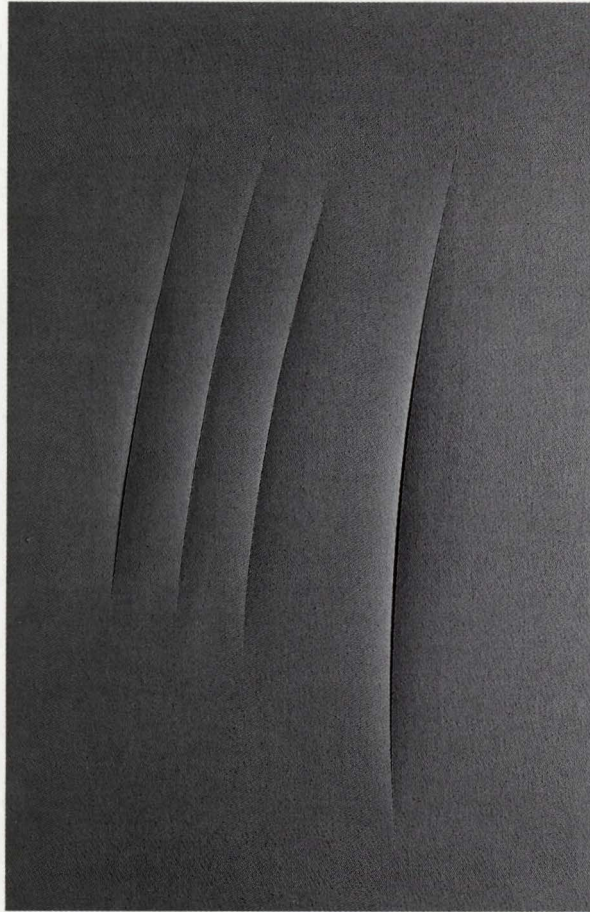
114 x 147 cm

Cat. 3085

Kunst van heden en het modernisme

Men kan in deze evolutie zeker de invloed herkennen van de diverse artistieke bewegingen die naar verluidt het uitzicht van de moderne kunst hebben bepaald: neoclassicisme, romantiek, realisme, impressionisme, symbolisme, postimpressionisme, fauvisme, expressionisme, constructivisme en surrealisme hebben ook in ons land hun aanhangers gekend. En er zijn vooral sedert de tweede helft van de 19e eeuw wel degelijk pogingen geweest om aan te sluiten bij de internationale avant-garde. Het blijft de vraag wat het belang is geweest van de bijdrage van Belgische kunstenaars en in welke mate internationale artistieke fenomenen het uitzicht van onze kunst hebben bepaald. Het antwoord op deze vragen is uiteraard belangrijk voor de samenstelling van de afdeling moderne kunst in de verzameling van het museum.

De Antwerpse tentoonstellingsvereniging Kunst van Heden propageerde alvast het verhaal van een autonome moderne, Belgische of Vlaamse kunst. Een verhaal dat aanvangt met Henri Leys, initiator van het oorspronkelijk Vlaams picturaal genie, dat wordt gekenmerkt door een sensuele voorliefde voor de kleur en de materiële aard van de werkelijkheid. Daarbij aansluitend ging de voorkeur van Kunst van Heden uit naar de kunst van Jan Stobbaerts en Henri de Braekeleer, het autochtoon impressionisme of tachisme van Guillaume Vogels en James Ensor, het monumentale naturalisme van Constant Meunier en naar Antwerpse beroemdheden zoals Evert Larock of Theodoor Verstraeten, en het werk van de Vlaamse expressionisten Permeke, Gust de Smet, Oskar Jespers en Frits van den Berghe. Het aankoopbeleid van Walter Vanbeselaere bevestigde triomfantelijk de opties van Kunst van Heden, die nog steeds de aantrekkingskracht van het departement moderne kunst uitmaken. Vanbeselaere was ook de eerste om het museum tot een dynamische culturele instelling te ontwikkelen, die vooral door haar tentoonstellingsbeleid wezenlijk wil bijdragen tot het uitzicht en de inhoud van het hedendaagse moderne artistieke toneel. In grote overzichtstentoonstellingen verdedigde dr. W. Vanbeselaere consequent de kunst van De Braekeleer, Ensor, Wouters en de Vlaamse expressionisten. Inmiddels waren in Brussel, Antwerpen en later ook in Gent de pogingen om radicaal bij het internationale modernisme aan te sluiten eindelijk met succes bekroond. Het oordeel van Vanbeselaere werd (terecht) eenzijdig bevonden en (niet altijd ter zake doend) onderzocht in functie van de "essentiële" ideologische premissen. Het museum begon, overigens reeds tijdens het "bewind" van Vanbeselaere, aan een inhaalbeweging ten aanzien van de eigentijdse avant-garde en haar modernistische, veelal abstracte antecedenten, en werd op dat vlak bijgetreden (en af en toe over-

Lucio Fontana
(Rosario de Santa Fé,
Argentinië 1899-
Comalbio, Italië 1969)
Concetto Spaziale
1965(?)
Doek
92 x 58 mm
Cat. 3197

In dit werk worden twee tendensen in de kunst na '45 schitterend gecombineerd. De ene is de gestuele tendens, die wil dat een schilderij concreet de bewegingen van de kunstenaar weergeeft: het verwijst naar de realisatie van kunst. De andere tendens wil dat het kunstwerk een ding is dat in de eerste plaats naar zichzelf verwijst. Deze twee verzuchtingen werden met slechts enkele messneden moeiteloos bevredigd. Meer dan de afdelingen Oude en 19e-eeuwse kunst, bevat de verzameling kunst na '45 belangrijke buitenlandse ensembles. Door hun bindingen met het Antwerpse kunstleven (de Middelheim-biënnales en de ZERO-manifestaties) blijven zij trouw aan het specifieke karakter van de verzameling.

schaduw) door het Openluchtmuseum Middelheim, het Brugse Groeningemuseum, het Gentse Museum van Hedendaagse Kunst, het Provinciaal Museum voor Moderne Kunst te Oostende en het Museum van Hedendaagse Kunst te Antwerpen. Samen met de Commissie voor Beeldende Kunsten van de Vlaamse Gemeenschap, de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België te Brussel en tal van provinciale en gemeentelijke overheden zijn al deze instellingen actief als verzamelaars van hedendaagse kunst.

Frits van den Berghe
(1883-1939)
Portret van
P.-G. Van Hecke en
zijn vrouw Norine
1923-24
Olieverf op doek
161 x 121 cm
Cat. 3268

Verantwoordelijke uitgever:
E. de Cuyper
Gouvernementstraat 1
9000 Gent

Bijvoegsel bij OKV 1993/2
OPENBAAR KUNSTBEZIT IN VLAANDEREN
 Eenendertigste jaargang / april - mei - juni
 1993 / nr. 2

driemaandelijkse periodiek voor inwijding in de
 beeldende kunsten door reproducties, teksten en
 radiouitzendingen

Uitgave van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen v.z.w.
 onder de auspiciën van de Vlaamse provincies en in
 samenwerking met de B.R.T.N.

Mededelingen

Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen op BRTN-radio

Door een nieuw akkoord met de
 directie van de BRTN-radio zullen
 uw afleveringen in 1993 besproken
 worden op de vier verschillende
 zenders. De besprekingen bestaan
 uit een commentaar op de editie
 en/of een diepergaand interview
 met de auteur(s).

Wij menen U met deze spreiding
 van zenders en uitzendingen van
 dienst te zijn.

Dank aan de BRTN-direktie en aan
 de verschillende programma-makers.

'Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen'

komt aan bod:

bij Radio 1 in 'Eenhoorn'

op dinsdag 27 april 1993
 tussen 13.30 u. en 15.00 u.

bij Radio 2 in 'Het Narrenschip'

op donderdag 29 april 1993
 tussen 20.00 u. en 22.00 u.

bij Radio 3 in 'De Kunstberg'

op woensdag 28 april 1993
 tussen 17.00 u. en 18.30 u.

bij radio Donna in 'Foyer'

op maandag 26 april 1993
 tussen 15.00 u. en 17.00 u.

Verantwoordelijke uitgever:

Et. de Cuyper

Secretariaat, redactie en

abbonementendienst:

Kasteelstraat 97 - 8700 Tielt

tel.: 051/42.42.99

fax.: 051/40.11.52

B.T.W.-nummer: 427.190.176

Bankrelaties: 448-0007361-87
 220-0722400-77
 000-0099920-10
 135.20 (NL)

Mieke Everaet
 Schaal in porselein
 1993
 15 exemplaren

Dit Mededelingenblad
 werd samengesteld door
 Rudy Vercruyse, Marijke
 Declercq en Marc Devos

OKV-Aanbieding

OKV-Aanbieding

Mieke Everaet (Asse 1963) studeerde aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen. In 1987 kreeg zij de Provinciale Prijs voor Kunstambachten van de Provincie Brabant.

De porseleinobjecten van Mieke Everaet openbaren zich in klassieke, onbetwistbare, tijdloze komvormen als drager voor de delicate en kleurrijke grafische composities. De versmelting van komvorm en de kleurcomposities roepen exotische invloeden op, impressies uit de natuur of herinneringen aan recente stijlperiodes die verwerkt worden in een eigen artistieke taal. De op hun evenwichtpunt staande kommen vangen het licht op en verspreiden de moeiteloos door hun flinterdunne transparante perkamenten huid.

Techniek

Met inlegwerk worden fragmentjes porselein van diverse kleuren tot een flinterdunne mozaïek in komvorm geassembleerd. Er wordt geen glazuur op het porselein aangebracht. Hierdoor wordt het licht niet weerkaatst, maar geabsorbeerd. Het gevolg is een grote doorschijnendheid. Door meer transparante deeltjes af te wisselen met minder doorschijnende fragmentjes wordt het lichtspel bijzonder verfijnd en sierlijk. De komvorm biedt op zijn beurt een ideale lichtcollector.

Formaat: diameter 15 cm, hoogte 7 cm
reeks van max. 15 exemplaren
getekend, genummerd, met vermelding "OKV"

Prijs

voor abonnees: 7.500,- fr.

Hoe kan u bestellen ?

Door storting of overschrijving van het nodige bedrag op rekeningnummer 448-0007361-87 van OKV in Tielt

Vanuit Nederland: uitsluitend op gironummer 135.20 van OKV in Tielt.

Levering

Het risico om per post te versturen is te groot. Daarom willen wij U vragen om het kunstwerk zelf af te halen. Dit kan op drie verschillende adressen:

- in Tielt bij OKV,
- in Opwijk bij de kunstenaar zelf,
- of in Antwerpen

Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen 1993 biedt

1. De Onze-Lieve-Vrouwekathedraal in Antwerpen
2. Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen
3. Glas in Vlaamse musea (verschijnt midden september 1993)
4. Het Museum voor Sierkunst, Gent (verschijnt midden november 1993)

Abonnementsprijs 1993:
700,- fr. of 41,5 NLG

In de abonnementsprijs voor 1993 zijn begrepen:

1. vier thematische afleveringen
2. vier Mededelingenbladen
3. de OKV-Museumkaart 93

Hoe kan U zich abonneren ?

Niets is eenvoudiger dan dat:

U stort 700,- fr. (zonder opbergband) of 970,- fr. (mèt opbergband) op rekeningnummer 448-0007361-87 van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Tielt.
Graag vermelden: '1993'.

CJP-ers genieten een gunsttarief: 600,- fr. i.p.v. 700,- fr.

Let op !

Vanuit Nederland kan U ook abonnee worden !

Uitsluitend door storting van 41,5 NLG (zonder opbergband) of 59,5 NLG (mèt opbergband) op gironummer 135.20 van OKV in Tielt.
Graag vermelden: '1993'

Vanuit alle andere landen bent U eveneens welkom als abonnee !

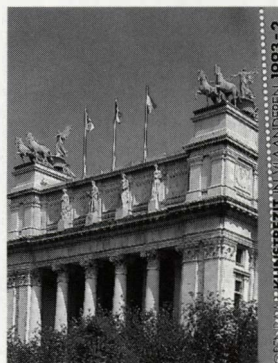
Een abonnement kost dan 1.000,- fr. (zonder opbergband) of 1.320,- fr. (mèt opbergband) uitsluitend te betalen op PCR 000-0099920-10 van OKV in Tielt of via internationale postwissel.

Believe bij uw betaling te vermelden "Tielt", "Opwijk" of "Antwerpen".

De intekenaars worden door ons verwittigd wanneer zij hun kunstwerk kunnen afhalen.

Reservatie

Een telefonische reservatie blijft drie werkdagen geldig. Uw reservatie wordt definitief bij ontvangst van de betaling.

Losse nummers

Losse nummers kosten 200,- fr. of 11,- NLG portokosten inbegrepen

Bestellen kan door storting op rekeningnummer 448-0007361-87 (in B) of 135.20 (in NL) van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, met vermelding 'Koninklijk Museum Schone Kunsten'.

Museumkaart 1993

Zoals vorige jaren ontvangt U ook bij deze jaargang een gratis Museumkaart. Met deze kaart recupereert U gemakkelijk uw abonnementsgeld via allerlei reducties op tentoonstellingen (waarvan de entrees steeds duurder worden) en publikaties; in zowat 85 Vlaamse musea mag U met de OKV-Museumkaart gratis binnen of krijgt U een aangename reductie.

Dit is slechts mogelijk dankzij de bereidwillige medewerking van de talrijke musea en overheidsinstellingen. Een woord van dank is hier niet ongepast. Let op !

De Museumkaart is een individuele kaart en verbonden aan uw abonnement of nog: 1 abonnement = 1 kaart. U gelieve uw naam, adres en abonneenummer in te vullen. Uw abonneenummer vindt U op het etiket van uw enveloppe. Onder geen beding wordt een tweede Museumkaart toegestuurd. Wij durven hopen op uw begrip.

Volgende editie

Aflevering nr.3 van de jaargang 1993: **Glas in de Vlaamse musea** door Jan Walgraeve en Marc Mees (verschijnt midden september 1993)

Deze 'Mededelingen' zijn een bijvoegsel bij de OKV-aflevering nr. 2 van de jaargang 1993:

'Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen'

Auteur: Herwig Todts

De verzameling van het museum omvat zowat 8.000 tekeningen en prenten, 3.200 schilderijen en een 400-tal sculpturen. De editie schetst het ontstaan van een collectie. Bijzondere aandacht gaat naar de Vlaamse Primitieven, met prominente figuren als Jan van Eyck, Rogier van der Weyden en Quinten Metsys. Verder wordt het werk van Breughel, Rubens, Jordaens, Van Dijck en Teniers belicht. Dat het museum ook hedendaags werk belicht, wordt vaak vergeten. Ook hiervan een proeve.

BRTN Dienst Kunst

Affiche

Op TV2, elke vrijdag om 22.00 u.

Op TV1, elke zaterdag om 12.30 u. (herhaling)

Affiche bestaat uit de volgende delen:

- **Agenda**: een vlugge en vlotte montage van een tiental komende of lopende tentoonstellingen, concerten, theater- en dansvoorstellingen
- **Accent**: een korte reportage over een actueel kunstgebeuren, waarin de betrokken kunstenaar centraal staat.
- **Apert**: nieuw of bestaand beeldmateriaal over een manifestatie in de (ruime) kunstsfeer

Kortom, een actueel en informatief programma over kunst in al haar vormen.

Het programma wordt verzorgd door Jan Blondeel en Marianne Soetewey (regie), Régine Clauwaert (redactie en presentatie), Johan vande Loock (samenstelling en productie), Katrien Wanten (assistentie) en Hilde de Palmaere (grafiek).

CINEMA METROPOLE 1932-1992(?)

Uitgave van het Sint-Lucasarchief Brussel
Drukkerij Plaisier
Zestig jaar na de officiële opening van 'Cinéma Métropole' is het gebouw nu ten dode opgeschreven, meegesleurd door de teleurgang van het cinema-gebeuren zelf. Het 'schip' Métropole dat op 27 oktober 1932, te water werd gelaten is vandaag aan het zinken. Het Sint-Lucasarchief Brussel zendt S.O.S.-signalen uit om dit 'modernistische' gebouw van architect Blomme te redden van de slopershamer.

Het 'modernisme' van de jaren dertig betekende een radicale ommezwaai in de architectuur. De 19de eeuwse franjes werden door de architecten weggegomd om plaats te maken voor koele zakelijkheid. Onder invloed van Le Corbusier tekende architect Blomme de 'Cinéma Métropole' als een zuiver functioneel gebouw voor een jonge, maar ontzettend populaire kunstvorm: de film. In het commerciële hart van Brussel verrees funderingsplaat een gebouw met centraal een cinézaal met 3.000 zitplaatsen, banketzalen in de kelders, winkelruimte op het gelijkvloers en hotelkamers op de hogere bouwlagen. Hoewel de architectuur van de Métropole vooral gebaseerd is op technische vernieuwingen, dacht Blomme toch aan de esthetische aspecten van de zaal. Kunstlicht (de nieuwe neonverlichting) pastte hij op functionele en op decoratieve manier toe. In het interieur van de bioscoopzaal 'bouwde' beeldhouwer Ossip Zadkine een monumentaal hoogrelief (11 x 4 m), geïnspireerd op het 'défilé' van beelden die het filmscherm produceert. Reeds een tiental jaar wordt dit unieke hoogrelief bedekt door een betonnen wand, gebouwd werd

om de al te grote filmzaal in twee te delen. Valt straks het doek voor 'Cinéma Métropole'? Of krijgt dit filmpaleis uit vervlogen tijden de titel van beschermd monument? In een reeks van 10 postkaarten (en een tekstboekje) toont het Sint-Lucasarchief hoe mooi de 'Cinéma Métropole' ooit was en weer kan worden. Bestellen kan op rekeningnummer: 434-9132251-93. Kostprijs 425,- fr. (+25,- fr. verzendingskosten).

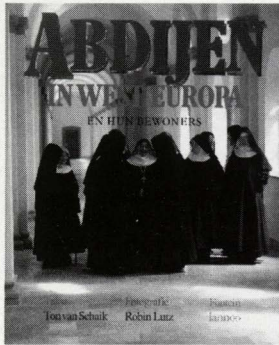

Catalogus Constant Permeke

Samenstelling en lay-out: W. Van den Bussche, Conservator Provinciaal Museum Constant Permeke Jabbeke
Uitgever: Provincie West-Vlaanderen, P.M.C.P.-P.M.M.K.
28,5 x 24,5 cm, 192 blz., 165 kleurenreproducties, 63 zwart-wit afbeeldingen, garengeladen.
Drukkerij Vansevenant, Poperinge.
Prijs: 750,- fr.
Het Provinciale Museum voor Moderne Kunst (P.M.M.K.) te Oostende opende in 1986 zijn deuren met een hommage aan de kunstenaar die 100 jaar geleden geboren werd en wiens naam zeer sterk met Oostende verbonden was en nog steeds is: Constant Permeke. De monografie die voor de gelegenheid werd uitgegeven was het resultaat van jarenlang wetenschappelijk onderzoek verricht door W. Van den Bussche, conservator van het Provinciaal Museum Constant Permeke te Jabbeke en het P.M.M.K. Zeven jaar, na de eerste uitgave stelt de Provincie West-Vlaanderen de heruitgave van de monografie voor.

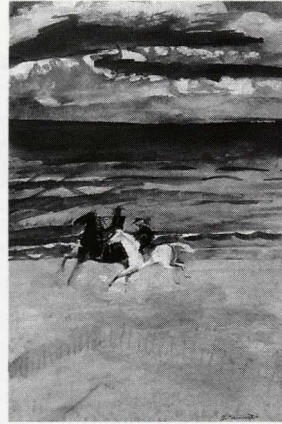
Objekt, Wonen in stijl 1993

Uitgeverij Elmar i.s.m. Standaard Uitgeverij
Paperback, 29x22cm, 258 blz. met illustraties in kleur
ISBN 90-389003/76
Prijs 390,- fr.
Dit interieur-jaarboek richt zich tot de groeiende groep van mensen die in redelijke tot ruime mate geld en tijd willen besteden aan hun woonconfort. Naast aandacht voor het interieur in al zijn facetten biedt 'Object 93' de lezer praktische informatie om de eigen woonomgeving te verfraaien en een up-to-date adressenbestand van relevante leveranciers in België en Nederland. Interviews met belangrijke ontwerpers, maar ook mensen die anderszins ruimschoots hun sporen verdiend hebben op woon- en architectuurgebied, vormen de schakels tussen de verschillende hoofdstukken (o.a. Prince Charles, Axel Vervoordt, Nino Cerrutic, Patrick Frey, Peggy Guggenheim en het Dutch Design Center).

Abdijen in West-Europa door Ton van Schaik

Uitgeverij Lannoo, Tiel
23x27cm, 144 blz., 150 kleurenfoto's, gebonden
Prijs: 995,- fr.
De abdijen in het boek, en in de gelijknamige televisieserie uitgezonden door BRTN, werden door auteur Ton van Schaik en fotograaf Robin Lutz geselecteerd op hun sfeer en harmonie, hun vrede en sereniteit, én op hun bereidwilligheid om hun deuren voor auteur, fotograaf en televisiecamera's te openen. Het boek 'Abdijen in West-Europa' gunt de lezer een blik achter de vaak erg dikke kloostermuren.

Leo Bervoets

door Karel Mechels
Drukkerij Schaubroeck, formaat 23 x 30 cm, 128 blz., geïllustreerd met 74 kleurenreproducties, linnen band met gekleurde stofomslag (geplastificeerd)
Prijs 950,- fr.
Tussen de twee wereldoorlogen was Leo Bervoets (1892-1978) een rijzende ster aan het Antwerps kunstfirmament. Zowel kunstenaars, critici als kunstminnaars waren het eens over zijn zeldzaam gevoel voor raffinement, zin voor compositie en rijke fantasie. Zijn onderwerpen vond hij in het oude Antwerpen en de vele circussen die Antwerpen bezochten. WO II gooide roet in het eten en na de oorlog was er nog enkele belangstelling voor abstracte kunst. Maar Leo Bervoets, hij schilderde voort. Karel Mechels, zelf schilder en ere-directeur van de Stedelijke Academie in Sint-Niklaas, meent dat de tijd rijp is voor herontdekking. Hij wandelt met u doorheen Leo Bervoets' leven en werk en komt tot de conclusie dat Bervoets één van de grote Vlaamse schilders was tussen de twee wereldoorlogen. Iemand die open stond voor de grote internationale stromingen, maar toch zichzelf trouw bleef omdat hij een sterke persoonlijkheid bezat.

Kunst bekend kleur

Met het project 'Kunst bekend kleur' wil Oxfam-België de culturele, artistieke en democratische expressie in Zuid-Afrika steunen en meer bepaald de zwarte Zuidafrikaanse kunstenaars die al te lang moesten zwijgen. Zeventig kunstwerken van gerenommeerde artiesten worden op 30 september openbaar verkocht voor dit goede doel. Spil van de actie is niet de klassieke verkoop per opbod, maar een innovatie op dit vlak, althans in België: de potentiële koper worden aangeboden die te koop worden aangeboden zijn opgenomen in een mooie catalogus. Vanaf de verspreiding (half mei) kan de potentiële koper per telefoon of schriftelijk intekenen op één of meerdere werken. Van 25 juni tot 5 juli worden de kunstwerken tentoongesteld in de Zaal Allende van de ULB. Op 30 september wordt de operatie afgesloten. De artistieke directie van de catalogus is in handen van schilder-graficus Philippe Deltour. De catalogus, gedrukt door Drukkerij Lannoo, is 96 pagina's dik en bevat naast kleurenreproducties van alle werken ook een korte biografie van de artiesten. Tijdens de tentoonstelling kost de catalogus 995,- fr., maar u krijgt een flinke korting als u de catalogus bestelt met het inlegblad van Oxfam, verder in dit Mededelingenblad.

De genesis van de vorm

Mark Verstokt
Uitgeverij Imschoot, formaat 18 x 25,5 cm., 184 blz., kaft Grainex wit 250 gr., genaaid.
Prijs 1.500,- fr.
Mark Verstokt is beeldhouwer, vormgever en graficus. Naast monumentale beelden en grafische werken ontwerpt hij ook meubels, boeken, juwelen... Met de hand of met een stift, met een potlood of een beitel, de mens houdt nooit op sporen te maken die een betekenis dragen. De wetenschap kan ze verzamelen en ontleden, de toegepaste kunst kan ze tot mooie maaksels verfijnen. Maar wie kan er zich beter over bezinnen dan de kunstenaar die zijn verbeelding met de gewilde eenvoud van meekunde uitwerkt? Het boek 'De genesis van de vorm' is het grafische verslag van een kunstenaar op zoek naar de wording en betekenis van de vorm.

Uitslag verlotingsactie

Eerste prijs: 'Zilvermeedwerk spiegel' van Hendrik Byl.
François Thys uit Antwerpen.

Prijs steunabonnees: verblijf in een hotel in Duitsland.
Bouckaert-Mekeirele, Zedelgem; Hubert Lambrechts, Munsterbilzen; Pierre Lowette,
Lanaye; Marcel Deblauwe, Blankenberge.

Prijs C.J.P.-abonneementen: weekend op het zeilmotorjacht Shannon.
Peter Wouters, Mortsel; Ingrid Heye, Stekene; Van Cappellen, Wemmel.

Volgende abonnees wonnen een posterboek 'Picasso'. Zij kregen hun prijs inmiddels toegestuurd.
Andries-Brabants, Waasmunster; Pierre Angeline, Kessel-Lo; Luc Baert, Gent; Albert Baetens,
Opwijk; Jean-Pierre Baudewijnx; Jean-Pierre Bauwens, Gent; Jean-Pierre Beyls, Machelen;
J. Biesemans, Brugge; Maria Bogaerts, Antwerpen; Bonte-Cafmeyer G., Torhout; Jozef
Bormans, Knokke-Heist; Bosteels, Aalst; Ignace Boterman, Kapelle-op-den-Bos; Raymond
Brackman, Brussel; P. Brauns, Hasselt; Willy Breugelmans, Sint-Niklaas; Buys-Willems,
Vilvoorde; D. Caenen, Brussel; Philippe Chanteux; Philemon Cherette, Aalst; Adrien
Claerhout, Antwerpen; Maurice Comelis, Beerse; Micheline Crabbe-Briers, Tervuren;
Antoine De Vos, Brussel; Peter De Vries, Kraainem; Christel De Saedeleer, Gent; R. De Jongh,
Laakdal; P. De Munck, Sint-Niklaas; Willy De Rycke, Asper; Etienne De Vos, St. Denijs-
Westrem; H. De Brabandere-Van Holder, Izegem; Lode De Groot, Heusden; Willy De
Muyncq, Kaprijke; P. De Wachter, Boom; Luc De Pourcq, Kruishoutem; J.C. De Roover,
Berchem; Arnold De Knop, Dendermonde; Viktor De Witte, Hoboken; Maria De Schryver,
Dendermonde; Andre De Cocker, De Pinte; Willy De Rudder, Wondelgem; Josephine De
Langhe, Gent; De Volder, Deinze; Yves De Cauwer-Callebaut, Dilbeek; Leopold Decavel,
Oudenaarde; Deceulaer-Verboven, Olen; Guido Decorte, St.Kruis; Greta Defume, De Haan;
Rudy Degols, Gent; Fernand Denayer, Hoeilaart; Marc Deprez, Roeselare; Gerard Deseyn,
Oostende; R. Deslypere, Brugge; Etienne Dewulf, Drongen; Maria Diels, Lille; A. Dom,
Antwerpen; Paul Dossche, Leuven; M. Driesen, Gent; Danny Dumez, Wervik; Noel Eleonore,
Berchem; Jacques Fonteyne, Gent; Lode Forman, Berchem; Fremout-Pluvier, St. Kruis; Guido
Geerts, Wijnegem; E. Geldolf, Aalst; Auguste Ghysbrecht, Geraardsbergen; Gilbert Godderis,
Ieper; Jan Goffin, Winksele; Freddy Gosseye, Kapellen; Dossche-Van Nieuwerburgh
Guiccardinistraat 5; Luc Hanssens, Dilbeek; Paul Hautecler, Landen; Jan Hectors De Clercq,
Essen; Johan Heeren, Heverlee; Helaudt-Alisch, Gent; Karel Hendrickx, Antwerpen;
A. Hendrickx-Maes, Lint; Rita Heynssens, Mariakerke; Frans Heyvaert, Meise; Lodewijk
Huysmans, Kapelle-op-den-bos; Marc Jans, Heist-op-den-Berg; Raymond Janssens, Deurne;
Janssens-Deraedt, Overijse; J. Kindts, Avelgem; Indigo BVBA, Gent; G. Lambrechts,
Antwerpen; Marc Lamot, Mortsel; Trudo Leemans, Sint-Truiden; Leyssen-Meyers, Meeuwen;
Sonia Liekens, Antwerpen; J. Lowet, Kapelle-op-den-Bos; Jos Luyten, Oud-Turnhout; Vital
Maesen, Opglabbeek; Roger Marico-Woutermaertens, Ekeren; Maria Marien, Mortsel; Leo
Martens, Brugge; Pieter Maryns, Gent; F. Meersman, Hoboken; Bob Mendes, Schoten; Piet
Mertens, Meise; Albert Messagie, Antwerpen; Andre Mistiaen, Izegem; Eddy Molenberghs-
Van Gorp, Geel; Walter Moils, Hoboken; Mous J., Etten Leur (N); Jan Muyldeemans, Borsbeek;
Marcus Neyt, Beemem; Eleonora Noel, Berchem; Maurice Noel, Leuven; Karel Otten, Gent;
Georgia Paelinck, Wommelgem; O. Parmentier, Brugge; Jenny Peelman, Brussel; Johan
Peeters, Hoevenen; Marc Peeters, Dendermonde; Joannes Peeters, Mechelen; Robrecht
Peeters, Boortmeerbeek; Michel Plasschaert, Zottegem; Michel Plasschaert, Zottegem;
Prett J., Koedijk (N); Jean-Pierre Prinzie Scheerlinck, Zottegem; Jean Ramon, Diepenbeek;
Reynders-Vanduffel, Beringen; Reyniers-Maes, Deurne; Luc Rombouts, Hove; Yolande Roose,
Wemmel; Rika Roovers, Wommelgem; N. Ryde-Vienne, Brugge; Karel Salens, Brugge;
Edmond Schaballie, Torhout; A. Scheyving, Brugge; Freddy Seghers, Gent; Marc Smeets,
Deurne; Emiel Smeyers, Aalst; J. Sorber, Wijnegem; Dirk Strobbe, Izegem; J. Struyve,
Oostende; Jan Strynckx, Zele; Karel Stuer, Willebroek; Adrien Swartenbroeckx, Hasselt;
Walter Teirlynck, Gent; Karlos Tyberghien, Tielt; Willy Valcke, Brugge; Christine Van Rie,
Brussel; Frans Van den Eynde-Moris, Oud-Heverlee; Joris Van Eyck-Guitard, Grobbendonk;
Koen Van Winckel, Brasschaat; Mw. Van Canneyt, Maldegem; Maria Van Peteghem,
Zeveneken; Luc Van Damme, Lokeren; Walter Van den Bergh, Merksem; H.L.M. Van
Herreweghen, Roosdaal; Renerus Van Hulle, Antwerpen; Luc Van Segbroeck, Edegem; Willy
Van Nooten, Oud-Turnhout; Van den Broeck-Peetermans, Herselt; Emiel Van Laecke, Gent;
J. Van Der Perre, Oudenburg; Luc Van der Donck, Merksplas; Hubert Van Vooren, Gent;
Raphael Van Speybroeck, Mariakerke; Luc Van Wambeke-Stevens, Heusden; Elisabeth Van
Herck, Antwerpen; L. Van de Vijver, Maarkedal; Petrus Van Hemelen, Brugge; Johannes
Vandelft, Zoersel; R. Vanden Borre, Gent; Richard Vandenbergh, Gent; Lieven
Vandenbergh, Kortrijk; Maria Vandenbroeck, Lier; A. Vander Hulst-Nijs, Bertem; Emiel
Vandermeersch, Leuven; Marcel Vandervan, Antwerpen; Raf Vandommele, Izegem; Vanhulle-
Buffel, Sijsele; François Vankerckhove, Middelkerke; Raoul Vanparys, Brugge; Rodolphe
Vanrijkel, Kortenberg; Vanrymenant-Ruttens, Leuven; Antoon Verbruggen, Brasschaat; Leo
Vercommen, Nijlen; Lodewijk Verdoodt, Meise; Dirk Verelst, Beveren-Waas; Roger Verhaert,
Herselt; Hugo Vermeire, Assenede; Odette Vermeire, Hove; Georges Vermeiren, Deurne;
Petrus Vermeulen, Halle; E. Vermeulen-Verhaeghe, Brugge; Marcel Verstraeten, Halle; Roger
Vervaeke, St. Jan-leper; Jozef Vreys, Mol; Joseph Vuchelen, Nederokkerzeel; Joseph Weckx,
Zaventem; L. Wellens, Antwerpen; A.M. Willems, St. Genesius-Rode; Els Wolcarius, Marke;
Theodoor Wouters, Berchem; V. Wouters, Leuven

art multiple düsseldorf

Internationale kunstmarkt voor grafiek, sculpturen, objecten

Talrijke nationale en
internationale kunstuitgeverijen
en galerieën presenteren
eigentijdse kunstenaars. Met
onder meer:

- grafiek en originele
kunstdrukken
- kunstboeken
- kunstmappen
- fotografie
- objecten in gelimiteerde
series en
- sculpturen

Een vakbeurs voor kunst- handelaren, collectioneurs en kunstkenners

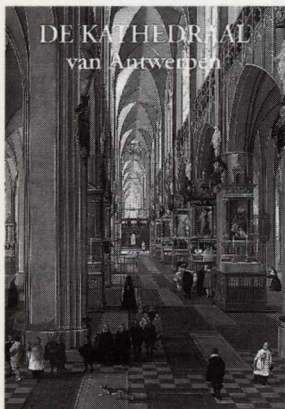
22 t/m 26-09-1993

Verdere inlichtingen worden gaarne verstrekt door.

Messe Düsseldorf
Basis for Business

Belgisch-Luxemburgs-Duitse
Kamer van Koophandel

Bolwerklaan 21 (Manhattan Office Tower)
1210 Brussel
Tel.: 02-218 68 78, 2 18 50 40
Telefax: 02-218 47 58

De Kathedraal van Antwerpen

*Uitgave: Mercatorfonds
448 pagina's, formaat
34 x 26 cm, linnen band met
goudstempeling, geplastificeerde
stofomslag, luxe cassette
Prijs: 4.900,- fr.*

Ruim twintig jaar restauratie aan torens, gevel en interieur van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal vonden op 2 april hun bekroning in de plechtige opening van de kerk. Op verzoek van het Provinciebestuur van Antwerpen, verantwoordelijk voor de restauratiewerken, wijdt het Mercatorfonds een monumentale uitgave aan de Antwerpse kathedraal. Na een inleidend hoofdstuk waarin de geschiedenis van de stad Antwerpen in historisch en kerkelijk perspectief wordt geschetst, wordt de geschiedenis van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal vanuit verschillende invalshoeken belicht. Uiteraard komt de bouwgeschiedenis (uitvoering aan bod (van Romaanse kerk tot de hedendaagse restauraties) maar er wordt ook ruime aandacht geschonken aan het leven in de kathedraal (religieuze plechtigheden en de muziekcultuur van de 16de tot de 20ste eeuw), de instellingen en groeperingen die aan de kathedraal betekenis gaven (kapittel, kerkfabriek, parochiegeestelijken, bisdom, gilden...) en het rijke kunstpatrimonium dat er in de kathedraal bewaard wordt.

Spelregels gratis tickets

U kan een gratis ticket bekomen door een gele briefkaart te sturen naar Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Kasteelstraat 97 - 8700 Tielt.

Bij de tentoonstellingen die een gratis ticket aanbieden, vindt U onderaan het artikel een blauwe balk met het aantal ter beschikking gestelde tickets.

Door loting wordt bepaald wie een ticket krijgt toegestuurd.

Let op:

1. één ticket per tentoonstelling en per persoon
2. één ticket per gele briefkaart
3. de gewenste tentoonstelling vermelden

antwerpen 93

Naar aanleiding van de viering van Antwerpen Culturele Hoofdstad van Europa 1993 worden dit jaar een groot aantal tentoonstellingen en manifestaties georganiseerd. Een tentoonstellingsabonnement is interessant, prijs: 950 BEF. ARTbonus is een wegwijzer doorheen al deze manifestaties. ARTbonus telt 192 pagina's en wordt verkocht aan 600 BEF. Dit handige zakboekje bevat bonussen, met een totale waarde van ongeveer 2.500 BEF, die tal van culturele aanbiedingen voordeliger maken. Algemene informatie hierover is te verkrijgen op volgend adres: INFO 93, Grote Markt 29, 2000 Antwerpen tel.: 03/226.93.00 open: 1.1.93 - 4.4.93: alle dagen: 10 - 18 uur 5.4.93 - 3.10.93: alle dagen: 10 - 20 uur De Belgische Spoorwegen verkopen dagtrips waarin een treinreis met een toegang voor een tentoonstelling, in combinatie met een dagkaart van De Lijn, tegen verminderde prijzen worden aangeboden. Info: 03/233.01.20

Voor scholen zijn een aantal werkmappen over Antwerpen 93 uitgewerkt vol creatieve ideeën. Info: zie INFO 93. HBK-Spaarbank geeft vier wandelbrochures uit en vier aansluitende lespakketten over Antwerpen's Gouden Eeuw. Info: Lange Lozanastraat 250, 2018 Antwerpen, 03/247.52.11 Voor reservaties van rondleidingen, stadswandelingen en lezingen omtrent historische tentoonstellingen, info: Educatieve Dienst van Antwerpen 93: Acanthus, Grote Markt 29, 03/226.93.00.

**Centrum 't Elzenveld
Japanse Tekeningen 17de-19de eeuw**
10 april - 2 mei

De privé-collectie van architect Georges Baines bevat tekeningen uit drie belangrijke Japanse schilderscholen: de Ukiyo-e, de Nanga en de Shijo-school. De Ukiyo-e is de burgerlijke genreschilderkunst. De schilders van de Nanga-school putten hun inspiratie uit de Chinese schilderkunst en literatuur. De Shijo-schilders schetsen de natuur op getrouwe wijze. Hun werk is te vergelijken met dat van de Westerse impressionisten.

Jan Vanriet
16 april - 16 mei

Jan Vanriet (°1948, Antwerpen) is schilder, aquarellist en tekenaar van portretten, vrouwenfiguren, naakten, stillevens en landschappen. Hij was leerling aan de Academie van Antwerpen en doceert tegenwoordig aan de Academie van Hoboken. Vanriets beeldvorming bezit een subtiele, poëtische of soms ironische betekenis. Een constante in zijn oeuvre is het doelbewust creëren van verscheidene betekenislagen, met zowel verwijzingen naar de literatuur, kunstgeschiedenis en muziek, als naar zijn persoonlijk beleefd wereld.

Antwerpse kinderen portretteren Antwerpse kunstenaars
7 mei - 6 juni

In samenwerking met het Stedelijk Pedagogisch Centrum Antwerpen werd deze tentoonstelling opgezet. Kinderen uit het lager onderwijs maken op een originele wijze kennis met Antwerpse kunstenaars, waaronder Vic Gentils, Jan Fabre, Pol Mara, Veerle Dupont,... De kinderen kiezen een kunstenaar van wie ze een portret willen maken, terwijl de kunstenaar een zelfportret maakt. Dan worden de "kinderportretten" naast de zelfportretten tentoongesteld.

Hugo Heyrman
20 mei - 13 juni

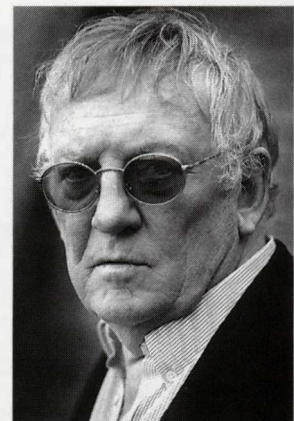
Hugo Heyrman (°1942, Zwijndrecht) is multi-media kunstenaar. Hij debuteerde in de jaren '60 als één van de initiatiefnemers van de happenings. De tentoonstelling biedt enerzijds een retrospectief overzicht van Heyrman's werk en anderzijds toont het zijn meest actuele realisaties, nl. zijn "digitale beelden". Kunst is voor Heyrman een manier om verzet te uiten tegen de maatschappij, dat blijkt uit de keuze van zijn thema's. Zijn werken zijn een synthese van intuïtie en reflectie. Hij leidt ons binnen in een virtuele wereld waarin de waarneming van de realiteit en daarmee de werkelijkheid zelf worden ontrafeld.

Europese Ontmoetingen
18 juni - 5 sep.

Vijftien hedendaagse kunstenaars afkomstig uit de vroegere culturele hoofdsteden – plus uit de toekomstige culturele hoofdstad Lissabon –, welke nauwe banden hebben met Vlaanderen en/of Antwerpen, stellen hun oeuvre tentoon. De voorwaarde sine qua non om te exposeren was dat hun werk vertegenwoordigd moest zijn door een Vlaamse galerij, museum, of in het bezit zijn van een Vlaamse collectionneur. De selectie van de werken bewijst het kosmopolitisme van onze galeristen, verzamelaars en musea. St.-Jorispan, 't Elzenveld, Lange Gasthuisstraat 45, 2000 Antwerpen 03/223.56.13

Centrum 't Elzenveld Arm in Antwerpen
9 april - 31 mei

"Arm in Antwerpen" brengt de geschiedenis van de sociale politiek van de middeleeuwen tot heden in Antwerpen, in casu, de armenzorg. Er wordt ingegaan op de drie categorieën armen die doorheen de sociale geschiedenis aandacht kregen, in de eerste plaats de zieken. Voor hen werden gasthuizen of ziekenhuizen opgericht, die tot ver in de 19de eeuw vooral voor armen waren bestemd. Voor de bejaarden ontstonden de godshuizen, waar ouden van dagen om godswil werden verpleegd. In tegenstelling tot de ziekenhuizen waren de godshuizen niet enkel voor de armen bedoeld. Vondelingen-, knechtjes- en maagdenhuizen werden gesticht voor de opvang van (wees)kinderen en jongeren. Tenslotte wordt aandacht besteed aan de talrijke kinderen die op het platteland werden uitbesteed.

Breyten Breytenbach en Hugo Claus
8 juni - 15 juli

De internationale poëzie-avond wordt omkaderd met het beeldend werk van twee uitgenodigde auteurs, Hugo Claus en Breyten Breytenbach. Zij stellen elk een twintigtal werken tentoon.

Kunst in Vrijheid

9 sep. - 6 okt

Een twintigtal fotografen uit het voormalige Oostblok illustreren aan de hand van hun werk hoe de gebeurtenissen van de laatste jaren hun eigen visie mede hebben bepaald. Het proces van verandering, verworven vrijheden, gepaard gaande met twijfels en onzekerheden leiden tot hoopvolle én bevreedende perspectieven.

Sommézaal, 't Elzenveld, Lange Gasthuisstraat 45, 2000 Antwerpen

Open: dagelijks van 10 tot 18 u.

Toegang: 100,- fr.; 50,- fr. voor groepen; Belgische Spoorwegen: speciaal aanbod dagtrips.

Geleide bezoeken en nocturnes, info en reservaties: 03/223.56.28

Centrum 't Elzenveld "Vrouwen". Foto-boudoir Hilde Braet

8 - 15 juni

Het foto-boudoir van Hilde Braet brengt ons oog in oog met de hedendaagse vrouw van dertig. Volledig los van het beeld dat de man wenst van een vrouw, capteerde de lens van Hilde Braet het ware wezen van de vrouw. Deze vrouwen hebben geleefd en beleefd. Ze zijn zich van zichzelf bewust en zijn in staat volledig zichzelf te zijn.

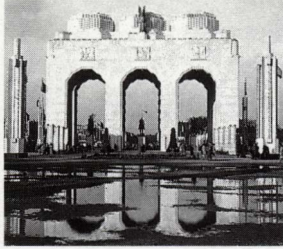
Het zijn foto-portretten die de diepere eigenheid van de vrouw onverbloemd weergeven.

Rodriguez d'Evora zaal, 't Elzenveld, Lange Gasthuisstraat 45, 2000 Antwerpen
Open: dagelijks van 10 tot 18 u.

Centrum 't Elzenveld Kunst in Historische Gebouwen'

11 sep. - 3 okt

Vrije grafiek van Jacques Goris en René De Koninck is te bezichtigen op een stadswandeling langs de Antwerpse godshuisjes: Landschot, St.-Anna, St.-Nicolaas, het St.-Julianusgasthuis, de Boogkeers en het Centrum 't Elzenveld. Voor de gelegenheid zal o.a. ook het Godshuis Van der Biest voor het eerst weer toegankelijk zijn voor het publiek. Uitgaande van 't Elzenveld, Lange Gasthuisstraat 45, 2000 Antwerpen
Open: dagelijks van 10 tot 18 u.

Bouwcentrum De panoramische droom. Antwerpen en de wereldtentoonstellingen (1885, 1894 en 1930)

12 juni - 31 aug

In de tweede helft van de 19de eeuw kreeg Antwerpen, na twee eeuwen stagnatie, eindelijk weer de allure van een bloeiende metropool. Met dit zelfbesef wou de stad zich ook naar buiten toe, over de grenzen heen, profileren. Zo kwam het dat vanaf 1885 een aantal gigantisch opgezette wereldtentoonstellingen werden georganiseerd die miljoenen bezoekers trokken. Het was meteen ook het moment om Antwerpen als havenstad te promoten. Hoe en waarom deze tentoonstellingen werden georganiseerd in een relatief korte periode van 45 jaar, is het onderwerp van deze expositie. Bouwcentrum, Jan Van Rijswijcklaan 191, 2000 Antwerpen
Info: 03/237.28.90

BBL - Brabo Hall Jan Vaerten - Ossip Zadkine tot 19 mei

Jan Vaerten (°1909, Turnhout) en Ossip Zadkine (°1890, Smolensk) onderhielden een drukke briefwisseling. Hieruit blijkt niet alleen hun intense vriendschap, maar ook hun geestesverwantschap. Het is dan ook niet vreemd dat men op het idee kwam het picturaal werk van Vaerten met het sculpturaal werk van Zadkine met elkaar te confronteren in een gezamenlijke tentoonstelling. Beiden creëerden een sterk ontroerend, poëtisch oeuvre. BBL - Brabo Hall, Lange Gasthuisstraat 20, 2000 Antwerpen
Toegang: werkdagen van 9 tot 16 u., zaterdag van 10 tot 17 u., gesloten op zondag

Etnografisch Museum, Antwerpen Korea: natuur, religie en ceramiek

tot 6 juni

Natuur, religie en ceramiek zijn de exponenten van een nog te weinig gekende Aziatische natie: Korea. Het eerste luik van de expositie evocert via het fotografisch werk van Mark de Fraeye de magie van de natuur en haar verweving met de religieën in Korea: het Mahayana boeddhisme en het shamanisme. In een tweede luik wordt een overzicht geboden van het rijke ceramiekpatrimonium van Korea. De traditie van het pottenbakken gaat er terug tot in prehistorische tijden. We vinden verder mysterieuze recipiënten op hoge standaards die verwijzen naar de Skytische Altai-ruiters en boeddhistisch vaatwerk uit de 4de en 5de eeuw. Het meest vermaard zijn echter de celadons uit de boeddhistische Koryo-periode (10de-14de eeuw). Tijdens de Japanse invasie, in de 16de eeuw, geraakten deze laatsten volledig in de ban van de zgn. "boerenceramiek" van het landelijke Korea, de Punch'ong. Deze sierstijl gekenmerkt door uiterste eenvoud werd overgebracht naar Japan, inclusief pottenbakkers en ovens, om er de basis te worden voor de stijl van de befaamde thee-ceremonie-kommen. Etnografisch Museum, Suikerrui 19, 2000 Antwerpen
Open: 10.00 u. - 17.00 u.; maandag gesloten
Toegang: 75,- fr.; 3+, studenten, kinderen 12-18 jaar, groepen: 30,- fr.; inwoners van de stad Antwerpen: gratis
Info: 03/232.08.82

Voor deze tentoonstelling: 25 gratis tickets

Etnografisch Museum, Antwerpen Het Goud van Colombia

19 juni - 5 sep.

Colombiaanse gouden sieraden zijn zeldzaam en zeer kostbaar. Toen de Spanjaarden in de 15de eeuw Amerika "ontdekten" vonden zij overal goud. Het zou afkomstig zijn van "Dorado", een land ten noorden van Peru. In 1499 bereikten de Spanjaarden "Dorado", zij noemden het "Nieuw Granada", het huidige Colombia. De Colombiaanse graven werden stuk voor stuk door de Spanjaarden beroofd van de grafgraven, de gouden sieraden. Meestal werd dit goud

vermolten tot munten. Toch werd het goud ook wel in oorspronkelijke vorm naar Europa verscheept. Albrecht Dürer vermeldt in zijn dagboek dat hij in het kasteel van Coudenberg te Brussel een prachtige collectie gouden sieraden mocht aanschouwen. Met "Het Goud van Colombia" krijgt het publiek een unieke kans aangeboden om 300 gouden sieraden en 30 keramieken uit de precolumbiaanse periode te bezichtigen. Etnografisch Museum, Suikerrui 19, 2000 Antwerpen
Open: 10.00 u. - 17.00 u.; maandag gesloten
Toegang: 75,- fr.; 3+, studenten, kinderen 12-18 jaar, groepen: 30,- fr.; inwoners van de stad Antwerpen: gratis
Info: 03/232.08.82

deSingel, Antwerpen Architectuur van José Van Hee

14 mei - 20 juni

De compositie van architecte José Van Hee is geïnspireerd door de natuur, oude gebouwen in steden en het platteland. Maatvoering, ritmering, repetitie en symmetrie in haar architectuur suggereren natuurlijke krachten en deze worden getransponeerd in architecturale verhoudingen. Haar ontwerp kristalliseert zich uit een chaos van vragen en eisen: wat wil de opdrachtgever, wat wil de plek waar je bouwt, wat wil je als architect en hoe verwerk je kennis, aanvoelen en métier in een concrete opdracht. Uiteindelijk puurt ze hieruit een definitief, streng geordend, geometrisch raster. De interieurs bezitten een poëtische zeggingskracht door het gebruik van, en het contrast tussen natuurlijke materialen, kleurschakeringen, licht- en schaduw effecten. De woonruimte is een rustgevend, afgebakende ruimte, welke zich hoogstens richt op een besloten binnentuin, terwijl de overige delen van het gebouw worden verlevendigd door vergezichten naar buiten toe. Hier zal het

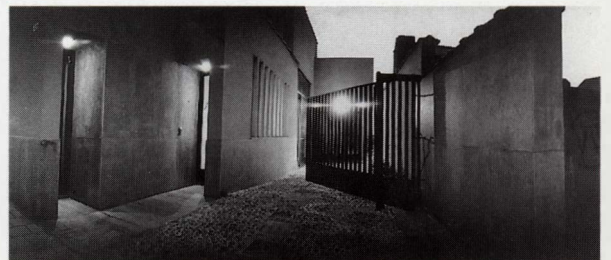
ontdekken van ruimten, verschillende niveaus en doorzichten primeren. deSingel, Desguinlei 25, 2019 Antwerpen
Open: di. - zo. van 14.00 - 18.00 u.
Toegang: gratis
Info: 03/248.28.00

Hessenhuis, Antwerpen Antwerpen, verhaal van een metropool (16de-17de eeuw)

25 juni - 10 okt

De roem van Antwerpen situeert zich in de 16de en de 17de eeuw. De tentoonstelling brengt het verhaal van de plotse opkomst van Antwerpen rond 1500, haar relatief korte bloeiperiode in de 16de eeuw, en haar schitterende nabloeï in de 17de eeuw. Aan de hand van archiefdocumenten, objecten en stadgezichten van bekende en minder gekende meesters wordt de metropool in deze periode geëvoceerd. Ook wordt aandacht besteed aan hoe vreemdelingen, zoals Dürer die Antwerpen in 1520/21 bezocht, de stad zagen. In een tweede gedeelte van deze expositie wordt de kunstproductie uit de zgn. "Gouden Eeuw" in de kijker gesteld. Werken van Quinten Metsys en Joos van Cleve, kostbare juwelen, prenten, tekeningen, meubels en zeldzame boeken, bewijzen dat Antwerpen een stad van wereldformaat was met een intense creatieve productie. Hessenhuis, Falconrui 53, 2000 Antwerpen

Open: dagelijks van 10 tot 17 u., gesloten op maandag
Toegang: 300 fr.; 200 fr. voor - 25, 65+ en groepen; 150 fr. voor scholen en acties van de Belgische Spoorwegen
Rondleidingen: Acanthus v.z.w.: 10-15 u., reservaties tel: 03/226.93.00
Info: INFO 93, Grote Markt 29, 2000 Antwerpen, tel: 03/226.93.00

in knack
leest men alles
over
film, teater,
dans, kunst, boeken,
muziek

KNACK DOET IETS VOOR DE **K**UNST

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen
Jacob Jordaens
tot 27 juni

Aanleiding voor deze prestigieuze tentoonstelling is vanzelfsprekend de viering van Antwerpen "Culturele Hoofdstad van Europa 1993", welk feit samenvalt met de 400ste verjaardag van de geboorte van Jacob Jordaens. De tentoonstelling wil een geschakeerd beeld geven van het oeuvre van deze kunstenaar, met de klemtoon op zijn veelzijdigheid en de hoge kwaliteit van zijn werken. Jordaens is een begrip in de Vlaamse barokkunst en zijn schilderkunst wordt geïdentificeerd met levenslust, met cultuur die het zinnelijke en het aangename weet te verenigen met het verhevende en geestelijke, het volkse met het algemeen menselijke en dit met het universele en symbolische. Tot zijn meesterwerken behoren zowel religieuze werken, mythologische en allegorische tafereel, voorstellingen van volkse wijsheden, als portretten. De expositie bestaat uit twee grote delen: enerzijds een negentigtal schilderijen en unieke 'kamer'-tapijten naar zijn ontwerp, en anderzijds een zeventigtal tekeningen en een volledig overzicht van de eigentijdse grafiek die met Jordaens' werk in verband te brengen zijn. Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Leopold de Waelplaats, 2000 Antwerpen
Open: alle dagen 10.00 u. - 17.00 u.; woe. tot 21 u.; maandag gesloten
Toegang: 300,- fr., 200,- fr. voor - 25, 65+ en groepen; 150,- fr. voor scholen
Rondleidingen op aanvraag, info: 03/226.93.00
Info: 03/232.47.51

Het Sublieme Gemis. Een tentoonstelling over het geheugen van de verbeelding.

25 juli - 10 oktober

De neo-classicistische architectuur van het Museum voor Schone kunsten is vandaag uitzonderlijk decor voor het werk van een 25-tal hedendaagse kunstenaars. Dit is niet toevallig. De heldere opbouw en ruimtelijkheid van het museum leent zich uitzonderlijk goed voor de presentatie van de werken. Doel van de expositie is immers heden met verleden te confronteren. Architectuur en aanwezige collectie representeren voor het verleden van de Europese cultuur. Een hedendaags kunstenaar put zijn inspiratie nog steeds uit dat verleden. De kunstenaar tracht aan een complex geheel van herinnering, engagement, fantasie en verwerking van het verleden, vorm te geven aan het verlangen naar een allesomvattende totaliteit. Hier vorm aan willen geven is eigenlijk een ijdel streven. Toch blijft de kunstenaar zoeken naar een mogelijkheid het onbereikbare te bezitten, wat op zich dat streven sublimeert. Het gemis wordt aldus subliem. Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Leopold de Waelplaats, 2000 Antwerpen
Open: alle dagen 10.00 u. - 17.00 u.; woe. tot 21 u.; maandag gesloten
Toegang: 200,- fr., 150,- fr. voor -25, 65+ en groepen; 100,- fr. voor scholen
(Rondleidingen op aanvraag, info: 03/226.93.00
Info: 03/232.47.51)

Museum Maagdenhuis, Antwerpen
Voorstelling gerestaureerd St.-Annaretabel
28 april

Na grondige restauratie wordt het St.-Annaretabel tentoongesteld in het Maagdenmuseum. De voorstelling van het drieliuk is gebaseerd op de zgn. "Legenda Aurea" van Jacopo da Voragine. De auteur en de onstaansgeschiedenis van dit retabel zijn nog steeds onduidelijk, ondanks het feit dat in 1992, bij het restaureren, een authentiek monogram werd ontdekt op het middenpaneel: "I.O.V." (Inventum Otto Venius?).
Lange Gasthuisstraat 33, 2000 Antwerpen
Info: 03/223.56.10

Museum Plantin-Moretus en Stedelijk Prentenkabinet, Antwerpen
De botanica in de Zuidelijke Nederlanden (eind 15de - ca. 1650)
tot 13 juni

De drukkerij van Plantijn was in de 16de en de 17de eeuw een bekend humanistisch centrum dat, zoals de tijdgeest het voorschreef, ook een grote belangstelling aan de dag legde voor de exacte wetenschappen. De publicaties die Plantijn van de belangrijkste plantkundige werken van zijn tijd verzorgde, is daar een duidelijk bewijs van. We zien tientallen oude drukken, prenten en tekeningen, naast houtblokken, koperplaten en botanische preparaten met zowel gedroogde als levende planten. De botanische wetenschap heeft veel te danken aan Zuidnederlanders als Dodoens, Clusius, Lobelius en de Antwerpse apotheker-plantkundige Pieter van Coudenbergh. Vandaar dat de tentoonstelling ook ingaat op de invloed die de door Plantijn gepubliceerde botanische werken hadden op de internationale evolutie van deze wetenschap tot 1650. Christoffel Plantijn, zelf een plantenliefhebber, wordt door de hedendaagse botanici als één van hun belangrijke wegbereiders beschouwd.
Museum Plantin-Moretus, Vrijdagmarkt 22-23, 2000 Antwerpen
Open: alle dagen 10.00 u. - 17.00 u.
Toegang: 200,- fr.; 150,- voor - 25, 65+ en groepen; 30,- fr.; 100,- fr. voor scholen.
Rondleidingen: Dienst Toerisme Stad Antwerpen, Grote Markt 15
Info: 03/226.93.00 of 03/232.01.03

Voor deze tentoonstelling: 25 gratis tickets

28 02 94

Provinciaal Museum voor Fotografie, Antwerpen
Antwerpen 93, een stad gefotografeerd
tot 13 juni

Vijf fotografen met internationaal palmars werden uitgenodigd om enige tijd in Antwerpen te verblijven. Hun indrukken in confrontatie met de stad zetten zij om in fotografische beelden. Hoe zij Antwerpen aanvoelden en fotografeerden is op deze expositie te zien. Het beeld van de stad is zeer uiteenlopend, daar heeft enerzijds hun verschillende culturele achtergrond en anderzijds hun eigen artistieke visie en werkmethode mee te maken. John Davies uit Groot-Brittannië, Hans Aarsman uit Nederland, Andre Gelpke uit Duitsland, Heinz Cibulka uit Oostenrijk en Bernard Plossu uit Frankrijk bieden een boeiende beeld van de Culturele Hoofdstad van Europa.
Museum voor Fotografie, Waalse Kaai 47, 2000 Antwerpen
Open: alle dagen 10.00 u. - 17.00 u.; ma. gesloten
Toegang: gratis
Info: 03/216.22.11 (12)

Openluchtmuseum voor Beeldhouwkunst Middelheim, Antwerpen
Nieuwe Beelden voor het Middelheim
vanaf 6 juni

Middelheim-"laag" wordt vanaf 1993 het centrum van de nieuwe vleugel van het Middelheimpark, voorbehouden aan de hedendaagse beeldhouwkunst. Het werk van een tiental belangrijke internationale kunstenaars vormen de vaste collectie van het Middelheim. Het gaat om werk van Richard Deacon (GB), Per Kirkeby (DK), de Belgen Didier Vermeiren en Panamarenko, Matt Mullican (U.S.A.) en tenslotte van de Spanjaard Juan Muñoz. Samen met de nieuwe presentatie van de bestaande collectie op Middelheim-"hoog" en de verfraaiing van het park zal dit project de totaliteit van het Middelheim een nieuw en jonger gezicht geven. Zo is Antwerpen 93 in staat om één van zijn belangrijke doelstellingen te verwezenlijken, nl. blijvende sporen achterlaten in het artistieke landschap van Antwerpen en Vlaanderen. Openluchtmuseum voor Beeldhouwkunst Middelheim, Middelheimlaan 61, 2020 Wilrijk
Toegang: gratis

Provinciaal Museum voor Fotografie, Antwerpen
Jonge Helden: Actuele Belgische Kunstfotografie
24 juni - 19 sep.

De synthetische titel "Jonge Helden" is dubbelzinnig bedoeld. Deze jonge helden, getuigen van de actuele Belgische kunstfotografie, belust op triomf, moeten met lede ogen hun nederlaag tegemoet zien. Hun jonge strijdust beelden zij uit a.d.h.v. nooit geziene focussing, grootse formaten en uitzonderlijke installaties. Inhoudelijk geven zij hun vertwijfeling en ongelooftoe. De omgang met lede oogen, zowel als de mensen en de dingen blijken meer dan ooit problematisch. Museum voor Fotografie, Waalse Kaai 47, 2000 Antwerpen
Open: alle dagen 10.00 u. - 17.00 u.; ma. gesloten
Toegang: gratis
Info: 03/216.22.11

Provinciezaal, Antwerpen Qin-dynastie: Krijgers en Relicten

25 juni - 22 aug.

Een van de vazalstaten van de koning van Zhou, nl. de staat Qin, veroverde in 221 v. Chr. heel China en stichtte het eerste Chinese keizerrijk. De koning van deze staat, Qin Shihuang Di benoemde zichzelf tot keizer. Zijn rijk duurde echter niet lang. Hij stierf in 210 v. Chr. en niet lang daarna werd de volgende eenheidsdynastie gesticht, de Han-dynastie.

Gedurende Qin's leven werd 12 jaar door duizenden slaven gewerkt aan de bouw van zijn mausoleum, waarin alle voorzorgen getroffen werden om hem te beschermen tegen de kwade machten van de dood. Dit mausoleum, een reusachtige tumulus met een omtrek van 12 km bevindt zich bij de stad Xi'an. In 1974 werd bij toeval dit graf ontdekt. Er werden duizenden levensgrote beelden uit terracotta gevonden, soldaten, officieren, voetvolk en ruiters die de koning bewaakten. Een gedeelte van dit bevreemdende Qin-leger en relict is nu in Antwerpen te bezichtigen. Provinciezaal, Jezusstraat 28, 2000 Antwerpen
Open: dagelijks van 10 tot 17 u., woensd. tot 21 u., gesloten op maandag
Toegang: 300 fr.; 200 fr. voor - 25, +65 en groepen; 150 fr. voor scholen en speciale acties
Info: Provinciebestuur Antwerpen, Koningin Elisabethlei 22, 03/240.50.11

Provinciehuis, Antwerpen Uit de schatkamer

15 juni - 4 juli

"Uit de schatkamer" is wellicht het meest prestigieuze project uit het diamantenprogramma 193. In deze expositie werden prestigieuze juwelen, edelstenen en objects d'art van een uitzonderlijke pracht samengebracht. Zo zijn er o.a. te aanschouwen de kroon van het Mariabeeld uit de O.L.V. kathedraal, het huwelijksdiadeem van H.M. Koningin Fabiola, de ECC Diamant Trophy bezet met 1.617 briljanten, het 70 cm-hoge Kutchinsky-ei waarin 15 kg goud en 20.000 diamanten zijn verwerkt, de eerste diamant gevonden in Zuid-Afrika en de zwarte Korloff, de grootste diamant ter wereld. Een eclatante tentoonstelling! Provinciehuis, Koningin Elisabethlei 22, 03/237.28.00
Open: dagelijks van 10 tot 17 u.
Toegang: gratis
Info: Hoge Raad voor Diamant, Hoveniersstraat 22, 03/222.05.11

Provinciaal Diamantmuseum, Antwerpen Diamantjuwelen uit Antwerpen 17de eeuw

11 juni - 3 okt.

Naar aanleiding van Antwerpen, Culturele Hoofdstad 93 werd een uniek programma samengesteld rond "Antwerpen, Diamanthoofdstad van Europa". Naast de tentoonstelling "Uit de Schatkamer" en "Kunst met diamantinspiratie" werd ook deze schitterende tentoonstelling georganiseerd die tegelijkertijd verband houdt met de viering van het Jacob Jordaensjaar. Prachtige historische diamantjuwelen en -creaties uit het tijdperk van Jordaens, Rubens en Van Dijk worden voorgesteld. Provinciaal Diamantmuseum, Lange Herentalsestraat 31-33, 2018 Antwerpen
Toegang: dagelijks van 10.00 tot 17.00 u.
Prijs: gratis
Info: Hoge Raad voor Diamant, Hoveniersstraat 22, 03/222.05.11

Zuiderpershuis, Antwerpen Kunst met diamantinspiratie

17 juli - 31 aug.

Kunst geïnspireerd op het thema "diamant" biedt een brede waaier van kunstwerken uit diverse disciplines: grafiek, schilderijen, fotografie, textiel, ceramiek, monumentale kunsten,... Deze kunstwerken zullen op het einde van 1993 verkocht worden ten bate van de restauratie van de gebouwen van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten en het Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten. Zuiderpershuis
Info: Hoge Raad voor Diamant, Hoveniersstraat 22, 2018 Antwerpen, 03/222.05.11

Museum voor Hedendaagse Kunst Antwerpen Retrospectieve van Belgische video- en multimediale installaties

26 juni - 29 aug.

Tijdens de voorbije decennia (1970-1993) speelde een generatie Belgische kunstenaars een vooraanstaande rol op het domein van video-installaties. Een retrospectieve over deze kunststak wordt georganiseerd in samenwerking met het MuHKA en is opgevat als bilan van deze periode. De installaties voegen fotografie, transparanten, film, video, diaprojectie, geavanceerde elektronische media, tot zelfs "virtual reality" tot één geheel samen en heffen daarmee de restrictie van tijd, ruimte en materie op. Deze retrospectieve bevat o.a. werk van Jacques Charlier, Lili Dujourie, Annemie Van Kerckhove, Leo Copers. Een aantal van de kunstenaars is duidelijk gespecialiseerd in video-installaties, terwijl anderen sporadisch installaties integreren in hun plastische creaties. MUseum van Hedendaagse Kunst Antwerpen, Leuvenstraat 32, 2000 Antwerpen
Open: di. - zo. 10.00 u. - 17.00 u.; gesloten op maandag en 15 aug.
Toegang: 200 fr.; 150 fr.; 100 fr.
Info: 03/238.59.60

**Voor deze tentoonstelling:
25 gratis tickets**

O.L.V. kathedraal Antwerpen Antwerpse retabels van de 15de en 16de eeuw

26 mei - 3 okt.

Antwerpen was in de 15de eeuw en de 16de eeuw een belangrijk centrum voor de vervaardiging van retabels. Een retabel is een achterstuk van, of achtertafel van een altaar. Gesneden of geschilderd stelt het de kinderjaren van Christus, de passie van Christus, het leven van Maria of van een plaatselijke heilige voor. Vele retabels waren bestemd voor export. Zo leverde Antwerpen retabels voor Scandinavië, de Baltische landen, Groot-Brittannië, Spanje, Portugal en zelfs hun overzeese koloniën. De v.z.w. Museum voor Religieuze Kunst nam het initiatief de verspreide retabels van Antwerpse makelij terug op hun plaats van oorsprong samen te brengen. Zestien retabels zijn aldus te zien in de pas gerestaureerde O.L.V. kathedraal van Antwerpen.
Toegang: dagelijks van 9 tot 18 u., niet tijdens de eredienst.

Een schitterend feest, exclusief en hedendaags zilverwerk

10 sep. - 14 nov.

In het kader van Antwerpen 93 heeft de Dienst Kunstambachten van het VIZO een project over zilversmeedkunst georganiseerd. Antwerpen was sinds de 16de eeuw doorlopend een beroemd centrum voor edelsmeedkunst. Het VIZO-project wil echter het hedendaags, creatief edelsmeedwerk in de kijker stellen. Het betreft werk van jonge of reeds gevestigde professionele edelmeden - ontwerpers en tegelijk uitvoerders van hun werk -, uit heel Europa.

Het thema betreft "een schitterend feest". In zoveel "feestelijke gevallen" worden edele materialen gebruikt en niet in het minst zilver. Zilver wordt zodoende een symbool voor feest.

De functionele objecten (geen sieraden) stralen op een luisterrijke wijze de eigentijdse vrijheid, spiritualiteit en inventiviteit uit. Deze expo wil de hedendaagse zilversmeedkunst in een internationale context plaatsen, wil het concurrentieniveau aantonen en wil de kennis verlenen omtrent de nieuwste trends in deze kunstambacht.

De manifestatie omvat daarom naast de tentoonstelling, een colloquium (10-11 sep.) over de hedendaagse situatie van dit ambacht, op artistiek, educatief en commercieel vlak, en organiseert één of twee internationale workshops van 12 dagen (30 aug.-8 sep.). Provinciezaal, Jezusstraat 28, 2000 Antwerpen
Open: dagelijks van 10 tot 17 u., gesloten op maandag
Info: 03/231.57.93

Nationaal Scheepvaartmuseum, Antwerpen Scheve Schepen. De vormenrijkdom van de Chinese scheepsbouw

7 mei - 31 dec.

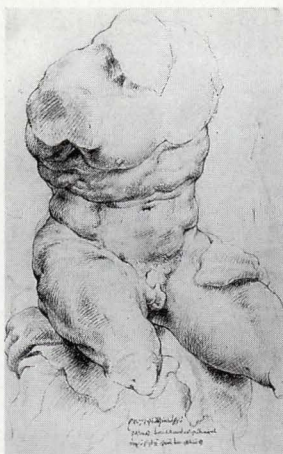
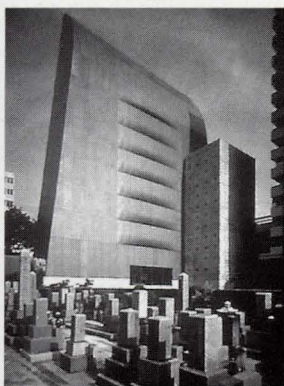
Voor het eerst sinds 1904 wordt deze unieke collectie van 125 Chinese scheepsmodellen in haar globaliteit aan het publiek getoond. Het betreft een verzameling welke in 1904 door de Chinese regering werd ingezonden voor de wereldtentoonstelling in St.-Louis, U.S.A., nadien te zien was in Luik en daarna spoorloos verdween. In 1925 werd de collectie per toeval ontdekt in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel. Het betreft de grootste collectie scheepsmodellen ter wereld. De tentoonstelling geeft een goed beeld en algemeen overzicht van de Chinese scheepvaart op het einde van de vorige eeuw. Niet alleen ontdekken we de rijkdom aan verscheidenheid van inheemse scheepstypes, maar ook wordt duidelijk hoeveel belangrijke technische innovaties in China werden ontwikkeld, zoals waterdichte schotten, eenmalige schepen, speciale roervormen, het traprad... Nationaal Scheepvaartmuseum, Steenplein 1, 2000 Antwerpen
Info: 03/232.08.50

Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen
Philippe Starck - Architectures
 tot 30 mei

De expositie in het MuHKA brengt een overzicht van de belangrijkste architecturale projecten van Philippe Starck. De Fransman Philippe Starck (°1949) is een beroemd designer. Hij maakte zich berucht met uitspraken als: "Ik maak liever een creatieve fout, dan een stagnerend werk dat getuigt van goede smaak".

Hij is een bijzonder veelzijdig ontwerper die van pastanoedel tot volledig hotelinterieur creëert. Daarbij maakte zijn kenmerkende frivole aanpak hem tot de eerste hedendaagse designer met een vedette-status. De projecten van Starck worden in het MuHKA voorgesteld aan de hand van schetsen, tekeningen, foto's en schaalmodellen. Starck werkt tegenwoordig zijn project 'L'Angle' uit in Antwerpen.

MUseum van Hedendaagse Kunst Antwerpen, Leuvenstraat 32, 2000 Antwerpen
 Open: di. - zo. 10.00 u. - 17.00 u.;
 gesloten op maandag en op 1 mei
 Toegang: 50 fr.: 25 fr. met reductie;
 Info: 03/238.59.60

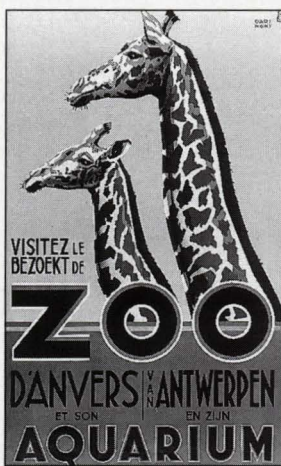

Rubenshuis, Antwerpen
Rubens Cantoor
 15 mei - 27 juni

Onder de suggestieve naam "Rubens Cantoor", wat zoveel betekent als Rubens' studio of werkkamer, worden in het Prentenkabinet te Kopenhagen een 500-tal tekeningen bewaard. Ze zijn in hoofdzaak het werk van Willem Panneels, een leerling van Rubens, die ze maakte naar studies en composities van zijn meester. Een selectie van een 80-tal Cantoor-tekeningen komt naar Antwerpen om er geconfronteerd te worden met Rubens' eigen werk dat wereldwijd verspreid zit in de grote collecties. In het licht van deze confrontatie wordt ook aandacht besteed aan de atelierwerking en het belang van de tekening en brengt zo de Cantoor-tekeningen terug naar hun plaats van ontstaan. Aansluitend bij deze expositie kan men in het Rockoxhuis grafiek van Rubens bezichtigen. Rubens liet heel wat van zijn composities uitgeven in kopergravure of houtsnede. Een selectie van deze grafiek wordt tentoongesteld in het Rockoxhuis. Rubenshuis, Wapper 9-11, 2000 Antwerpen
 Open: dagelijks van 10.00 - 17.00
 Toegang: 200 fr.; -25, 65+ en groepen: 150 fr.; scholen en acties van de Belgische Spoorwegen: 100- fr.
 Rondleidingen op aanvraag;
 Acanthus v.z.w. van 10.00 tot 15.00
 Info: INFO 93, Grote Markt 29, 2000 Antwerpen, 03/226.93.00
Zie ook inlegfolder.

Zoo van Antwerpen
150 Jaar Zoo
Witte Beelden
Internationale openluchttentoonstelling van animaliers
 3 juli - 12 sep.

Ter gelegenheid van het 150 jaar bestaan van de Zoo van Antwerpen en tegelijk de viering van de stad die dit jaar de eer heeft Culturele hoofdstad van Europa te zijn, pakt de Zoo uit met een boeiend en gevarieerd, feestelijk programma. In de eerste plaats is er de internationale openluchttentoonstelling van dieren-sculptuur, vanaf A.L. Barye (1796-1875) tot heden.

Aansluitend loopt de tentoonstelling "Witte Beelden" met 150 kleine art deco beeldjes in ceramiek. Verder de voorstelling van een vijftigtal affiches uit het 150-jarig Zoo-archief (1843-1993). Ook organiseert het Koninklijk Jeugdtheater verscheidene spannende voorstellingen waarin de problematiek van dierenhandel, bedreigde diersoorten en milieuvervuiling levendig wordt geëvoeerd. Zoo van Antwerpen, Koningin Astridplein 26, 03/231.16.40
 Open: dagelijks
 Toegang: 370 fr.; 225 fr. voor - 11 jr., 65+; gratis voor -3 jr.
 Info: Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde, 03/231.16.40

25 gratis tickets voor bezoek aan de Zoo en de tentoonstelling.

Algemeen Rijksarchief, Brussel
De Orde van Malta in de Zuidelijke Nederlanden
 tot 15 mei

De Orde van Sint-Jan van Jeruzalem van Rhodos en Malta is één van de oudste religieuze orden in de geschiedenis. Ze was reeds vóór de eerste kruistocht werkzaam. Tijdens de kruistochten groeide de Orde van Sint-Jan - ook het Hospitaal genoemd -, uit tot een religieuze militaire orde met een vaste structuur. De tentoonstelling belicht de internationale rol van de Orde van Sint-Jan en haar optreden in onze gewesten. De structuur en het optreden van het Hospitaal in vergelijking met deze van de rijke Orde der Tempeliers in onze streken komt daarbij uitvoering aan bod. Daarnaast wordt ingegaan op de organisatie en de activiteiten van de orde in het Latijnse Oosten, Cyprus, Malta en Rhodos. Algemeen Rijksarchief, Ruisbroekstraat 8, 1000 Brussel
 Open: van 10 tot 16:30 u.
 Toegang: gratis
 Geleide bezoeken kunnen worden aangevraagd.

Bellevuemuseum, Brussel
Van Goud en Zwart. Pendules
 tot 20 juni

De pendules stammen uit de periode vanaf Louis XVI tot het Empiretijdperk. De binnenhuisdecoratie van deze tijd eiste een schoorsteen "à la française", d.i. de bekroning van de schoorsteen met een symmetrisch opgestelde pendule en twee kandelaars of vazen. De kast van de pendule is het belangrijkste onderdeel en werd figuratief uitgewerkt op basis van personages - indianen, zwarten, wilden - uit de toen in zwang zijnde exotische romans, "Robinson Crusoe" van D. De Foe (1719) of "Atala" van Chateaubriand (1801). Het was een inspiratiebron voor de bronsgieters die met deze thematiek prachtige juweeltjes van pendules creëerden. De collectie Duesberg omvat een 30-tal pendules in perfecte staat. Daarnaast illustreren porselein, faience, kandelaars en prenten de materiële rijkdom van deze periode. Bellevuemuseum, Paleizenplein 7
 Open: dagelijks van 10 tot 16.45 u., gesloten op vrijdag
 Toegang: 80,- fr., 50,- fr.
 Info: 02/511.44.25

Bibliotheca Wittockiana, Brussel
Arrabal dichter. Teksten, illustraties en boekbanden
 tot 22 mei

Fernando Arrabal is dramaturg en toneelschrijver, schilderde en inspireerde talrijke kunstenaars met wie hij een geprivilleerde relatie onderhield. Het poëtisch oeuvre van Arrabal werd door bevriende kunstenaarsboekbinders en schilders-illustrators vervolledigd. Dit in de vorm van illustraties bij de gedichten, affiches voor film en theater, lithografiën, gravures, tekeningen en een 50-tal boekbanden. Bibliotheca Wittockiana, Bemelstraat 21, 1150 Brussel
 Open: van dinsdag tot zaterdag, behalve op feestdagen van 10 tot 17 u.
 Info: 02/770.53.33

'Vlaams Monument 1993'

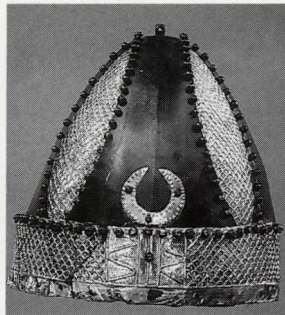
De Vlaamse minister Johan Sauwens, bevoegd voor Monumenten en Landschappen, zal ter gelegenheid van de 'Open Monumentendag 1993' (12 september) een prijs toekennen aan een onlangs gerestaureerd beschermd gebouw met een actuele, eventueel nieuwe functie. Een deskundige jury, gevormd door de leden van de centrale commissie van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van het Vlaamse Gewest, selecteert uit de inzendingen 5 genomineerden. Minister Sauwens zal uit deze 5 genomineerden een winnaar bekend maken op de officiële opening van de Open Monumentendag. De prijs is tweeledig en bestaat enerzijds uit een bedrag van 100.000 frank en anderzijds uit een symbool dat aan het winnende monument zal worden aangebracht. Kandidaturen voor deze prijs 'Vlaams Monument 1993' dienen vóór 15 mei gestuurd te worden naar: 'Vlaams Monument 1993', Bestuur Monumenten en Landschappen, Zandstraat 3, 1000 Brussel (tel. 02/209.27.36, fax 02/209.27.05). De aanvraag dient vergezeld te gaan van enkele foto's, vijf recente dia's, een korte beschrijving van het monumenten, van de restauratie en de betekenis die het monument thans heeft voor zijn omgeving.

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Etterbeek
Apamea in Syrië

tot 9 mei

Van 12 februari tot 25 april liep in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in het Jubelpark de expositie "Hofkunst der Sassaniden". Dit was de eerste grote overzichtstentoonstelling gewijd aan de laatste Perzische dynastie voor de komst van de islam. De Sassaniden heersten in Iran vanaf 224 tot 642 na Christus. Vernims hun rijk een sleutelpositie innam op de Zijderoute en zij grote delen van het Midden-Oosten controleerden, vergaarden zij een uitzonderlijke rijkdom.

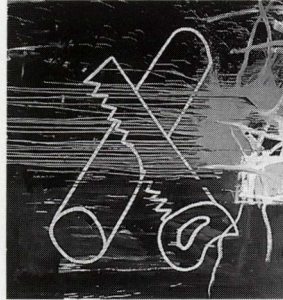

Aansluitend is er de tentoonstelling "Apamea in Syrië. Winterkwartier van het tweede Parthische legioen, of De Sassaniden gezien door de Romeinen" en dit tot 9 mei. Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Jubelpark 10, 1040 Brussel
 Open: alle dagen 10.00 u. - 17.00 u.; woe. tot 22.00 u.; gesloten op maandag
 Toegang: 200,- fr., 150,- fr. voor -25, 65+, groepen en CJP en 80,- fr. voor -6 en schoolgroepen
 De NMBS biedt een gecombineerd trein- + toegangsticket Catalogus 995,- fr.
 Reservations voor rondleidingen en nocturnes vanaf 10 januari, 02/733.46.47
 Info: 02/741.72.11
 "Apamea in Syrië. Winterkwartier van het tweede Parthische legioen, of De Sassaniden gezien door de Romeinen"
 Toegang: gratis
 Info: 02/741.72.02
 Catalogus 400 BEF
 Geleide bezoeken (max. 10 pers.): Educatieve en Culturele Dienst: 02/741.72.14

Galerij van het Gemeentekrediet, Passage 44, Brussel
Waaals expressionisme
tot 27 juni

In Wallonië manifesteert zich het expressionisme vooral in de jaren 1920-30, in de provincies Henegouwen en Luik. De Waalse kunstenaars zijn beïnvloed door de Latemse school en de werken van buitenlandse kunstenaars, zoals deze van Henri Le Fauconnier. Het Waaals expressionisme wordt gekenmerkt door individueel schepingswerk. Het bezit niet de felle accenten die het Duits expressionisme legt, maar is vóór alles een esthetische uitweg die hen losmaakt van het overheersende post-impressionistische academisme.

Het werk van Marcel Caron (1890-1961) vertoont gelijkenis met dat van Gustaaf De Smet. Anto-Carte (1886-1954) kan met zijn christelijke tafereelen vergeleken worden met de Vlaamse symbolisten Gustaaf Van de Woestijne en Valerius de Saedeleer. Paul Delvaux (°1897) onderging, en dat is minder bekend, tot 1934 de invloed van het Latemse expressionisme. Victor Ledercq (1896-1945) volgt het voetspoor van Constant Penneke. En tenslotte getuigt Jean Leroy (1896-1939) met zijn radicale schematisering van volume en kleur, van zijn interesse voor het expressionisme. Galerij van het Gemeentekrediet, Passage 44, Kruidtuinlaan 44, 1000 Brussel, 02/222.45.05
 Open: dagelijks van 11 tot 18 u., maandag en feestdagen gesloten
 Toegang: gratis
 Catalogo 900,- fr.
 Info voor geleide bezoeken: 02/222.45.05
 Info voor privé-nocturnes: 02/222.56.90

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Museum voor Moderne Kunst, Brussel
Kunst in België na 1980
tot 30 mei

In het Museum voor Moderne Kunst is de eerste representatieve overzichtstentoonstelling over Belgische kunst in de jaren '80 te zien. De laatste jaren is gebleken dat er een internationale belangstelling voor creatief werk van Belgische kunstenaars is. Dat was meteen ook het selectie criterium voor de opzet van deze expositie. De kunstenaars moesten bekendheid hebben over de grens heen. De tentoongestelde werken geven een helder beeld van wat in de jaren '80 leefde aan concepten en beeldvorming bij onze kunstenaars, waaronder Raoul De Keyser en Panamarenko. Enerzijds merken we een grote diversificatie in kunstcreatie en anderzijds kunnen we een aantal typische Belgische kenmerken onderscheiden. Het is dan ook een unieke gelegenheid om kennis te maken met de specifieke karakteristieken van Belgische kunst anno '80. Museum voor Moderne Kunst, Koningsplein 1-2
 Open: van 10 tot 17 u., gesloten op maandag
 Toegang: 150,- fr., 120,- fr., 80,- fr.

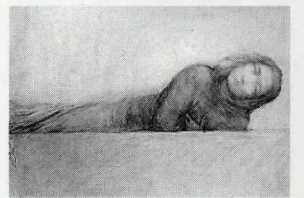

Paleis voor Schone Kunsten, Brussel
Edward Hopper
tot 23 mei

Dit is de eerste overzichtstentoonstelling van het werk van de Amerikaan Edward Hopper (1882-1967) in België en meteen een unieke gebeurtenis in Europa. Meer dan 60 jaar werkte hij tegelijkertijd als schilder, illustrator en etser. De nadruk in deze tentoonstelling ligt echter op de overeenkomsten tussen zijn werk en de cinema. Veel van zijn werken roepen inderdaad de cinematografische effecten op van de 'film noir' van de jaren 1940. Typisch in zijn werk is het vensternotief dat refereert naar de communicatie met de externe wereld en naar de grens tussen eenzaamheid van het individu en het anonieme, stedelijke universum. De eenzame personages zijn gesteld in een stilstaand beeld dat zich uitrekt als een lange filmsekwentie, doordrongen van stilte. Ook het vogelperspectief, de plan-sekwentie en het onverwacht kadreren herinnert aan filmtechnieken. Het late werk van Hopper toont grote, lege vlakken van muren en ruimten zonder menselijke aanwezigheid. Vele cineasten vonden inspiratie in het picturaal werk van Hopper, o.a. Alfred Hitchcock voor het eenzame huis op de heuvel in "Psycho". Paleis voor Schone Kunsten, Ravensteinstraat 23, 1000 Brussel
 Open: dagelijks van 10 tot 17.45 uur, gesloten op maandag
 Toegang: 250,- fr.; 200,- fr. voor groepen en 65+ en gezinnen; 150,- fr. voor studenten; 80,- fr. voor scholen, -18
 Voor geleide bezoeken, info: Educatieve Dienst: 02/507.84.68 of 507.84.69
 Algemene info: 02/507.84.80

Museum van Deinze en Leiestreek, Deinze
Museum Dhondt-Dhaenens, Deurle
Artiestenzolder, St.-Martens-Latem
Museum Gevaert, St.-Martens-Latem
Museum Gust De Smet, Deurle
Het Molenhuis, Bachte-Maria-Leerne
Acht van Latem
10 juli - 12 sep.

Deze voorstelling mag als de belangrijkste overzichtstentoonstelling van de Schilders van de Latemse School beschouwd worden. Gezien de omvang van het voorgestelde werk werd de tentoonstelling verspreid over zes tentoonstellingslocaties langs de Leie, zoals hierboven is aangemeld. Voor de eerste groep van de Latemse School vinden we werk van de symbolisten Albijn Van den Abeele, George Minne, Gustaaf Van de Woestijne en Valerius de Saedeleer. De tweede school is vertegenwoordigd met het oeuvre van Frits Van Den Berghe, Constant Penneke, Gust De Smet en Albert Servaes, die evolueerden van een impressionistische naar een expressionistische stijl. Museum van Deinze en Leiestreek, Lucien Matthyslaan 3-5, Deinze
 Open: 14.00 - 17.30; zat., zon- en feestdagen: 10.00 - 12.00, 14.00 - 17.00
 Gesloten op dinsdag
 Toegang: 200,- fr. voor de zes locaties samen. De NMBS biedt speciale tarieven aan. Door de BVBA Benelux Rederij en NV. Rederij Watertoerist worden speciale boottochten ingericht langs de Leie om van daaruit de verschillende tentoonstellingen te bereiken. Info: 091/86.00.11 of 091/86.00.19

Voor deze tentoonstelling: 25 gratis tickets

Domein Bokrijk, Genk
Leerzaam huisraad
17 apr. - 11 juli

De titel van deze tentoonstelling verwijst naar het gelijknamig boek van Joannes Luiken uit 1711. Dit boek is geïllustreerd met prachtige gravures die meteen de leidraad vormen voor deze voorstelling. Aan de hand van de gravures werden er ruim honderd gelijkende of aanverwante voorwerpen uit de collectie van het museum geselecteerd. Ze worden geëxposeerd onder volgende thema's: "de haard", "verlichting", "keukengerie", "meubilair",... Diaprojecties maken deze themata aanschouwlijker en daarbij worden zij ook nog verwoord door oude spreekwoorden en zegswijzen die zinspelen op huisraad. Domein Bokrijk, 3600 Genk, 011/22.45.75

Interbellum, Genk
Retrospectieve
tentoonstelling Jan Mulder
tot 2 mei

Jan Mulder (° 1897, Gent - † 1962, Gent) is een - ten onrechte - vrij onbekende en miskende schilder. Vandaag wordt hem hulde gebracht met deze retrospectieve, waarop schilderijen, tekeningen, lino's en ontwerpen voor reclame, wandtapijten en een tegeltableau te zien zijn. Aanvankelijk schilderde Jan Mulder in een neo-impressionistische stijl met vrij felle kleuren. Na enige tijd slaat hij de weg in van het expressionisme, dit wordt aangekondigd door het gebruik van een somberder palet, met vooral "lederbruineri", en door zijn sterkere uitdrukkingwijze in het lino'smedium. Nochtans heeft Mulder nooit contact gehad met de tweede Latemse school. Vanaf de jaren 1930 evolueert hij naar een Italianiserend neo-humanisme om dan tegen het einde van de jaren '30 aan te sluiten bij het Vlaamse animisme. Na de oorlog schildert hij in een morbiede surrealistische stijl. Interbellum, Vereniging voor de studie van de vernieuwende creativiteit tussen de twee wereldoorlogen v.z.w., Olijfstraat 69, 9000 Gent, 091/26.79.46
Open: ma. tot zat. van 9 tot 12 u. en van 14 tot 18 u.; zon- en feestdagen van 10 tot 13 u.

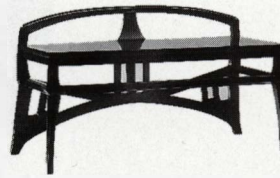

Museum van Hedendaagse Kunst, Gent
Rendez (-) vous
Jimmie Durham - Ilya Kabakov - Henk Visch
29 apr. - 27 juni

In het kader van het Time Festival Gent, dat een breed spectrum van hedendaagse kunsten presenteert, wordt deze tentoonstelling georganiseerd. Het thema van dit jaar is 'grenzen'. Grenzen worden veelal overschreden door de kunstenaar, die zich vragen stelt naar zijn eigen discipline. Vanuit het idee 'grenzen te verleggen' werd een manifestatie opgezet welke een verband legt tussen de stad Gent, haar inwoners en het museum. De burgers worden uitgenodigd een voorwerp uit hun huis waar zij grote waarde aan hechten te lenen aan het museum. Dat kan zowel een kunstwerk zijn, als een familiefoto, met evengoed een culturele waarde, als louter persoonlijke souvenir. Drie kunstenaars, namelijk Jimmie Durham, Henk Visch en Ilya Kabakov, maken met deze objecten een unieke installatie. Een vierde kunstenaar, de Chinees Huang Yong Ping zal permanent aanwezig zijn en verder inspelen op het gegeven. Deze manifestatie, welke verschillende disciplines met elkaar verbindt, betekent meteen een vernieuwing en een verrijking van het begrip "kunst".
Museum van Hedendaagse Kunst, Citadelpark, 9000 Gent
Open: alle dagen 9.30 u. - 17.00 u.; maandag gesloten
Toegang: 100,- fr.; reductiehouders: 50,- fr.
Info: 091/21.17.03

Museum voor Schone Kunsten, Gent
Theo van Rysselberghe.
Retrospectieve
tot 6 juni

Theo van Rysselberghe werd in 1862 te Gent geboren. Hij was goed bevriend met Emile Verhaeren, Constat Meunier, Octave Maus en Edmond Picard en de schilders waarmee hij in 1883 "Les XX" stichtte. Na de ontdekking van "La Grande Jatte" van Seurat wendde hij zich tot het neo-impressionisme, waarvan hij in België de meest representatieve vertegenwoordiger werd. Zijn landschappen en portretten uitgevoerd in pointillistische stijl genieten momenteel ruime internationale belangstelling. Het Museum voor Schone Kunsten te Gent bezit verscheidene schilderijen en tekeningen van van Rysselberghe, waaronder twee meesterwerken, "Portret van Marguerite van Mons" (1886) en "De lezing door Emile Verhaeren" (1903). Tergelijkertijd wordt ruim aandacht besteed aan Van Rysselberghe's affiches en boekontwerpen in art nouveau-stijl.
Museum voor Schone Kunsten, Citadelpark, 9000 Gent
Open: dagelijks van 9.30 tot 17 u., maandag gesloten
Toegang: 150,- fr.; 100,- fr. voor groepen. Studenten, -25, 60+, NMBS-korting, Gentenaars; 50,- fr. voor schoolgroepen, -12, werklozen, mindervaliden
Info: 091/22.17.03

Museum voor Sierkunst, Gent
Henry van de Velde
4 mei - 4 aug.

Henry van de Velde (° 1863, Antwerpen - † 1957, Oberäger, S) neemt in de Europese moderne kunst, tussen het einde van de 19de eeuw en het midden van de 20ste eeuw, een markante plaats in. Het is voor het eerst dat de veelzijdigheid van het artistieke genie van Van de Velde in de kijker wordt gesteld via een groots opgezet, Europees tentoonstellingsproject. Het beoogt Van de Veldes artistieke tocht doorheen Europa in kaart te brengen en na te gaan welke invloeden hij naliet. Schilderijen, tekeningen, typografische vormgeving, textielontwerpen, sieraden, tafelsilver, porselein, keramiek, meubelen, complete binnenhuisinrichtingen en architecturale creaties worden voorgesteld in hun oorspronkelijke vorm. Het is dan ook een unieke gelegenheid om de maatschappij van het fin-de-siècle tot het midden van deze eeuw gevisualiseerd te zien. De Universiteitsbibliotheek te Gent (1932-36) vormt daarbij een belangrijk referentiepunt voor de expositie.
Museum voor Sierkunst, Jan Breydelstraat 5, 9000 Gent
Open: di. - zo. 9.30 - 17.00; ma. gesloten, wel open op 31 mei, 19 en 26 juli.
Toegang: 150,- fr., 100,- fr., 70,- fr. voor scholen, gratis onder 12 jaar
Rondleidingen op aanvraag
tel: 091/25.66.76
Katalogus 980,- fr. (inclusief toegangsticket
Info: 091/25.66.76

Voor deze tentoonstelling:
25 gratis tickets

Time Festival Gent 1993
27 apr. - 9 mei

Het Time Festival is een 2-jaarlijks stadsfestival dat een breed spectrum van hedendaagse kunst presenteert. Zowel theater, muziek, dans, beeldende kunst, film, video- als performance komen aan bod. Het thema van dit jaar is "grenzen". De tentoonstelling "Rendez (-) Vous" is alvast een duidelijke illustratie van wat grenzen zijn en hoe ze verlegd kunnen worden.

Stichting Veranneman, Eugène Dodeigne - José Vermeersch - Hans Vandekerckhove
15 mei tot 03 juli

In deze expositie zal Hans Vandekerckhove zijn meest recente olieverfschilderijen exposeren. Het betreft de nooit eerder getoonde reeksen 'Schloss' (1991) en 'Watt' (1992). De abstracte reeks 'Schloss' wordt geconfronteerd met de figuratieve reeks 'Watt'. Qua uitwerking illustreren beide reeksen de in veel opzichten virtuoziteit van de techniek van het schilderen in olieverf. Qua motiefkeuze en artistiek programma zijn de beide cycli onlosmakelijk verbonden met de basisideeën die al geruime tijd het oeuvre van Hans Vandekerckhove sturen, o.a. de idee dat de wereld een gesloten systeem is ('Schloss'), waarin de mens als waarnemer ('Watt') de hoofdrol speelt. Stichting Veranneman, Vandevoordeweg 2, 9770 Kruishoutem
Open: alle dagen van 14 tot 18, gesloten op zondag, maandag en feestdagen
Info: 091/83.52.87

DE BANK DIE VERDER DENKT
DAN EEN BANK.

van 26 juni tot en met 5 september 1993

Het Museum

Een verhaal van de evolutie van kunst binnen het arrondissement Turnhout tijdens de laatste honderdvijftig jaar, tentoongesteld in een "museumcontext", een decor dat verwijst naar het begrip "museum".

Met o.a. Dirk Baksteen, Gerard Baksteen, Remi Cornelissen, Herman Diels, Jan Dries, Charles Fraikin, Jef Geys, Jef Van Grieken, Leo Lewi, Mark Luyten, Karel Maes, Hugo Minnen, Karel Ooms, Max Selen, Jacob Smits, Jan Vaerten, War van Asten, Ludwig Vandeveldde, Albert Van Dijck, Fik Van Gestel, Wim Van Pelt ...

Tentoonstellingen

van 26 juni tot en met 1 augustus
Jong talent uit Turnhout

van 6 augustus tot en met 5 september
Koen Broucke

catalogus beschikbaar

info: de Warande
dienst tentoonstellingen
Warandestraat 42
2300 Turnhout

Tel. 014/41 94 94

Fax 014/42 08 21

**Gaspard De Wit,
Koninklijke Manufactuur
van Wandtapijten,
Mechelen
Gouden Weefsels, Vlaamse
wandtapijten van de
Spaanse Kroon**
30 apr. - 27 juni

De tentoonstelling "Gouden Weefsels" toont zestien prachtige wandtapijten, die door hun fijnheid en rijke kwaliteit getuigen van de bloeiperiode van de Brusselse wandtapijtproductie. Wandtapijten met gouddraad uit de eerste helft van de 16de eeuw zijn wellicht de mooiste en meest rijkelijke voorbeelden van de productie van Vlaamse legwerkers. Een van deze topstukken is de "Voltooiing van de Profeteleën" en refereert aan het werk van Jan Van Eyck. Voor de eerste maal wordt ook het enige bekende historische Mechelse wandtapijt uit een 16de eeuwse Mechels weefatelier buiten Spanje aan het publiek voorgesteld: "Het Afscheid van Jezus en Maria". Voorts zijn voor de gelegenheid ook nog een reeks pre-renaissance- en renaissance-wandtapijten geëxposeerd afkomstig uit de collectie van de Manufactuur. Gaspard De Wit, Koninklijke Manufactuur van Wandtapijten, Refugie Abdij van Tongerlo, Schoutetstraat 7, 2800 Mechelen
Open: dagelijks van 10 tot 18 u., gesloten op maandag en feestdagen
Toegang: 190,- fr.; 150,- fr. CJP, 65+, studenten, groepen; 80,- fr. -12 jaar; gratis -6 jaar
Rondleidingen en nocturnes op aanvraag 015/20.29.05
Info: 015/20.29.05

**Voor deze tentoonstelling:
25 gratis tickets**

**Museum voor Schone
Kunsten, Oostende
100 Jaar Museum voor
Schone Kunsten Oostende,
historische tentoonstelling**
tot 31 mei

In 1893 werd het Museum voor Schone Kunsten van de Stad Oostende gesticht. De werken die men toen bezat waren sinds een paar 100 jaar door de stad gekocht of verworven door legaat. In 1897 werd Henri Permeke museumdirecteur. Hijzelf was kunstschilder en restaurateur. Hij voerde een actief aankoopbeleid en kocht werken van impressionisten, post-impressionisten, realisten en symbolisten, de basis voor een prachtige collectie binnen- en buitenlandse kunst. Na het overlijden van Henry Permeke in 1912 duurde het tot 1924 voor Carlos Loontjens als nieuwe directeur werd aangesteld. Zijn aandacht was meer gericht op kunstenaars van het interbellum. Van 1946 tot 1980 leidde Frank Edebau het museum. Hij had vooral aandacht voor de Oostendse schilders. Norbert Hostyn is vandaag conservator van het museum en zet de trend van zijn voorganger voort. Deze vier periodes worden in deze tentoonstelling naar voren gebracht aan de hand van kunstwerken, portretten, publicaties, affiches, foto's en allerlei documenten.
Open: dagelijks van 10 tot 12 u. en van 14 tot 17 u., dinsdag gesloten
Toegang: 50,- fr.; 25,- fr. (groepen en kinderen)
Museum voor Schone Kunsten, Wapenplein, 8400 Oostende
Info: 059/80.53.35

**Voor deze tentoonstelling:
25 gratis tickets**

**Provinciaal Museum voor
Moderne Kunst, Oostende
Kunsten in de Benelux
'Vernieuwende aspecten'**
16 mei tot 20 juni

Bij het woord klei kunst wordt al snel een associatie gelegd met keramiek. Uiteraard staat op deze tentoonstelling ook de keramiek centraal, maar er is geprobeerd om het verband tussen keramiek en toegepaste kunst te doorbreken. De autonome kunstenaar heeft klei ontdekt als medium voor zijn werk. Na een periode van herbezinning in de jaren zestig, ontwikkelde de keramiek zich naar een autonome kunst. In de jaren tachtig heeft deze ontwikkeling zich doorgezet en is men tot de overtuiging gekomen dat klei, net als glas, alleen maar een technische aanwending is om tot de gewenste expressie te komen. Aan deze tentoonstelling werken 50 kunstenaars mee uit de Benelux. Naast monumentaal werk van o.a. David van de Kop en Dora Dolz, staan de installaties van kleikunstenaars als Yves Malfriet of Sleppe. Verder is er werk van o.a. Tjok Dessauvage, Piet Stockmans en Mieke Everaet uit België en Pit Nicolas uit Luxemburg.

**Woody van Amen, 'Art
means business'**
25 juni - 27 sep.

Woody van Amen (Eindhoven, 1936) startte als beeldend kunstenaar in 1960 met zijn 'orgelboeken'. Gedurende een verblijf van 2 jaar in de U.S.A. komt hij in contact met de pop-art kunstenaars. Na zijn terugkeer gaat Van Amen zijn inspiratie zoeken in de artefacten van de alledaagse werkelijkheid. De assemblage wordt de werkwijze waarmee hij in Nederland bekendheid verwerft. Latere reizen (Zwitserland en Zuid-Oost Azië) betekenen nieuwe inspiratie voor Van Amen, die zich steeds meer afzet tegen de algemene verkilling in de kunst ('cool art'). De tentoonstelling in het P.M.M.K. is geen retrospectieve alhoewel uit iedere periode belangrijke stukken werden gekozen om de evolutie van de kunstenaar te illustreren. P.M.M.K., Romestraat 11, 8400 Oostende
Open: 10.00 u. tot 18.00 u.; gesloten op dinsdag
Toegang: 100,- fr. en houders van de Museumkaart: 50,- fr. Info: 059/50.81.18.

**Nationaal Museum van de
Speelkaart, Turnhout
De collectie van Robert van
Gool. De passie van een
verzamelaar**
2 apr. - 20 aug.

Als letterlijk bewijs dat het verzamelen geen monopolie van een museum is, kunnen we vandaag in het Nationaal Museum van de Speelkaart een bijzonder mooie verzameling ontdekken van een particulier collectionneur. Robert van Gool (*1938, Turnhout) begon zijn carrière als kaartliker bij La Turnhoutoise. Nadien werkte hij bij de Turnhoutse papier- en speelkaartenfabriek A. van Genechten. Veel later in 1980 vatte hij de idee op speelkaarten bij te houden. In de loop van tien jaar bracht hij een uitzonderlijke verzameling speelkaarten samen. De collectie Van Gool vormt momenteel één van de belangrijkste van de private collecties in België. Nationaal Museum van de Speelkaart, Druivenstraat 18, 2300 Turnhout
Open: dagelijks van 14 tot 17, zond. van 10 tot 12 u. en van 14 tot 17 u., maandag gesloten
Toegang: 30,- fr.; 20,- fr. -14; 25,- fr. 65+, groepen
Info: 014/41.56.21

**De Warande, Turnhout
Het Museum**
26 juni - 5 sep.

De Warande toont hoe een verzameling van het Turnhoutse artistiek patrimonium er uit kunnen zien. Kunst uit het arrondissement Turnhout werd geselecteerd en wordt voorgesteld in een "museumcontext", een decor dat alludeert op het begrip "museum". Het werk van kunstenaars die in Turnhout geboren zijn, of er geleefd hebben, of er gewerkt hebben, werden van uit verscheidene openbare collecties hier samengebracht. Vandaag ontdekken we naast de omvattende term "Kempense schildersschool" voor de schilderkunst in dit gebied dat een aantal Kempense kunstenaars een vooraanstaande rol vervulden in hun tijd. Karel Ooms en Charles Boom zijn bekende historieschilders, Fraikin is een gekend beeldhouwer, en de gebroeders Baksteen en Jacob Smits hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de landschapsschilderkunst. Karel Maes geldt als belangrijke adept van de abstracte kunst. Verder is

er nog werk van o.a. Fik van Gestel, Jan Vaerten en Albert Van Dijk.
De Warande, Cultuur- en Ontmoetingscentrum, Warandestraat 42, 2300 Turnhout
Info: 014/41.94.94
Zie ook advertentie.

**Cultureel Centrum De
Poort, Zonnebeke
Lichtekooi**
tot 15 mei

"Licht buiten. Licht in een doos. Licht op een film. Licht op papier. Gekoooid licht. Aanleiding voor 5X Belgische fotografie te Zonnebeke.". Vijf fotografen bewijzen hun ingenieusiteit met het fotografisch medium. Rudy Bogaerts werkt zeer ruimtelijk, Dirk Braeckman eerder intimistisch, André Jasinski leidt ons binnen in een bevreemdende wereld. N.V n.v. toont net zoals Jasinski nachtfoto's, en tenslotte maakt Paul Sochacki een bijna macabere sfeer aanschouwelijk. Cultureel Centrum De Poort, Ieperstraat 7, Zonnebeke, 051/77.04.41

Fotografiecircuit

Aalbeke

- O.C. Aalbeke, Krugerstraat 9
□ 10 apr. - 6 mei: Jan Daneels
□ 8 mei - 3 juni: Annie Van Gemert
□ 5 juni - 4 juli: Annelies De Mey
□ 6 juli - 2 sep.: Daniël Leppens

Antwerpen

- C.C. Luchtbal, Columbiestraat 110
□ 9 apr. - 4 mei: Marleen Peeters
□ 7 mei - 1 juni: Janou Sleghers
□ 4-29 juni: Jean Alleyn
□ 2 juli - 31 aug.: Bob Van den Bempt
□ 5-30 apr.: Marc Gomme
□ 3-31 mei: Sylvie Verhaeghe
□ 7-27 juni: Roger Van Namen
□ 28 juni - 31 aug.: Greet Verlinden
C.C. Bormem,
St.-Amandsesteenweg 41
□ 9 apr. - 3 mei: Jean Alleyn
□ 5-31 mei: Bob Van den Bempt
□ 2-28 juni: Marc Gomme
□ 30 juni - 31 aug.: Sylvie Verhaeghe
□ 1 sep.: Roger Van Namen

Hasselt

- C.C. Hasselt, Kunstlaan 5
□ tot 12 apr.: Paul Sochaki
□ 23 apr. - 23 mei: Dirk De Herder
□ tot 17 mei: Christian Carez
□ 22 mei - 21 juni: Maio Wassenberg

Heist-op-den-Berg

- C.C. Zwaneberg, Bergstraat
□ 9 apr. - 4 mei: Frank Toussaint
□ 7 mei - 1 juni: Marleen Peeters
□ 4-29 juni: Janou Sleghers
□ 2 juli - 31 aug.: Jean Alleyn

Heusden-Zolder

- C.C. Heusden-Zolder,
Dekenstraat 40
□ 9 apr. - 5 mei: Comeille Driezen
□ 7 mei - 2 juni: Frank Toussaint
□ 4-30 juni: Marleen Peeters
□ 2 juli - 1 sep.: Janou Sleghers
□ 3 sep. - 6 okt.: Jean Alleyn
□ 5 sep.: Eddy Wellens

Hoesele

- C.C. Hoesele, Europalaan 2
□ 9 apr. - 5 mei: Nadine Tasseel
□ 7 mei - 2 juni: Comeille Driezen
□ 4-30 juni: Frank Toussaint
□ 2 juli - 1 sep.: Marleen Peeters

Knokke-Heist

- C.C. Knokke-Heist
050-61.37.61, Meerlaan 30A
□ 10 apr. - 6 mei: Daniël Leppens
□ 8 mei - 3 juni: Dirk Willemen
□ 5 juni - 4 juli: Nadine Tasseel
□ 6 juli - 2 sep.: Comeille Driezen
□ 4 sep.: Frank Toussaint

Kortrijk

- C.C. Kortrijk,
Sint-Maartenskerkhof 8
□ 10 apr. - 6 mei: Annie Van Gemert
□ 8 mei - 3 juni: Annelies De Mey
□ 5 juni - 4 juli: Daniël Leppens
□ 6 juli - 2 sep.: Dirk Willemen

Marke

- O.C. Marke, Hellestraat 6
□ 10 apr. - 6 mei: Eddy Wellens
□ 8 mei - 3 juni: Jan Daneels
□ 5 juni - 4 juli: Annie Van Gemert
□ 6 juli - 2 sep.: Annelies De Mey

Menen

- O.C. 't Ghelandt, Waalvest
□ 10 apr. - 6 mei: Guido Haazen
□ 8 mei - 3 juni: Eddy Wellens
□ 5 juni - 4 juli: Jan Daneels
□ 6 juli - 2 sep.: Annie Van Gemert

Sint-Truiden

- C.C. De Bogaard,
Minderbroedersstraat 29
□ 9 apr. - 5 mei: Dirk Willemen
□ 7 mei - 2 juni: Nadine Tasseel
□ 4-30 juni: Comeille Driezen
□ 2 juli - 1 sep.: Frank Toussaint
□ 3 sep. - 6 okt.: Marleen Peeters

Strombeek-Bever

- C.C. Strombeek-Bever,
Gemeenteplein
□ 7 apr. - 3 mei: Janou Sleghers
□ 5-31 mei: Jean Alleyn
□ 12 - 28 juni: Bob Van den Bempt
□ 30 juni - 30 aug.: Marc Gomme
□ 1 sep. - 4 okt.: Sylvie Verhaeghe

Tielt

- C.C. Tielt, St.-Michielsstraat 9
□ 10 apr. - 6 mei: Annelies De Mey
□ 8 mei - 3 juni: Daniël Leppens
□ 5 juni - 4 juli: Dirk Willemen
□ 6 juli - 2 sep.: Nadine Tasseel
□ 4 sep. - 7 okt.: Comeille Driezen

Turnhout

- C.C. Turnhout, Warandestraat 42
□ 7 apr. - 3 mei: Bob Van den Bempt
□ 5-31 mei: Marc Gomme
□ 2-28 juni: Sylvie Verhaeghe
□ 30 juni - 30 aug.: Roger Van Namen
□ 1 sep. - 4 okt.: Greet Verlinden

Wevelgem

- O.C. Wevelgem, Iepenstraat 20
□ 10 apr. - 6 mei: Willy Truyens
□ 8 mei - 3 juni: Guido Haazen
□ 5 juni - 4 juli: Eddy Wellens
□ 6 juli - 2 sep.: Jan Daneels
□ 4 sep. - 7 okt.: Annie Van Gemert

Tentoonstellingsagenda

België

Antwerpen is in 1993 de culturele hoofdstad van Europa. Ter gelegenheid van deze gebeurtenis zijn in deze stad tal van tentoonstellingen en evenementen georganiseerd.

BBL - Brabo Hall

- 03/224.27.79, Lange Gasthuisstraat 20
□ tot 19 mei: Jan Vaerten - Ossip Zadkine (zie Tentoonstellingsnieuws)

Bouwcentrum

- 03/237.28.90, Jan Van Rijswijkkiaan 191
□ 12 juni - 31 aug.: De panoramische droom. Antwerpen en de wereldtentoonstellingen-1885, 1894, 1930 (zie Tentoonstellingsnieuws)

Centrum 't Elzenveld

- 03/223.56.28/830.01.11, 't Elzenveld, Lange Gasthuisstraat 45
□ 9 apr. - 31 mei: Arm in Antwerpen (zie Tentoonstellingsnieuws)

Openluchtmuseum voor Beeldhouwkunst Middelheim

- 03/827.15.34 - 828.13.50, Middelheimlaan 61
□ vanaf 6 juni: Nieuwe beelden voor het Middelheim (zie Tentoonstellingsnieuws)

Prov. Museum voor Fotografie

- 03/216.22.11, Waalse Kaai 47
□ tot 27 juni: Antwerpen '93. Een stad gefotografeerd. Een Europees Fotoprojekt en Multi-Kultureel Foto-atelier (zie Tentoonstellingsnieuws)

Provinciezaal

- 03/231.57.93, Jezusstraat 28
□ 25 juni - 22 aug.: Qin-krijgers en relictien (zie Tentoonstellingsnieuws)

Rockoxhuis

- 03/232.47.51 of 231.47.10, Keizerstraat 10-12
□ 15 mei - 27 juni: Rubensgrafiek (zie Tentoonstellingsnieuws)

Rubenshuis

- 03/232.47.51, Wapper 9 - 11
□ 15 mei - 27 juni: Rubens Cantoor (zie Tentoonstellingsnieuws)

Stapelhuis Sint Felix

- Oude Leeuwenrui/
Godefriduskaai
□ 16 apr. - 29 aug.: Installaties

- 25 juli - 10 okt.: Het sublieme gemis, een tentoonstelling over het geheugen van de verbeelding (zie Tentoonstellingsnieuws)

Museum Plantin Moretus en Stedelijk Prentenkabinet

- 03/233.02.94, Vrijdagmarkt 22
□ tot 13 juni: De Botanica in de Zuidelijke Nederlanden (einde 15de eeuw - ca. 1650) (zie Tentoonstellingsnieuws)

Museum voor Hedendaagse Kunst Antwerpen

- 03/238.59.60, Leuvenstraat 32
□ 10 apr. - 30 mei: Philippe Stark. Architectures (zie Tentoonstellingsnieuws)

OL.V. Kathedraal Antwerpen

- 2 apr. - 30 mei: Camera Gothica, gotische kerkelijke architectuur als thema in de 19de eeuwse Europese fotografie (zie Tentoonstellingsnieuws)

Openluchtmuseum voor Beeldhouwkunst Middelheim

- 03/827.15.34 - 828.13.50, Middelheimlaan 61
□ vanaf 6 juni: Nieuwe beelden voor het Middelheim (zie Tentoonstellingsnieuws)

Prov. Museum voor Fotografie

- 03/216.22.11, Waalse Kaai 47
□ tot 27 juni: Antwerpen '93. Een stad gefotografeerd. Een Europees Fotoprojekt en Multi-Kultureel Foto-atelier (zie Tentoonstellingsnieuws)

Provinciezaal

- 03/231.57.93, Jezusstraat 28
□ 25 juni - 22 aug.: Qin-krijgers en relictien (zie Tentoonstellingsnieuws)

Rockoxhuis

- 03/232.47.51 of 231.47.10, Keizerstraat 10-12
□ 15 mei - 27 juni: Rubensgrafiek (zie Tentoonstellingsnieuws)

Rubenshuis

- 03/232.47.51, Wapper 9 - 11
□ 15 mei - 27 juni: Rubens Cantoor (zie Tentoonstellingsnieuws)

Stapelhuis Sint Felix

- Oude Leeuwenrui/
Godefriduskaai
□ 16 apr. - 29 aug.: Installaties

- en 30 jaar afdeling mode, Mode academie Antwerpen
□ 14 mei - 29 aug.: Modefotografie

't Stille Pand

- 03/233.41.90 (na 20.00 u.), Rembrandtstraat 25
□ 24 april - 22 mei: Religie en Cultuur

St.-Carolus Borromeuskerk

- 03/235.88.48, Hendrik Conscienceplein
□ 28 mei - 28 aug.: Videomontage: Jezuieten in Antwerpen

St.-Michielskerk

- 03/237.42.05, Amerikalei 165
□ tot 4 april: Postzegeltentoonstelling, Christus als centrale figuur

Zoo-museum

- 03/231.16.40, Koningin Astridplein 26
□ 29 apr. - 26 sep.: 150 jaar Zoo-affiches (zie Tentoonstellingsnieuws)

Zuiderpershuis

- 17 juli - 31 aug.: Kunst met Diamantinspiratie (zie Tentoonstellingsnieuws)

Randactiviteiten

Antwerpen 93 en gewone tentoonstellingen

Antwerp Seafarers' Centre

- "Stella Maris"
03/233.34.75, Italiëlei 72
□ 23-25 april: Mensen aan boord, en Kunstenaars uit de Antwerpse haven

Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven

- 03/232.55.80, Minderbroedersstraat 22
□ tot 26 apr.: Filip Tas portretteert Antwerpse Kunstenaars
□ tot 7 mei: "Het ontstaan Van Nu en Straks"
□ 15 mei - 28 aug.: Het Bordeel van Ika Loch. De Antwerpse literaire avant-garde in de jaren '20

CC Luchtbal

- 03/542.49.40, Columbiestraat 110, 2030 Antwerpen
□ 19 maart - 25 apr.: Ambachtelijke Textieldruk

Districthuis Borgerhout

- 03/236.99.00
□ 1 juni - 31 juli: Antwerpen 1920

E Artiste Preuve, grafiekgalerie

- 03/450.71.33 of 03/237.93.51, Oude Kerkstraat 64
□ tot 11 april: Pol Mara
□ 23 april - 9 mei: Tsaney Stoyan (Bul.)
□ 14 mei - 6 juni: Paul

CULINAIRE AMBIANCE

Het lijfblad voor al wie houdt van een lekker hapje met een fijn glaasje! Schuif bij aan de tafel van de fijnbekken voor wie het leven iets méér is dan eten op tijd en stond.

B E S T E L B O N

Ja, ik schrijf mij in voor een jaarabonnement (11 nummers) op Culinaire Ambiance en ontvang gratis de CP-Gids, een overzicht in kleur van 350 restaurants, leden van onze Ambiance-Club en betaal 1300 BEF.

via overschrijving op onze rekening 149-4051148-15

via gekruiste cheque op naam van Uitgeverij MIM

NAAM VOORNAAM

STRAAT NR

POSTCODE TEL

DATUM HANDTEKENING

MAANDELIJKS

- Een uitgebreid culinair dossier
- Visdag is feestdag; visrubriek
- Restaurantbesprekingen
- Wijndegustaties & wijngeschiedenis
- Stap-voor-stap bereidingen
- Reisreportages, ...

Bon terug te sturen naar
Uitgeverij MIM
Lakborslei 114 - 2100 Deurne

Wunderlich (D)
□ 11 juni - 27 juni: Frans Minnaert
Etnografisch Museum
03/232.08.82, Suikerrui 19
□ tot 6 juni: Korea: natuur, religie en ceramiek (zie Tentoonstellingsnieuws)
□ 19 juni - 5 sep.: Het goud van Colombia (zie Tentoonstellingsnieuws)
Finse Kerk
03/232.80.47, Italiëlei 69
□ 5 juni: Geschiedenis van de Finse kerk in België, audiovisuele tentoonstelling
Galerij Brabo
Desguinlei 100
□ 22-28 april: Armoede in woord en beeld
Galerij Campo Guy & Michel
□ 23 apr. - 15 juni: Zes Belgische Abstracten
□ 11 sep. - 7 nov.: Antwerpen '93
Galerij Haeste
03/233.12.70, Lange Doornikstraat 27
□ 14 mei - 30 mei: Hedendaagse Religieuze Kunst
Hangar 26-27
□ 21 juli - 22 aug.: Marineschilders uit Europese landen
KB-galerij
03/202.90.11, Eiermarkt 20
□ 26 mei - 3 okt.: Retabeltentoonstelling
□ eind juni - 31 dec.: Technologie in de Kunst
Museum van Douane en Accijnzen
03/234.08.40 (tst. 332), Kattendijkdok, Oostkaai 22
□ 14 mei - 30 juni: Belasting is troef, fiscale geschiedenis van het kaartspel
Museum Vleeshuis
03/233.64.04,
Vleeshouwersstraat 38-40
□ 1 mei - 1 nov.: Oude Antwerpse stadszichten
□ eind mei-okt.: Retabels in bezit van het museum Vleeshuis
Nationaal Scheepvaartmuseum
03/232.08.50, Steenplein 1
□ 7 mei - 31 dec.: Scheve Schepen. De vormenrijkdom van de Chinese scheepsbouw (zie Tentoonstellingsnieuws)
Observatorium Open Stad
□ 29 maart - 19 dec.: Panorama's
Opleidingsschip Mercator en verscheidene zaterdagmarkten
02/422.59.11
□ 31 juli - 11 aug.: Pater Damiaan
Pax-Christi-Vredescentrum
□ 24 apr. - 9 mei: Inzet voor vrede, beeldhouwwerk van May Claerhout
Provinciaal Centrum Arenberg
03/232.11.14, Arenbergstraat 28
□ tot 30 mei: Theaterfoto's van Herman Selleslugs

Provinciaal Diamantmuseum
03/231.86.45, Lange Herentalsestraat 31-33
□ 11 juni - 3 okt.: Diamantjuwelen uit Antwerpen 17de eeuw (zie Tentoonstellingsnieuws)
Provinciaal Museum voor Kunstambachten Sterckshof
03/324.02.07 / 03/324.71.76,
Hoofvunderlei 160, 2100 Antwerpen
□ het museum sluit vanaf 1 april 1993 tot 1 mei 1994.
Provinciehuis
03/237.28.00, Koningin Elisabethlei 22
□ 15 juni - 4 juli: Uit de schatkamer, spectaculaire diamantjuwelen (zie Tentoonstellingsnieuws)
Stadsbibliotheek
03/233.97.12, Hendrik Conscienceplein 4
□ 8 mei - 1 aug.: De Nottebohmzaal: Boek en Mecenaat
□ 7 aug. - 31 okt.: Ingebonden. Hedendaagse Antwerpse Kunstboekbinders
't Stille Pand
03/233.41.90 (na 20.00 u.), Rembrandtstraat 25
□ 24 april - 22 mei: Religie en Cultuur
St.-Carolus Borromeuskerk
03/235.88.48, Hendrik Conscienceplein
□ 28 mei - 28 aug.: Videomontage: Jezuiten in Antwerpen
St.-Michielskerk
03/237.42.05, Amerikalei 165
□ tot 4 april: Postzegel tentoonstelling, Christus als centrale figuur
□ 6 aug. - 15 aug.: Maria postzegel tentoonstelling
St.-Pauluskerk
03/232.32.67, St.-Paulusstraat
□ 11 apr. - 30 sep.: De schatten van Sint-Pauluskerk. De grote brand van de kerk in 1968
Volkskundemuseum
03/220.86.53, Gildekamerstraat 2-6
□ 19 juni - eind aug.: De kostuums van Den Deugniet
Zoo-museum
03/231.16.40, Koningin Astridplein 26
□ 29 apr. - 26 sep.: 150 jaar Zoo-affiches (zie Tentoonstellingsnieuws)
□ 3 juli - 12 sep.: Witte beelden (zie Tentoonstellingsnieuws)
□ 3 juli - 12 sep.: Internationale openlucht tentoonstelling van animaliers (zie Tentoonstellingsnieuws)
Aalst
C.C. De Werf
053/76.13.11, Molenstraat 51
□ 18 juni - 19 sep.: Aalst 1901
□ 18 juni - 19 sep.: Daens

□ 18 juni - 19 sep.: L.P. Boon
□ 18 juni - 19 sep.: Hedendaagse Kunst met Engagement
Stedelijk Museum Oud-Hospitaal
053/70.26.60, Oude Vismarkt 13
□ tot 18 apr.: Gerestaureerde muurschilderingen uit Aalst
□ 22 apr. - 9 mei: Etienne Le Compte
Berchem
C.C. Berchem
□ 23 apr. - 13 juni: Paradise lost
□ 20 aug. - 24 aug.: Paradise regained, nieuwe beelden en symbolen
Beringen
Galerij Casino Beringen
011/42.15.26, Kiosklein 25
□ tot 18 april: Jeanine Laenen en Frans Adelhof
□ 24-25 april: Hypnaldagen
□ 30 apr. - 16 mei: Schilderijen van Norbert De Clercq
□ 21 mei - 13 juni: Gerard Bijmens en Jos Bamps
Borgerhout
Districtshuis Borgerhout
03/236.99.00
□ 1 juni - 31 juli: Antwerpen, centrum van het modernisme in 1920
Bornem
C.C. Ter Dilt
03/889.75.63, Sint-Amandsesteenweg 41-43
□ tot 4 apr.: Dioliba, het leven langs de Niger
□ april: Lijn en lijnenspel in moderne en hedendaagse kunst
□ mei: Ter Dilt in Kunstlicht, groepstentoonstelling van een aantal jonge, veelbelovende kunstenaars
□ juni: Eindejaarstentoonstelling van de Tekenacademie
Brugge
Memlingmuseum
050/33.99.11, Mariastraat 38
□ 22 juni - 10 okt.: Meesterwerken van de Brugse edelsmeedkunst
Brangwynmuseum
050/33.99.11, Dijver 16
□ vanaf 23 juni: Meesterwerken van de Brugse edelsmeedkunst
Halle-Jan Garemijnzaal
□ 3 apr. - 2 mei: Retrospectieve Rik Slabbinck
Brussel
Algemeen Rijksarchief
02/513.76.80, Ruisbroekstraat 2-8
□ tot 15 mei: De Orde Van Malta in de Zuidelijke Nederlanden (zie Tentoonstellingsnieuws)
Autoworld
02/736.41.65 of 736.56.20, Jubelpark 11
□ tot 6 apr.: Oude affiches
□ tot 25 april: Byrrh en de denkbeeldige affiche
□ 28 juni - 4 juli: Art Car: dure prestigewagens

Bellevuemuseum
02/511.44.25, Paleizenplein 7
□ tot 20 juni: Van Goud en Zwart. Pendules met "Indianen en Negers" (zie Tentoonstellingsnieuws)
Bibliotheeca Wittockiana
02/770.53.33, Bemelstraat 21-23, 1150 Brussel
□ tot 22 mei: Arrabal dichter, teksten, illustraties, boekbanden (zie Tentoonstellingsnieuws)
□ tot 22 mei: Anne Goy kleedt de "poquettes volantes" aan
□ 18 juni - 31 juli: Het huis der pagina's, en Clothilde Lambert: papiers de reliure
□ 4 sep. - 9 okt.: Anne de Bodt: textiel en papier
Fondation pour l' Architecture
02/649.02.59, Kluisstraat 55 1050 Brussel
□ tot 25 apr.: De constructieve kleur. De polychromie in de architectuur en meubelkunst der jaren 1920 (zie Tentoonstellingsnieuws)
Galerie Isy Brachot
02/511.05.25, Louizalaan 62 A, 1050 Brussel
□ tot 30 apr.: Guillaume Bijl. Compositions & Documenta
Wax Museum
Galerij van het Gemeentekrediet
02/222.47.07, Passage 44, Kruidtuinlaan 44
□ tot 27 juni: Waals expressionisme (zie Tentoonstellingsnieuws)
Goethe-Instituut
02/230.39.70, Belliardstraat 58
□ tot 30 april: Horst Janssen, etsen
Hortamuseum
02/537.16.93, Amerikaansestraat 25, 1050 Sint Gillis
□ 15 apr. - 6 juni: Geschiedenis van een huis: Het Huis Blondel van Hendrik Beyaert (°1886, Brussel)
Instrumentenmuseum
02/512.08.48, Kleine Zavel 17
□ tot 30 mei: De Javaanse Gamelan
Japane Toren
02/268.16.08, Van Praetlaan 44
□ tot 15 juli: Chinees export-porselein
□ 15 juli - 9 jan.'94: Samurai
KB-Galerij
02/517.56.72, Grote Markt 19
□ tot 18 apr.: Bakeliet. Een nostalgische terugblik (zie Tentoonstellingsnieuws)
Kindermuseum
02/640.01.07, Burgemeesterstraat 15
■ Open tot juni en vanaf sep.: Een levendig museum voor kinderen van 2 tot 12 jaar (zie Tentoonstellingsnieuws)
□ tot mei 1995: Je leven vol kleur
Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis
02/741.72.11, Jubelpark 10

□ tot 25 april: Hofkunst van de Sassanieden (224-652) (zie Tentoonstellingsnieuws)
□ 19 maart - 9 mei: "Apamea in Syrië. Winterkwartier van het tweede Parthische legioen" of "De Sassanieden gezien door de Romeinen" (zie Tentoonstellingsnieuws)
Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, afdeling Moderne Kunst
02/508.32.31, Koningsplein 1-2
□ tot 30 mei: Kunst in België na 1980 (zie Tentoonstellingsnieuws)
Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, afdeling Oude Kunst
02/508.32.11, Regentschapsstraat 3
□ tot 16 mei: Jacob Jordaens (1593-1678)
□ sep-okt.: Antoine Wiertz (1805-1865), tekeningen: De val der opstandige engelen
Koninklijk Museum voor Midden-Afrika
02/769.52.11, Leuvense steenweg 13, 3080 Tervuren
□ tot 16 mei: Olivier Koulischer: Terug van Ouagadougou: schilderijen, tekeningen uit Burkina Faso
□ tot 31 mei: Ward Lemout: Impressies uit Senegal: schilderijen
□ juni - 2 juli: Moseka: Zaïrese schilderes, autodidacte
□ juni - 18 nov.: Toeareg 1: fototentoonstelling
□ juli: Safi, aquarelliste uit Zaïre
Museum van Elsene
02/511.90.84, Jean Van Volsemstraat 71, 1050 Brussel
□ 7 mei - 11 juli: De sfinx van Wenen. Sigmund Freud, Kunst en Archeologie
Museum voor het Kostuum en de Kant
02/512.77.09, Violetstraat 6
□ tot 7 nov.: Kostbare sjaals, kasjmier en kant
Paleis voor Schone Kunsten (hall)
02/507.84.66, Ravensteinstraat 23
□ tot 23 mei: Edward Hopper (zie Tentoonstellingsnieuws)
□ tot 11 april: Isa Genzken
VUB, Trefcentrum Y'
02/641.23.25, Pleinlaan 2
□ tot 23 april: Axel Claes, schilderijen
□ tot 30 april: Eric Van Engeland
□ 7-31 mei: Jurgen Rogiers, fototentoonstelling
Deinze
Museum van Deinze en Leiestreek
091/86.00.11, Lucien Matthyslaan 3-5
□ tot 25 apr.: Schilderijen en tekeningen van Arie Van de Giessen (1896-1950)

- 1-23 mei: Weerspiegeld in de Leie
- 28 mei - 28 juni: Schilderijen van Antoon De Clerck
- 11 juli - 12 sep.: Acht van Latem (zie Tentoonstellingsnieuws onder Deurle)

Deurle

Museum Dhondt Dhaenens
091/82.51.23, Museumlaan 14

- tot 25 apr.: Landschappen - Vervantschappen.
- 2 mei - 27 juni: FTI-tentoonstelling
- 11 juli - 12 sep.: Acht van Latem (zie

Tentoonstellingsnieuws)

Museum Leon Desmet

Museumlaan 18

- 4 apr. - 9 mei: Alfons Vermeir
- 16 mei - 13 juni: Raf Van Cauwenberghe
- 10 juli - 12 sep.: Leon Desmet

Dilbeek

O.C. Westrand (galerij)

02/466.20.30, Kamerijklaan 19

- 3 apr. - 2 mei: Confrontaties: Taktiele kunst i.s.m. Licht en Liefde
- 8-30 mei: Lijn, educatieve tentoonstelling
- 5-27 juni: A.B.K.

Gaasbeek

Kasteel van Gaasbeek

02/532.43.72, Kasteelstraat 40, 1750 Gaasbeek (Lennik)

- tot 9 mei: Eugeen Van Mieghem (1875-1930)
- 6-27 juni: Schilderijen en tekeningen van Paul Lindemans (1890-1968)

Geel

Kunstencentrum

014/58.27.51, Doelenstraat 41

- tot 25 april: Leo Jacobs, schilderijen
- 1-23 mei: Pool Riemiz, schilderijen

Genk

Domein Bokrijk

011/22.45.75, Het Domein Bokrijk, 3600 Genk

- 17 apr. - 11 juli: Leerzaam Huisraad (zie Tentoonstellingsnieuws)
- 21 juli - 5 sep.: Van plank tot klank (zie Tentoonstellingsnieuws)

Gent

Centrum voor Kunst en Cultuur (Sint-Pietersabdij)

091/22.07.62, Sint-Pietersplein 9

- tot 30 april: De Wereld van Anne Frank, 1929-1945

Cultureel Comité Sint-Amandsberg

091/25.18.15, Campo Santo kapel, Antwerpsesteenweg

- 1-31 mei: Ria Bosman, Johan Boutelegier, Vincent De Roder

en Ignace De Vos, Jonge Kunst uit het Gentse

Galerie Ligne

Jan Breydelstraat 32-34

- tot 18 april: Koenraad Tinelt tekeningen

Galerie Van Langenhove

Sint-Joriskaai 6A

- 3 apr. - 2 mei: Jan Mulder, retrospectieve tentoonstelling (zie Tentoonstellingsnieuws)

Galerij Sofie Lachaert

091/25.72.44, Zwartezusterstraat 20

- 21 apr. - 22 mei, "Afrodisiakt", erotische sieraden van Els Ongenae

Gele Zaal

091/35.37.01, Nonnemeersstraat 26

- tot 17 apr.: Dirk Boes, Turnhouts kunstenaar
- 14 mei - 26 juni: Vijf kunstenaars: Anne Boons, Peter Morrens, Claude Dendauw-Imbo, Geert Opsomer en Filip Fierens

Hof van Ryhove

091/23.99.22, Onderstraat 20

- juni-aug.: Oude vensters en glas in Gent
- 12 sep.: Open Monumentendag

Interbellum

091/26.79.46, Olijfstraat 69

- tot 2 mei: Retrospectieve

tentoonstelling Jan Mulder (zie Tentoonstellingsnieuws)

KB-galerij

Kouter 175

- 17 april - 12 mei: Hasselts modemuseum te gast in de Kredietbank

Museum Arnold Vander

Haeghen

091/25.79.37, Veldstraat 82

- tot 25 apr.: Het Willemsfonds in de Vlaamse sociale strijd
- 30 apr. - 6 juni: Kunstschatten van Oekraïne uit het Museum van Kiev. Met holografische toepassingen

Museum van Hedendaagse Kunst

091/22.17.03, Citadelpark

- tot 9 mei: Lifestyle (zie Tentoonstellingsnieuws)
- 29 apr. - 27 juni: Rendez (-) vous: Jimmie Durham, Ilya Kabakov en Henk Visch (zie Tentoonstellingsnieuws)

Museum voor Schone Kunsten

091/22.17.03, Citadelpark

- tot 6 juni: Theo van Rysselberghe. Retrospectieve (zie Tentoonstellingsnieuws)
- 26 juni - 29 aug.: Werken van Theo van Rysselberghe uit het legaat Simon-Wolfskehl

Museum voor Sierkunst

091/25.66.76, Jan Breydelstraat 5

- tot 18 apr.: Sierkunst uit Melanesië

□ tot 18 apr.: Zilver in beweging. Zestig hedendaagse zilversmeden

- tot 18 apr.: Traditionele Japanse keramiek
- 3 mei - 4 aug.: Henry van de Velde. Een Europees Kunstenaar in zijn tijd (zie Tentoonstellingsnieuws)

Museum voor Volkskunde

091/23.13.36, Kraanlei 65

- 17 juli - 26 sep.: "Kom binnen, Kom binnen, De cirkel gaat beginnen", Gentse circussen en circusartiesten & "Mugo's Magic Circus"

Museum Wetenschap en

Techniek

091/64.67.54/58, Korte Meer 9

- tot mei: Van Telraam tot Computer

Museum voor Industriële

Archeologie en Textiel

091/23.59.69, Minnemeers 9

- tot eind '93: Leder: gelooid van huid tot riem

Oudheidkundig Museum van de

Bijloke

091/25.11.06, Godshuizenlaan 2

- 3-30 apr.: Lichtweefsels: hedendaagse en oude kunst uit Sardinië

Richard Foncke gallery

091/23.81.28, Sint-Jansvest 18

- tot 25 april: Johan Van Geluwe

Abonneer je **NU** op Ons Erfdeel

WIE ZICH NU ALS NIEUWE ABONNEE MELDT VOOR 1993, ONTVANGT GRATIS ALS WELKOMSTGESCHENK:

VAN NU EN TOEN, STAALKAART VAN ARTIKELEN UIT ONS ERFDEEL

Een unieke bloemlezing van 360 bladzijden, met artikelen uit 32 jaargangen (1957-1989) van het algemeen-Nederlands cultureel tijdschrift Ons Erfdeel.

Uit deze periode is een keuze van veertig artikelen gemaakt. Deze hebben betrekking op een breed scala aan onderwerpen:

de kunsten, media, internationale culturele betrekkingen, geschiedenis, culturele samenwerking, taal- en cultuurpolitiek en diverse algemeen-maatschappelijke vraagstukken.

Daarmee geeft deze staalkaart een adequaat beeld van de veelzijdigheid van *Ons Erfdeel*, dat door zijn algemeen-Nederlands karakter en cultuurpolitiek engagement een eigen plaats verwierf in het culturele leven van Nederland en Vlaanderen.

Dit aanbod geldt uitsluitend voor nieuwe abonnees die het afgelopen jaar geen abonnee zijn geweest. Toezending van het geschenk gebeurt onmiddellijk na ontvangst van het abonnementsgeld.

Stuur de bon (of een kopie) naar: Stichting Ons Erfdeel, Murissonstraat 260, B-8931 Rekkem.

ONS ERFDEEL

JA, NOTEER MIJ ALS NIEUWE ABONNEE OP ONS ERFDEEL 1993: Abonnementsprijs 1.800 BF voor 5 nummers (800 blz.)

NAAM: _____

STRAAT: _____

POSTCODE: _____ PLAATS: _____

IK STORT HEDEN 1.800 BF OP POSTREKENING 000-090700-53 VAN STICHTING ONS ERFDEEL

IK BETAAL NA ONTVANGST VAN DE FACTUUR.

Datum: _____

Handtekening: _____

**REMA-
HOTEL**
Bellevue
Traben-
Trarbach

TRABEN-TRARBACH

Een dubbelstadje gelegen aan de oever van de Moezel, halfweg Koblenz en Trier. Dit uiterst gezellig wijnstadje, omgeven door Hunsrück en Eifel, biedt de toerist niet alleen de rustige natuurlijke schoonheid van de Moezelvallei met zijn eindeloze wijnvelden en de "gemütlichkeit" der lokale bevolking, maar ook een schat aan bezienswaardigheden. Hiertoe behoren de prachtige oeverpromenade, het Mittelmoselmuseum, het Ikonocentrum, de Mont Royale-vesting, de ruïne Grevenburg, de prachtige vakman-Jugendstilhuizen en patriciërswoningen, de bergkloosterruïne. Ook de sportievelingen vinden hier hun gading door talrijke watersportmogelijkheden op de Moezel zoals waterskiën, roeien, kanovaren, motorsportboten, vissen. Tot de verdere mogelijkheden behoren zweefvliegen vanaf de Mont Royal, tennissen, minigolf enz... Tevens beschikt Traben-Trarbach over een groot openlucht thermaal zwembad. Uitstappen naar Trier, Bernkastel-Keus, Cochem, Idar Oberstein, enz., behoren er tevens tot de mogelijkheden.

Rema hotel "BELLEVUE"

Modern, gezellig en comfortabel hotel gelegen aan de oever van de Moezel. Architecturaal harmonisch geïntegreerd in een onnavoetsbaar Jugendstilddecor.

Infrastructuur

- receptie met safes • gastronomische restaurant
- caféterras met panoramisch zicht op de Moezel en omgeving
- oergezellige hotelbar • schilderijengallerij
- vergaderzalen tot 100 personen

Gratis sport- en ontspanningsmogelijkheden

- bootaanlegsteiger voor het hotel
- prachtig overdekt zwembad • sauna

Sport- en ontspanningsmogelijkheden tegen billijke vergoeding

- zonnestudio • schoonheidsfarm "Lancaster" • fietsenverhuur

Kamers

Alle kamers zijn ruim en comfortabel ingericht. Ze beschikken allen over badkamer met douche/bad en WC, kleuren-TV, radio, telefoon en minibar.

Schoolmuseum Michel Thiery

091/22.80.50/22.25.88, St.-Pietersplein 14

- tot 31 juli: Micro-mineralen: grootse fotomodellen

Vleeshuis

Groentenmarkt 17

- tot 18 april: Koenraad Tinel: sculpturen

Hasselt

Cultureel Centrum

011/22.99.31, Kunstlaan 5

- tot 12 apr.: Op zoek naar een Schoon Servies, tentoonstellingsproject gewijd aan keramiek van Vlaamse kunstenaars (zie Tentoonstellingsnieuws)

- 23 apr. - 23 mei: Antoon De Clerck. Retrospectieve tentoonstelling

- 28 mei - 27 juni: Bronislaw Chromy, Pools beeldhouwer

Nationaal Jenevermuseum

011/24.11.44, Witte Nonnenstraat 19

- 3 apr. - 16 mei: Jeneverproducent Braeckman (Nederzwalm) te gast te Hasselt

- 8 mei - 31 okt.: Een schatkist vol jenever, geschiedenis van de accijnzen

- 11 sep. - 31 okt.: Jeneverproducent Bouillon sa, Grâce-Hollogne te gast te Hasselt

Provinciaal Museum en Actualiteitscentrum

011/21.02.66, Zuivelmarkt 33

- tot 30 mei: Jan van Munster, Leo Copers en André Bertels

Stedelijk Museum Stellingwerff-Waardenhof

011/24.10.70, Maastrichterstraat 85

- 8 mei - 6 juni: Piet Stockmans, keramist

- 11 sep. - 7 nov.: Erik Vektor en Hub Baerten, composities

- 11 sep. - 19 dec.: Met Le Loup op reis - Limburg door een 18de eeuwse bril bekeken

Herentals

Lakenhalle (oude Stadhuis)

014/21.28.27, Grote Markt

- 3-25 apr.: Robert Melis

- 1-23 mei: Patsy De Peuter

- 5-27 juni: Lucienne Leyen

- 11 sep. - 3 okt.: Patty Wouters & Luca Aussems

Heusden-Zolder

Cultuurcentrum

011/53.33.15, Dekenstraat 40

- tot 7 april: Nadine Tasseel met "Mensen", fotografie en tekenkunst

- 9 apr. - 5 mei: Comeille Driezen met "Kinderen van de Klimroos", fotografie

- 7 mei - 2 juni: Frank Toussaint met "Koerdistan", foto's

- 4-30 juni: Marleen Peeters met "De fascinatie van theater", foto's

- 2 juli - 1 sep.: Janou Slegers met "Physical strength", foto's

Hoegaarden

Bier- en Streekmuseum 't Nieuwhuys

02/734.81.63, Ernest Ourystraat 2-4

- 25 apr. - 1 sep.: Hoegaarden en zijn bier

Hoeselt

K.C. Ter Kommen

011/41.63.58, Europaalaan 2

- 30 apr. - 2 mei: Bloemschikken

- 4-14 mei: Parel voor de kleinen, kinderboekillustraties

- 20-31 mei: Internationale tentoonstelling over kalligrafie

Kruishoutem

Stichting Vanneman

091/83.52.87,

Vandevordeweg 2

- tot 30 apr.: Pierre Bayard, François Boisrond, Robert Combas en Tom Wesselmann (zie Tentoonstellingsnieuws)

- 15 mei - 3 juli: Eugène Dodeigne: sculpturen; José Vermeersch: sculpturen; Hans Vandekerckhove: schilderijen

Leuven

ABB-Galerij

016/24.37.72, Hoekgebouw

Diestsevest

- *16 mei - 13 juni: Antieke Amerikaanse Quilts uit de collectie van Colette Schöfer en Mme Derumeaux

Provinciemuseum P. van Humbeek - M. Piron

016/22.28.93, Mechelsevest 108

- 2-25 april: Josepha Vermeyen Collage - Assemblage

- 7-30 mei: Luk Mutsaerts, schilderijen

- 4-20 juni: Nikolay Panayotov, tekeningen, aquarellen en schilderijen

- 25 juni - 29 aug.: Pop Art: grafiek

- 3-26 sep.: Georges Libbrecht, schilderijen

C.C. Romaanse Poort

Brusselsestraat 63

- 16 mei - 13 juni: Antieke Amerikaanse Quilts uit de collectie van Colette Schöfer en Mme Derumeaux

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

Lokeren

Stedelijk Museum

091/48.28.05, Markt 15 A

- tot 28 nov.: Landbouw en landelijk leven om en rond Lokeren

Mechelen

Gaspard De Wit - Koninklijke

Manufactuur van Wandtapijten n.v.

015/20.29.05, Refugie Abdij van Tongerlo, Schoutetstraat 7

- 30 apr. - 27 juni: Gouden Weefsels. Vlaamse Wandtapijten van de Spaanse Kroon (zie Tentoonstellingsnieuws)

Menen

O.C. 't Ghelandt

056/51.58.91, Waalvest

- 3-12 apr.: Paasttentoonstelling

- 1-9 mei: Wereldoorlog I

- 14-31 mei: Beelden Dirk De Middeleer

Mol

Jakob Smitsmuseum

014/31.74.35, Sluis 155/2

- 10 juli - 15 aug.: Walter Vaes: schilderijen, etsen, tekeningen

Neerpelt

Dommelhof

011/64.27.05, Toekomstlaan 5

- tot 18 april: Dany Tulkens, beelden

- 24 apr. - 23 mei: Micaela Velazquez Rodriguez, hedendaagse kunstvormen

- 24 apr. - 23 mei: Nina Haveman, schilderijen

- 24 apr. - 23 mei: Ann Francx, wandsculpturen in lood

- 12-27 juni: Noordlimburgse Academie voor beeldende kunsten

Oostende

Kunsthuis Loosveldt vzw

059/70.52.73, Romestraat 41

- tot 25 apr.: Götterdämmerung, monumentale grafiek van Peter De Koninck

Museum Ensorhuis

059/80.53.35, Vlaanderenstraat 27

- tot 31 mei: James Ensor en Emile Verhaeren

- 1 juni - 31 dec.: De huizen van Ensor

Museum voor Schone Kunsten

059/80.53.35, Wapenplein

- tot 31 mei: 100 Jaar Museum voor Schone Kunsten Oostende. Historische tentoonstelling (zie Tentoonstellingsnieuws)

- 24-25 apr.: Opendeurdagen Oostende Musea (M.S.K., Museum Ensorhuis, P.M.M.K., Aquarium, Heemmuseum "De Plate", Museum Sint-Pieters-ruinen, Memoriaal Prins Karel)

- 15 mei - 13 juni: Arlette Vereecke, kunstschilder

- 19 juni - 31 aug.: 15de Europa-prijs voor Schilderkunst van de stad Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

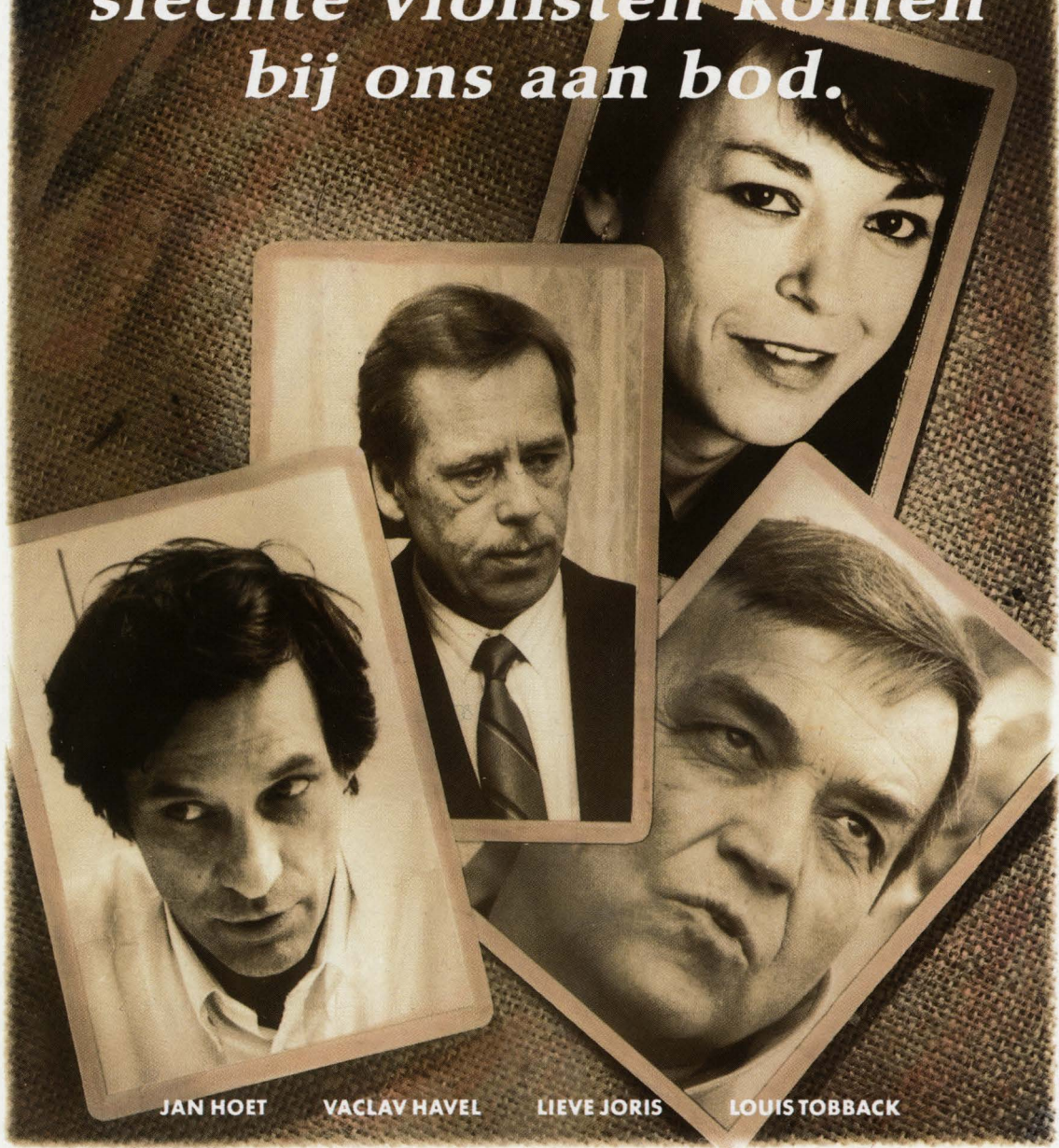
- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

- 11 sep. - 17 okt.: 200 jaar Schone Kunsten te Oostende

**Ook behoorlijk
slechte violisten komen
bij ons aan bod.**

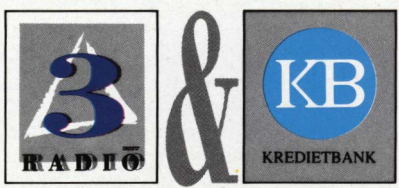
JAN HOET

VACLAV HAVEL

LIEVE JORIS

LOUIS TOBBACK

Als u denkt dat we bij Radio 3 alleen tijd hebben voor violisten, componisten, trompettisten, pianisten, paukenisten of solisten, dan vergeet u iets: onze woordprogramma's. Daarin volgen we marxisten, dadaïsten, slavisten, naturalisten, sofisten, germanisten, expressionisten, alle boeiende kunstvormen en denkstromingen op de voet. Er zijn dagelijks culturele kronieken na het nieuws van 18 uur en we volgen de culturele actualiteit in "De Kunstberg" om 16.30 uur. De woordprogramma's van Radio 3. Verrassend veelzijdig en zonder grenzen.

PARTNERS IN CULTUUR

Overijse

CCVG De Bosuil

02/657.31.79, Witherendreef 1
□ tot 4 apr.: Van Brabant
Nadine en Gregoire Helene
□ 10-25 apr.: Vlogaert

Oudenburg

Abtsgebouw van Oudenburg

□ 16 juli - 3 okt.: Het
wapenschild van Oudenburg

Sint-Amands-aan-de-Schelde

Provinciaal Museum Emile

Verhaeren

052/33.08.05, Kaai 22
□ tot 30 juni: Documenten van
en herinneringen aan E.
Verhaeren (1855-1916)
□ tot 31 okt.: 100 jaar "Les
campagnes hallucinées",
Brangwyn, een illustrator voor
Verhaeren

Romain Desaeghermuseum

052/33.23.66, Winkelstraat 38
□ 3 apr. - 31 okt.: De
getekende kruisweg van Romain
Desaegher

Sint-Niklaas

Stedelijk Museum Zwijgershoek
03/777.29.42, Regentiestraat 61-
63

□ tot 25 apr.: XVde Biënnale
van de Kleingrafiek. Internationale
exhibiswedstrijd "Gerard
Mercator en de cartografie" (zie
Tentoonstellingsnieuws)

□ 2 mei - 20 juni: Marcel
Broothaers: grafiek en
reliefplaten

Sint-Truiden

CC de Boggaard

011/68.79.59,
Minderbroederstraat 29
□ 2-18 apr.: Retro Lemmens
□ 24 apr. - 2 mei: Kunstschilder
A. Embrechts

Provinciaal Museum voor Religieuze Kunst

011/68.85.79, Begijnhof 59
□ 14 mei - 27 juni: Roemeense
ikonen van de XVde tot de
XVIIIde eeuw, uit het Nationaal
Museum voor Roemeense Kunst
van Boekarest
□ 28 aug. - 31 okt.: Sint-
Truidens Zilver

Tielrode

Boot galerij

Antwerpse Steenweg 48
□ tot 2 mei:
Grafiektentoonstelling "3 x 3"
met Fred Bervoets, Linda Vinck,
Albert Daniels e.a.
□ 22 mei - 27 juni: Grafiek met
Wortels in West-Vlaanderen
□ 7 aug. - 12 sep.: Grafiek uit
het Nationaal Hoger Instituut
van De Academie van
Antwerpen

Tongeren

Gallo Romeins Museum

012/23.39.14, Kielenstraat 15
■ In afwachting van de opening
van dit museum in 1994
organiseert het VVV Tongeren

talloze opmerkelijke activiteiten,
info: 012/23.29.61

Turnhout

C.C. De Warande

014/41.94.94, Warandestraat 42
□ 3-18 apr.: Wit over Zwart
□ 10 apr. - 23 mei: "3 x Actuele
Beeldhouwkunst uit de Kempen:
Marc Bogaerts, Raymond Minnen
en Frank Prinsen", en "Actuele
Kunst uit de Duitstalige
gemeenschap: Simone Huby,
Mathieu Schouteden, Francis
Feidler, Wilfried Gentke, Benoît
Christiaens"

□ 26 juni - 5 sep.: Het Museum
(zie Tentoonstellingsnieuws)

Nationaal Museum van de Speelkaart

014/41.56.21, Druivenstraat 18
□ 2 apr. - 20 aug.: De passie van
een verzamelaar, de collectie van
Robert van Gool (zie
Tentoonstellingsnieuws)
□ 12 sep.: Open-
Monumentendag met
demonstratie steendruk

Vaalbeek

Kunstcentrum

016/22.62.08, Prosperdreef 9
□ 11-25 apr.: Etnische Kunst
□ 9-23 mei: Jos vanbekbergen
(schilder)
□ 13-27 juni: Leuvense
Kunstenaars

Veurne

Internationaal Bakkerijmuseum W.P.

058/31.38.97, Zuidgasthoeve,
Albert I laan 2
□ tot 30 nov.: Oude Vlaamse
Speculaasplanken

Vorst

C.C. Ten Weyngaert

02/347.16.86, Bondgenoten-
straat 54
□ 11 mei - 11 juni: Collages,
schilderijen, foto- en
schildercollages van Suzy De Laet

Waregem

Kultuurcentrum de schakel

056/62.13.40, Schakelstraat 8
□ tot 25 apr.: Jef Mouton
□ 5-31 mei: Steyaert Eric
□ 4-27 juni: Melsen Marc

Wemmel

C.C. van de Vlaamse Gemeenschap, De Zandloper

02/460.73.24, Kaasmarkt 75
□ 7-23 april: Pia Burrick,
glasramen
□ 14-23 mei: Mevr.
Mommaerts, schilderwerken

Zonnebeke

C.C. De Poort

051/77.04.41, Ieperstraat 7
□ 2 apr. - 16 mei: Lichtekooi.
5X Belgische fotografie te
Zonnebeke (zie
Tentoonstellingsnieuws)

Nederland

Amersfoort

Amersfoortse Culturele Raad

00-31-33-63.30.34
□ 3-9 juni: Armando
Manifestatie

Amsterdam

Joods Historisch Museum

00-31-20-625.42.29, Jonas Daniël
Meijerplein 2-4
□ 23 apr. - 28 nov.: Joden
onder de islam, een cultuur in
historisch perspectief

Rijksmuseum

00-31-20-673.21.21,
Stadhouderskade 42
□ tot 2 mei: Kunst, kennis en
commercie. De kunsthandelaar
J.H. de Bois (1878-1946)
□ 4 apr. - 23 mei: Ontmoeting
van Meesterwerken III

□ 8 mei - 25 juli: De tekenin-
genverzameling van Jacob Klaver
□ 31 juli - 31 okt.: Aanwinsten
prenten en tekeningen

Tropenmuseum

00-31-20-56.88.200,
Linnaeusstraat 2
□ tot 31 mei: Urbane
Vertellingen: foto's van
Mexicaanse topfotograaf Pablo
Ortiz Monasterio

□ 1 juli - 4 jan. 1994: Oud-
Javaans Goud
□ tot 22 aug.: Adivasi - Het
andere India

□ tot 9 okt.: 500 Jaar
Tabakscultuur

Van Gogh Museum

00-31-20-570.52.00, Paulus
Potterstraat 7
□ tot 31 mei: Walter Sickert
(1860-1942)

□ 23 apr. - 29 aug.: Japanse
prentkunst
□ 11 mei - 29 aug.: De
Aardappeleters

Vlaams Cultureel Centrum 'De Brakke Grond'

00-31-20-622.78.60, Nes 45
□ 10 apr. - 9 mei: Luc
Coeckelberghs, schilderijen
□ 24 apr. - 16 mei: Ludwig
Vandevelde

□ 15 mei - 13 juni: Francky
Cane

□ 19 juni - 29 aug.: Vic Gentils

Breda

De Beyerd

00-31-76-22.50.25, Boschstraat
22
□ 30 apr. - 6 juni: Vormen van
Sculptuur

□ 6 juli - 19 sep.: Breda

Fotografica '93: Japan

Breda's Museum

00-31-76-22.31.10, Grote
Markt 19
□ tot 15 juni: Keuze uit eigen
kunstcollectie. Twee eeuwen
schilderkunst in relatie tot Breda,
1750-1950; met restauraties en
belangrijke aanwinsten, zoals het
schilderij 'De aanbidding der

Herders' door Petrus van
Schendel (1806-1870)

□ 26 juni - 29 aug.: Vorstelijke
pijpen: de tabakspijp als Oranje
propaganda

Eindhoven

Stedelijk Van Abbemuseum

00-31-40-38.97.30, Bilderdijklaan
10
□ tot 16 mei: Uit de collectie
van het museum: "Nature libre"

□ 17 apr. - 13 juni:
'Abri'(schuilplaats): 7 kunstenaars
uitgenodigd door de 'Van der
Leeuwstichting'

□ 15 mei - 4 juli: Dan Graham,
éénmanstentoonstelling, en
Marcel Broodthaers, diawerken
□ 17 juli - 12 sep.: Collectie van
het museum

's Hertogenbosch

Noordbrabants Museum

00-31-73-13.38.34,
Verwersstraat 41
□ tot 16 mei: Right of Speech.
Hedendaagse kunst uit Noord-
Brabant, o.a. J.C.J. van der

Heyden, Jan van den
Dobbelsteen, Peer Veneman,
Henk Visch, Roos Theuws
□ 15 maart - 16 jan 1994.: Het
Rijks op reis. Italiaanse
landschappen van J.A. Knip en
tijdgenoten, Prix-de-Rome
winnaars (ca. 1800)

□ 1 mei - 13 juni: Arjan van
Arendonk (*1957, Waalwijk)
□ 29 mei - 22 aug.: Meesters
der Materie. Materieschilderkunst
in een internationaal perspectief

□ 19 juni - 29 aug.: Johann
Anton Ramboux, neo-
classicistisch tekenaar met
"Ansichten von Trier"

Leiden

Rijksmuseum Het Koninklijk

Penningskabinet

00-31-71-12.07.48, Rapenburg 28
□ tot 31 dec: Kunst voor de
hand. 2600 jaar vormgeving in
het Penningskabinet
□ vanaf 8 mei: De schat van 't
Vliegend Hert. V.O.C.-geld en
smokkelgeld

Maastricht

Maastricht Exhibition and Conference Centre (MECC)

00-31-43-21.85.04
□ 25-31 mei: 4de Biënnale van
Academies voor Beeldende
Kunsten

Middelburg

Zeeuws Museum

00-31-1180-266.55, Abdij 3
□ 3 apr. - 5 sep.: "In Naam van
Oranje. Een camer tapijten. De
watergeus en de Spanjool op de
Scheldemonden 1572-1576"

Rotterdam

Belastingmuseum prof. dr. Van der Poel

00-31-10-436.56.29
□ tot 2 mei: Belasting is troef,
fiscale geschiedenis van het
kaartspel

Kunsthal Rotterdam

□ 9 apr. - 23 mei: Omzien naar
morgen

Museum Boymans-Van Beuningen

00-31-10-441.94.00,
Museumpark 18-20
□ tot 25 apr.: Ger van Elk,
Sandwiches 1991-1992

□ tot 30 mei: Verzameld werk
5, aanwinsten stadscollectie 1992
□ tot 2 mei: Joost van Roojen,
tekeningen

□ tot 23 mei: Kees Timmer,
schilderijen, aquarellen,
tekeningen

□ 6 apr. - 30 juli: Van Cobra tot
Systematische kunst
□ 25 apr. - 20 juni: Donald Judd,
meubelen

□ 16 mei - 11 juli: Bob Wilson
met een keuze uit de collecties
van het museum

□ 24 mei - 18 juli: Ap Sok,
grafiek

□ 4 juli - 29 aug.: Eigen collectie
kunstnijverheid

□ 11 juli - 29 aug.: Bas Jan Ader,
fotowerken en films
□ 25 juli - 19 sep.: Eigen
collectie Moderne Kunst

□ 1 aug. - 31 juli 1994: Mens in
de spiegel, kledingsaccessoires
□ 1 aug. - 4 okt.: Aanwinsten
Prentenkabinet 1991-1993

□ 17 aug. - 28 nov.: Realisme
van Westerkot tot Rob Scholte

Museum voor Volkenkunde

00-31-10-411.10.55,
Willemskade 25

□ tot de zomer: Suriname en
haar identiteit

□ tot 31 dec. '94: Leeuwen en
draken: de mytische relatie
tussen mens en dier

Tilburg

De Pont Stichting voor Hedendaagse Kunst

00-31-13-43.83.00,
Wilhelminapark 1

□ tot 31 mei: Rosemarie
Trockel (D)

Nederlands Textielmuseum

00-31-13-42.22.41, Goirkestraat
96
□ tot 13 juni: USA Today in
fiber art. Hedendaagse
Amerikaanse kunst

Ateliers, cursussen en performances

Antwerpen

Project Antwerpen 93

□ Van 16 mei t.e.m. 3 oktober wordt de ARK, oorspronkelijk een tankdubak en omgebouwd tot een drijvend theater, het podium voor jonge theatermakers uit 14 verschillende wereldsteden. Elke curator stelde een programma van één week samen dat de creativiteit van de nieuwe generatie artiesten reflecteert.

Info: 03/234.11.88

□ De SPITS, het binnenschip van Antwerpen 93 maakt in 1993 een tweede promotietocht.

Info: 03/234.11.88

Museum voor Fotografie

03/216.22.11, Waalse Kaai 47

□ Museumateliers voor jongeren rond het thema "zelf de fotografie opnieuw uitvinden", telkens in reeksen van 4, nl.

4 woensdagnamiddagen (1-14 jaar)

en 4 zaterdagmiddagen (15-18 jaar)

Koninklijk Museum voor

Hedendaagse Kunst

□ Naar aanleiding van de tentoonstelling "Philippe Starck, architectuurontwerpen" worden geleide bezoeken georganiseerd voor alle onderwijsniveaus, met begeleidende folders. Info:

MuHKA, Educatieve Dienst,

Leuvenstraat 32, 2000

Antwerpen, 03/238.59.60

□ 4 donderdagnamiddagen van 22 apr. tot 13 mei, telkens om 14 u: Edith Doove over "Joan Miro". Cursusgeld: 1.000,- fr.; 800,- fr. voor Amarantleden

Info: 091/33.03.24

Koninklijk Museum voor Schone

Kunsten

03/238.78.09, Leopold de

Waelplaats

□ april - mei: 3 lessen

drukgrafiek op zondag

□ april - mei: schilderen en hun

reputatie, lessenreeks op

donderdag

Museum Maagdenhuis

□ Naar aanleiding van de

tentoonstelling "Arm in

Antwerpen" werd een lestekst

samengesteld en er zijn

aangepaste rondleidingen

voorzien. Info: Museum

Maagdenhuis, Dirk Verhelst,

Lange Gasthuisstraat 33, 2000

Antwerpen, 03/223.56.28

UFSIA Centrum voor Andragogie

Rodestraat 14, 2000 Antwerpen

□ 4 donderdagnamiddagen van

22 apr. tot 13 mei, telkens om

14 u: Edith Doove over "Joan

Miro". Cursusgeld: 1.000,- fr.;

800,- fr. voor Amarantleden

Info: 091/33.03.24

Bilzen

Alden Biezen

Kasteelstraat 6, 3740 Bilzen-

Rijkhoven, 089-41.39.13

□ 8-9 mei: Internationaal keramiekseminarie met Mieke Everaet (B), Michel Gardelle (F) en Antonia Salmon (U.K.). Inschrijven kan voor één of twee dagen. Info: AKSENT vzw., Herckenrodeplein 1, 3600 Genk, tel.: 089/23.45.30

Deurne

CC Rix

De Gryspeerstraat 86, 2100

Deurne

□ 2 maandagavonden 19 en 26

apr. telkens om 20 u: "Matisse".

Cursusgeld 400; 360,- fr. voor

Amarant-leden

□ 4 donderdagavonden van 27

mei tot 17 juni, telkens om 20 u:

Michel Peeters over "Jacob

Jordaens". Cursusgeld 1.000,- fr.;

800 r. voor Amarant-leden

□ 4 maandagavonden van 3 tot

24 mei, telkens om 20 u: Edith

Doove over "Joan Miro"

Info: Amarant vzw, tel: 091/

33.03.24. Cursusgeld: 1.000,- fr.;

800,- fr. voor Amarantleden

Gent

Museum voor Schone Kunsten

091/22.17.03, Citadelpark

□ Ateliers voor kinderen van 6

tot 12 jaar; telkens op zaterdag

tussen 10.00 u. - 12.00 u. én op

woensdag tussen 14.00 u. en

16.00 u.

Prijs: 160,- fr. per keer;

telefonisch in te schrijven per

trimester

□ Jeugdateliers tijdens de

schooluren voor kinderen en

jongeren van 5 tot 21 jaar,

aangepast aan het niveau en

telkens voorafgegaan door een

rondleiding over een bepaald

thema of een bepaalde periode

Prijs per leerling: 100,- fr.; gratis

voor Gentenaars en Gentse

scholen (behalve tijdens

tentoonstellingen)

Aanvragen minstens 14 dagen op

voorhand

Amarant vzw Cursusruimte

Hoogpoort 50, 9000 Gent, tel:

091/33.03.24

□ 6 maandagavonden van 19

apr. tot 24 mei, telkens om 20 u.:

Paul Willemarck over "Het falen

van de kunst. Heidegger en de

artistieke overlevering." Cursus

geld: 1.500; 1.200 voor

Amarantleden

□ 4 vrijdagavonden van 23 apr.

tot 14 mei, telkens om 20.30 u:

Edith Doove over "Joan Miro".

Cursusgeld: 1.000,- fr.; 800,- fr.

voor Amarantleden

Info: 091/33.03.24

Wandelvoordrachten

Antwerpen

Project ANTWERPEN 93

In het kader van Forum Open Stad worden stadsparcours georganiseerd, max. 20 deelnemers (niet voor groepen), zondagochtend van 10 tot 12 u. prijs 200,- fr.:

□ 25 april: Kunstriticus Frans

Boenders

□ 16 mei: Cineast Harry Kùmel

in de buurt van de Cogels-Osley

□ 23 mei: Geografe Ann

Verhetsel over Antwerpen in de

literatuur

□ 6 juni: Actrice Marilou

Mermans in de omgeving van de

Bourlaschouwburg

□ 13 juni: Filosoof Ludo Abicht

rond het "Joodse Antwerpen"

□ 20 juni: Journalist Leo De Ley

in het Schipperskwartier

□ 27 juni: Journalist Gerrit Six

op Zurenborg

□ 29 aug.: Frans Boenders

□ 5 sep.: Frank Heirman

Info: INFO 93, Grote Markt 29,

tel: 03/234.11.88

Museum Mayer Van den Bergh

Lange Gasthuisstraat 19, 2000

Antwerpen

□ 28 apr.: De collectie van het

museum belicht

Afspraak om 14:15 u. aan de

ingang van het museum.

Prijs: 150,- fr.

Brussel

Instrumentenmuseum

Kleine Zavel 17, 1000 Brussel

□ 5 mei: De ontwikkeling van

het orkest

Afspraak om 14:15 u. aan de

ingang van het museum

Prijs: 125,- fr.

Koninklijke Musea voor Kunst en

Geschiedenis

Jubelpark 10, 1040 Brussel

□ 19 mei: Onze nationale

archeologische collectie

Afspraak om 14:15 u. aan de

hoofdingang van het museum

Prijs: 125,- fr.

Gent

Miat

Het Miat, een museuminitiatief

van de stad Gent buigt zich over

haar industrieel verleden. Elke

laatste zondag van de maand

wordt een lezing of wandeling

gecombineerd met koffie,

aperitief, Gentse Waterzooi en

muzikale optredens. Telkens

vanaf 10 u., toegang tot het

museum is gratis, wandelingen

100,- fr., om 10.30 u. Info: 091/

23.59.69, vanaf 26 juni: 09/

223.59.69

□ 27 juni: Architect Guido

Deseyn "Rondom het

Handelsdok"

□ 25 juli: VIAT-gids Philemon

Eeckhout "De katoenroute"

□ 29 aug.: VIAT-gids Lieve Van

Schoors "Brouwerijen"

Lezingen

Antwerpen

Project ANTWERPEN 93

In het kader van Forum Open

Stad worden een reeks

"stadsvertellingen"

georganiseerd. 20

persoonlijkheden uit de wereld

van de kunst en cultuur geven

hun visie op het lot en de

toekomst van hun stad:

□ 28 apr.: Nel Lemout:

"Modem bouwen in Brasschaat

1920-1940"

□ 5 mei: Piet Lombaerde: "De

Modeme Stad Antwerpen"

□ 12 mei: Marc Dubois: "Het

Modernisme en het individuele

woonhuis 1900-1990"

□ 19 mei: Tjil Eyckerman:

"Sociale woningbouw"

□ 26 mei: Els Spitaels: "Het

Antwerps Modernisme"

□ 2 juni: Debat met o.a. Johan

Baele, Lode Janssens, Caroline

Mierop over "Het modernisme

in het onderwijs vandaag"

De lezingen hebben plaats in de

Rudolf Steinerschool en

Hibemiaschool, Volksstraat 40,

2000 Antwerpen, telkens op

woensdagavond om 20 u.. Gratis

toegang. Info: Antwerpen 93,

Forum Open Stad, Grote

markt 29

Anderzijds werden

stadsparcours, max. 20

deelnemers, telkens op

zondagochtend, georganiseerd,

prijs 200,- fr.

Info: 03/234.11.88

Gent

Miat

Het Miat, een museuminitiatief

van de stad Gent buigt zich over

haar industrieel verleden. Elke

laatste zondag van de maand

wordt een lezing of wandeling

gecombineerd met koffie,

aperitief, Gentse Waterzooi en

muzikale optredens. Telkens

vanaf 10 u., toegang tot het

museum is gratis, lezingen en

wandelingen 100,- fr. Info:

091/23.59.69, vanaf 26 juni:

09/223.59.69

□ 25 apr.: Lutgard De bal en

Marleen Smans: "Arbeidersleven

tijdens het begin van de 20ste

eeuw"

□ 30 mei: Familie Fack brengt

"Gentse Volksliederen"

Hasselt

Museum Stellingwerff-Waardenhoff

011/24.10.70, Maastrichter-

straat 85

De eerste zaterdag van elke

maand wordt door een specialist

een kunstwerk uit de

museumcollectie voorgesteld:

□ uitzonderlijk op 8 mei: Set

porseleinen rozen van de hand

van Piet Stockmans, door de

kunstenaar zelf voorgesteld.

Beurzen

Aktuele Kunstmarkt,

Brussel

23 tot 27 april

De 'Aktuele Kunstmarkt', die aan zijn 13de editie toe is, vindt plaats van 23 tot 27 april in Paleis 12 van de Heizelgebouwen. Dit tweemaaljaarlijkse kunstgebeuren, uitsluitend voorbehouden voor hedendaagse kunst, is een initiatief van het Comité van de Vereniging van Galerijen voor Aktuele Kunst in België. Telkens worden 80 internationale galerijen geselecteerd. Elke galerij krijgt een uniforme stand van 60 m² om maximaal vijf kunstenaars voor te stellen. Naast internationaal gerenommeerde galerijen, biedt de 'Aktuele Kunstmarkt' de gelegenheid aan jonge galerijen programma om zich voor te stellen aan een ruim internationaal publiek. U kan de 'Aktuele Kunstmarkt' bezoeken van 11 tot 19 u. Op maandag 26 april blijven de deuren open tot 22 u. Toegangsprijs 200,- fr.

Oproep

Het Museum van Deinze en de Leiestreek zal tijdens het najaar 1993 een retrospectieve tentoonstelling inrichten rond het oeuvre van Franz Courtens. Deze tentoonstelling wordt gehouden naar aanleiding van het verschijnen van een monografie over Courtens en wordt verzorgd door Prof. C. Van Damme (R.U. Gent). De monografie wordt gedrukt bij Moncarey N.V.. Mochten er lezers zijn die werken van deze kunstenaar in bezit hebben en eventueel bereid zijn die te ontlenen voor de periode van 7 oktober tot 19 november 1993, willen ze dan zo welwillend zijn het Museum van Deinze en de Leiestreek te contacteren. Ook documentatie is welkom. Contactadres: Conservator Veerle Van Doorne, Lucien Mattyslaan 3-5, 9800 Deinze. Tel.: 091/86.00.11

Kunstboek René Magritte

D E K U N S T V A N

QuadriPack®

KWALITEIT • SNELHEID • PROFIJT

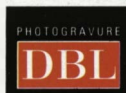
QuadriPack, een unieke formulering, ten behoeve van de uitgeverijen, drukkerijen, reclamebureau's, desktop-gebruikers en adverteerders, die losse selecties of beelden nog te verwerken hebben in hun publikaties.

QuadriPack is de succesformule voor degenen die vandaag op een verantwoorde wijze aan economisch inkopen willen doen. De kracht van **QuadriPack** is de hoogstaande kwaliteit en de snelheid ongeacht de hoeveelheid, van een paar scans tot ettelijke honderden per dag.

Méér dan 12 scanoperators scannen 24 uur op 24 tot op het scherp van de snede, haarfijn en puntgaaf. Zij zijn supergespecialiseerd op hun terrein, weten onmiddellijk iedere dia te interpreteren en maken razendsnel hun scans. Ons gesoffitikeerd machinepark zorgt voor de feilloze verwerking van de filmen en proefdrukken.

QuadriPack is ook synoniem voor het leveren van lage- of hoge resolutiebeelden op removable hard disc of op optical disc, om uw ontwerpen te presenteren op beeldscherm. U ziet, de mogelijkheden zijn legio.

Daarom, contacteer snel onze vertegenwoordiger voor een afspraak en nog méér profijt...

DE ULTIEME TOP

Photogravure DBL n.v. - Kortrijksesteenweg 1142 A - Sint-Denijs-Westrem (Gent) - Belgium

Tel.: 091/20 40 40 - Fax: 091/22 90 67